

30 ÉV KRÓNIKÁJA 1956
1986

30 ÉV KRÓNIKÁJA

1956–1986

"Gyuto-Völgye" MPTK M.F. M.P. A st. m. e.
m. a. j. d. o. m. a.

Erd 1956. XI. 24

Gy. L. L. L. L. L.
H. L. L. L.

A bevezetőt írta
HUSZÁR ISTVÁN

Írta és a képpoldalakat összeállította
BASSA ENDRE

A képeket válogatta és az összeállításban közreműködött
FÁBRI MAGDA

A fotókat készítették

BOJÁR SÁNDOR, ELEK EMIL, GÁBOR VIKTOR, GINK KÁROLY
KABÁCZI SZILÁRD, KÉRI DÁNIEL, KISÉRI NAGY FERENC,
KORNISS PÉTER, KÖLCSÉNYI ZOLTÁN, MIHALIK TAMÁS,
MIKÓ LÁSZLÓ, NAGY GYÖRGY SÁNDOR, PÉTERFAY ENDRE,
REDNER MÁRTA, REISMANN MARIANN, SZÉKELY TAMÁS,
SZÖLLŐSI ERNŐ ÉS A MAGYAR TÁVIRÁTI IRODA MUNKATÁRSAI

A rajzokat készítették

BALÁZS PIRI BALÁZS, HEGEDŰS ISTVÁN, KAJÁN TIBOR,
MÉSZÁROS ANDRÁS, PUSZTAI PÁL, RÉBER LÁSZLÓ,
SZŰR SZABÓ JÓZSEF, TONCZ TIBOR, VASVÁRI ANNA

ISBN 963 09 2881 7

©Bassa Endre, 1986

(4233)

Előszó

Történelmi metszet, máig tartó történelmi emlékképek sora. Ezt tekinthetjük át a most következő lapokon. S milyen gazdag három évtized! Drámával és megújulással, reménykedéssel és kétkedéssel tele kezdet. S a drámát is tanulsággá lehetett tömöríteni, a kétkedést igaz szóval, a nemzet felemelkedését szolgáló maradandó tettekkel oszlatni, bizalommal változtatni. Így változhatott hazánk politikai képe, teljesebbé ki a nemzet egysége, közelíthettünk magasztos céljainkhoz, törleszthettük múltunk adósságait.

Tudom: a máig vezető történelmi emlékképek nem mentesek a személyes motivációktól. A megélt történelmi folyamat a megélőben elválhat a rideg elemzéssel megalkotható képtől. De talán most jó is ez így! Milliók verejtékéből, izmaiból, idegszálaiból is tárgyasul a való. Így lesz minden a miénk! Egy-egy kép, egy-egy mondat ebből az albumból mennyi mindent, küzdelmet és sikert, bátor tetteket és gyakorta a vártnál kevesebb eredményt, örömet és szomorúságot villant fel. De mindenekelőtt azt, hogy történelmi felelősséggel kialakított politikai vonal vezette a szocialista építés ügyét szolgáló cselekedeteinket.

Tudom: a metszet láttatni engedi az egyébként nem, vagy alig láthatót, a csak sejtethető, feltételezhető. Viszont a metszet a teljességet soha nem jelentheti. Itt nem vállalkozhatott a kiadó, a szerkesztő a teljességre. Hiszen mennyi mindent sűrített össze a társadalmi fejlődés menete ebbe a három évtizedbe! S ha gyakran a küzdelem eredménye a remélnél szerényebb volt is, máskor – legtöbbször – siker, megalapozott siker volt a fáradozás ára, nemritkán a célt korábban érhattük el, s túl is léphettük. A kezdet és a ma társadalmi térképét érdekes és tanulságos lenne egymásra fektetni. S persze hogy sok minden hasonló. De nincs az ország területének egyetlen négyzetkilométere, egyetlen helysége, ahol a két időpont térképe egybeesne. S az így átrajzolt térkép láttán ki vágyakozna a tegnapi után? De mementóként nem feledhetjük. Sajátos mértéknek, „értékmérőnek” is kell ezt ismernünk, tudnunk. Konzolidált viszonyok, a mezőgazdaság szocialista nagyüzemeinek létrejötte, nemzetközileg is figyelemre méltó gazdasági – nem, nem egyszerűen gazdasági, több: társadalmi sikereink, irányítási rendünk, a gazdasági mechanizmus korszerűsítése, pezsgő, alkotó szellem termelésben, szellemi, politikai – ismét csak átfogóbban: társadalmi – életünkben, ahol egyre inkább a munkának, a teljesítménynek van – és legyen! – becsülete.

Tudom: nem csupa sikersorozat ez a három évtized sem. Lépteink üteme és nagysága nem volt – nem lehetett – egyenletes. Meg is kellett állnunk, hogy állásainkat megerősítsük. Itt-ott olykor visszalépésre is kényszerültünk. Irányt talán nem tévesztettünk, ha nem is volt mindig egyszerű a kialakított irány tartása. Ellenszélben is tudtunk a cél felé hajózni.

Tudom és történelmi szerencsénk: nemcsak itthon tudtuk gyarapítani az együtt küzdők táborát, a nemzetközi mezőnyben is növekvő támogatást és megértést élvezhetünk, noha itt is adódtak fájdalmas és helyzetünket nehezítő megtorpanások, visszaesések. De a kötelék barátainkhoz, szövetségeseinkhez ma erősebb, mint valaha, hazánk nemzetközi presztízse is öröndetesen növekedett. A három évtized hazai fejlődésében mindenütt kitapintható nemzetközi kapcsolataink hatása is.

Tudom: a történelmi leckét nem elég egyszer megtanulni és nem elég csak egyszer felmondani. A folytonosság, a változó, csapdákat is rejtegető, nem mindig belátható folyamatok újból feladják a régi leckét és újakkal, nehezebbekkel tetézik. Nem befejezett az, amit eddig elvégeztünk. Még erről a mai magaslatról sem mondhatjuk, hogy innen már „tisztán meglátni csúcsainkat”. De világosabbak a horizontok, az elmúlt évtizedeknek ez sem kevés, nagyszerű eredménye. Hogy a cél nem egyszerűen „földiekkel játszó égi tünemény”, hanem tapasztalatra épülő meggyőződés választott utunk helyességéről.

Remélem, e rövid összeállítás igazolja olvasóiban véleményem helyességét, hasonló belső visszhangot vált ki.

Huszár István

Újrakezdés

Harminc esztendeje már... Újra romok, mint 12 évvel korábban, 1944–1945-ben. Ám most sokkal több van belőlük az emberek lelkében: elvetélt bizakodások, romba dőlt hitek.

1956. november 4-e más, mint 1945. április 4-e. Akkor tavaszhoz méltó, harsogó optimizmussal zengte a fiatalok hittel teli csapata: „Holnapra megforgatjuk az egész világot!” Most viszont ősz van; a borongós, fázós novemberi napok stílusosan festik alá a fokozatosan az ellenforradalom mocsarába süppedő nemzet tragédiáját.

*
* * *

Az 1956. november 1-jén kezdődő politikai fordulat végrehajtói november 4-én mint Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány lépnek a nyilvánosság elé. Azután néhány napra a fegyvereké a szó. A Varsói Szerződéshez tartozó országok, valamint Kína és Jugoszlávia kommunista pártjainak és kormányainak egyetértésével a Szovjet Hadsereg visszatér és felszámolja a felkelés fegyveres gócait.

A politikai és gazdasági konszolidáció nehéz nyolc hónapja következik.

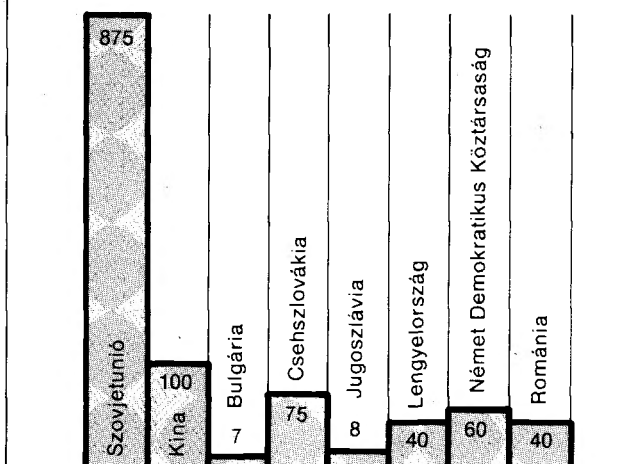
A kormány programja egyidejűleg bizakodást is ad, de a bizalmatlanság és az ellenséges indulatok betonfalába is ütközik. Az október 23-a és november 4-e között létrejött üzemi munkástanácsok delegáltjaiból alakult Nagy-budapesti Központi Munkástanács és a törvényes közigazgatás helyére pályázó, kü-

lönféle elnevezés alatt működő területi munkástanácsok és forradalmi bizottságok az ellenhatalom rangját vindikálják maguknak. Nyomatéku! november második és december első felében kétnapos országos méretű munkabeszüntetéssel taszítják az országot a káosz felé. Melléjük áll a pozitív kibontakozást korábban türelmetlenül sürgető és most csalódott írók és újságírók döntő többsége. Az ellenállást külső erők is támogatják: a Szabad Európa Rádió szinte programadó felhívásokat sugároz, az ENSZ közgyűlése elítéli a megújult, forradalmi hatalom létesítését, heves tüntetések zajlanak európai városok magyar és szovjet külképviseletei előtt.

Az 1956. október 23-a és november 4-e között alapjában nyugodt magyar falusi társadalom visszatért az egyéni gazdálkodáshoz: 1956 végére a termelőszövetkezetek földterülete a szántóterület 18,3%-áról annak 7,2%-ára zsugorodott, s a szövetkezetekbe tömörült családok száma 228 000-ről 76 000-re csökkent.

Ebben a helyzetben hozta első elemző és kiutat felvázoló határozatát a Magyar Szocialista Munkáspárt az Ideiglenes Központi Bizottság 1956. december 2–5-i ülésén. Mindmáig érvényesen jelölte meg benne az – irányát és végkifejletét tekintve immár egyértelműen ellenforradalminak minősített – események okait és okozóit. A fokozatosan újrászerveződő karhatalomra és pártra támaszkodva kemény adminisztratív intézkedésekre (statárium, az ellenhatalom szerveinek és támaszainak felosztatása) és vele párhuzamosan politi-

**Szocialista országok hosszúlejáratú hitelei
1957-ben 1205 millió R.**

kai akciókra (tüntetések a szocialista megújulás mellett) került sor. Fennen hirdette a határozat, hogy az MSZMP „nem fogja más, szocializmust építő országok gyakorlatát gépiesen másolni, hanem történelmi tapasztalataikat és eredményeiket figyelembe véve a hazai adottságok alapján a szocializmus építésének sajátos magyar útján akar haladni”. Nagy horderejű életszínvonal-emelési intézkedések születtek: számottevően, 17–20%-kal emelték a béreket és a fizetéseket, eltörölték a kötelező terménybeszolgáltatást.

1956 novemberétől a szocialista országok nagy segélyszállítmányokat indítottak hazánkba, 1957. januártól pedig kölcsönöket folyósítottak. Ám ez csak időleges gyógyír; nem pótolhatja a hazai erőfeszítéseket. Közben a megnyílt határokon 200 000-en hagyták el az országot, igen sok értékes alkotó ember is; közülük 30 000-en, élve az amnesztiával, visszatértek.

Miként 1945–1946 telén, most is széncsata indult: 1956. decemberben a széntermelés napi teljesítménye 14 000 tonna, áprilisban már 57 000. Gyors ütemben nő az ipari termelés: 1957 májusában már csak 4%-kal marad el az 1956. májusi mögött.

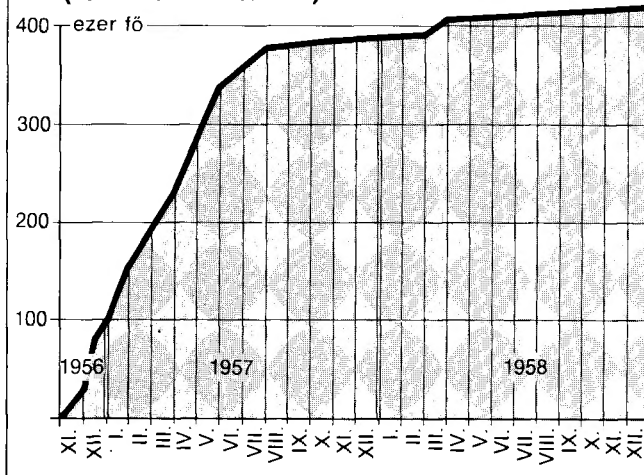
A rendteremtés keménységével is ösztökélt élni akarás diadala ez! Egy politikai próbatétel 1957 tavaszára maradt: „Márciusban újra kezdjük!” jelszóval a felforgatás erői a fegyveres harc felújításával fenyegetőznek.

De a helyzet 1956 végéhez képest sokat változott: 1957. januárban megkezdődött az ellen-

forradalmi cselekmények büntetőjogi számonkérése: 1957. július 30-ig 6321 embert ítéltek el, 70-et halálra, 2332-t egy éven felüli, 3581 főt egy éven aluli börtönbüntetéssel sújtottak: a többiek pénzbüntetésben, javító-nevelő munkában, próbára bocsátásban részesültek. A felelősségre vonás záróköve Nagy Imrének és néhány vádlott-társának pere; Nagy Imrét és a per három másik vádlottját 1958 júniusában halálra ítélték.

A felforgatás „márciusi újrakezdése” hiú reménynek bizonyult. Ehelyett március 29-én Budapesten és vidéken az MSZMP rendezett felvonulásokat, hirdetett gyűléseket. Az újrakezdés bizakodásától duzzadó 1957. május 1-je csak az 1945-ös első szabad május elsejéhez hasonlítható. A parlament május 9–11-i ülősszaka a közéletben rég hiányolt őszinte és közvetlen hangú számvetés.

**A Magyar Szocialista Munkáspárt
taglétszámának alakulása
(1956. nov.–1958. dec.)**

Időközben az MSZMP 1956. december végén 100 000 tagot számláló serege június közepére 350 000-esre gyarapodott. Az MSZMP kongresszussal felérő 1957. június 28–29-i pártértekezlete a történetek elemzése és a régen esedékes kétfrontos harc jegyében tanácskozott. Félreérthetetlenül és nyílt vitában hirdette: a szocialista elvek és alapértékek elvetésének ugyanúgy nem lehet helye a párt megújuló politikájában, mint az 1956 októberében végérvényesen megbukott pártvezetés nemzeti sajátosságokat és törekvéseket semmibe vevő, súlyos törvénysértésekkel terhes politikájának.

Nyílt levél a magyar dolgozó néphez!

Honfitársaink! Munkás és Paraszt testvéreink!

Az alulírottak: Apró Antal, Kádár János, Kossa István és Münnich Ferenc miniszterek, Nagy Imre kormányának volt tagjai bejelentjük, hogy 1956. november 1-én, megszakítva ezzel a kormánnyal minden kapcsolatunkat, kiléptünk a kormányból és kezdeményeztük a Magyar Forradalmi munkás-paraszt kormány megalakítását.

Erre a felelős lépésünkre annak felismerése késztetett, hogy a reakció nyomása alá került és tehetetlenné vált Nagy Imre kormányán belül nem volt többé semmi módunk cselekvésre a népköztársaságunkat, a munkás-paraszt hatalmat, szocialista vívmányainkat megsemmisítéssel fenyegető, mind nagyobb erővel jelentkező ellenforradalmi veszéllyel szemben.

Meggyilkolták a munkásmozgalom többévtizedes multra visszatekintő megbecsült harcosait: Mező Imrét, a nagybudapesti pártbizottság titkárát, Kalamár elvtársat, a munkásmozgalom régi csepeli harcosát, Sziklai Sándor ezredest, a hadtörténelmi múzeum igazgatóját. Ezeken kívül tömegesen írtották ki a munkásosztály és parasztság más közmegebecsülésben állott fiait.

Nem nézhettük tovább tétlenül a cselekvésre képtelenné vált kormány tagjaként, hogy a demokrácia leple alatt ellenforradalmi terroristák és banditák állati módon gyilkolják le legjobb munkás- és paraszt testvéreinket, rettegésben tartják békés állampolgárainkat, anarchiába döntsék Hazánkat és hosszú időre az ellenforradalom igájába hajtsák egész népünket.

Magyar dolgozók, honfitársak, munkátestvéreink, elvtársak!

Elhatároztuk, hogy minden erőnkkel küzdünk a reakció, a fasiszmus fenyegető veszélye és azok népgyilkos bandái ellen.

Felhívjuk népköztársaságunk minden hű fiát, a szocializmus minden hívét, elsősorban a kommunistákat, a munkásokat, bányászokat, a parasztságot és értelmiség legjobb fiait, támogassák a Magyar Forradalmi munkás-paraszt kormány minden intézkedését, egész népfelszabadító harcát.

Budapest, 1956 november 4-én.

Apró Antal s. k.

Kádár János s. k.

Kossa István s. k.

Doktor Münnich Ferenc s. k.

2

3

Nyílt levél a Nagy Imre-kormánnyal való szakítás bejelentéséről (1). A Szolnok Megyei Tanács székházán tábla emlékeztet a történelmi jelentőségű elhatározásra, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakítására (2). Üszkös sebek az Üllői úton a súlyos harcok nyomán (3). Ideiglenes sírokba helyezték a harcok halálos áldozatait a főváros közterein. A budapesti VIII. kerületi Harminckettesek terén lévő ideiglenes temetkezési hely (4).

4

1

A szovjet fegyveres erők a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány felkérésére néhány nap alatt felszámolták az ellenforradalmi fegyveres csoportokat. A novemberi kormánynyilatkozattal megkezdődött az új karhatalom szervezése. Először a honvédtisztek vallottak színt, és vagy vállalták a szolgálatot (1), vagy leszereltek. Gyors ütemben alakultak meg a forradalmi karhatalmi ezredek. 1957 februárjában határozat született új karhatalmi alakulat, az MSZMP-hez tartozó Munkásőrség felállításáról (2). A politikai kibontakozás fontos lépése volt az üzemi önkormányzatról szóló rendelet (3), amelynek megjelenése napján a Nagybudapesti Központi Munkástanács sztrájkot hirdetett. Sztrájkol Diósgyőr (4). 1956. december 4-én a konszolidáció késleltetésére nőtüntetés zajlott le a fővárosban (5).

2

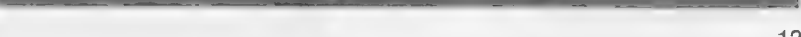

(7) A végleges munkátanácsot akkor lehet megválasztani, ha az összes dolgozóknak legalább kétharmada megjelent munkahelyén. Azoknál a vállalatoknál, ha nem kell megválasztani ilyen esetben egy-egy üzemi részt, melyek leírás az országos közgyűlési szabályzatban megjelölésén válassz munkatársakat-tagokat.

[illegible]

(5) Az Elnökség s dolgo-

(5) Az Elnökség s dolgozóinak munkatársainak a munkájukat illetően kiemelt figyelmet fordított a munkájuk értékelésére (pl. berepítési, szociális, kulturális területek) a társasági életben, de a háziorvosi megfigyelésnél külön is szemmel tartottuk a munkájuk értékelését, véleményüket figyelembe venni. Ha ezt elmulasztotta úgy az ügyet döntéshozatalból a munkatársak

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány felhívása a parasztsághoz!

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány teljes mértékig elveti az elmúlt évek hibás mezőgazdasági politikáját, az erőszakos termelőszövetkezeti szervezést, a zaklatás-jellegű tagosítást, mind azokat a módszereket, amelyeknek alkalmazása következtében emberek visszasorultak a magyar mezőgazdaságba. Mindaz nemcsak a parasztságnak okozott erkölcsi és anyagi károkat, hanem az ipari munkásság és a városi lakosság ellátását is bizonytalanságban tartotta.

A kormány máris beszűkítette a parasztság termelési bizonytalanságát előidéző erőszakos tagosítást, eltörölte a kőtelező beszolgáltatás rendszerét. A kormány szükségesnek tartja kinyilatkoztatni az alábbiakat:

A kormány alapvető feladatának tekinti a magyar mezőgazdaság fejlesztését. Ebben a munkájában támaszkodik a magyar mezőgazdaság nemes hagyományaira, parasztságunk és mezőgazdasági szakembereink szorgalmára, tapasztalatára és tudására. A kormány megteremtíti a mezőgazdasági termelés biztonságát, a termelők anyagi érdekeltiséget és általában a mezőgazdaság belterjes irányban történő fejlesztését.

A kormány támogat minden olyan szövetkezeti és magángazdálkodást, amely fokozza a mezőgazdasági termelés beltterjeségét, növeli a mezőgazdasági termékek mennyiségét, javítja azok minőségét, ugyanakkor megátal mindent kizárólagosra irányuló tevékenységet.

A kormány a parasztság szabad elhatározására bízta a gazdálkodási mód megválasztását, tehát a szövetkezetek fenntartásának, alakításának, valamint a szövetkezős formának megválasztását. Azon termelőszövetkezetek feloszlásának nyújtja, amelyek azt az elmúlt hetekben kérték, valamint kitérés szabályozásáról a Földművelésügyi Miniszter külön intézkedett.

A kormány elkölti szándékát, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel támogassa a parasztság törekvéseit a mezőgazdasági termelés felüdítésére és gazdasági támogatást nyújt a szövetkezeteknek és egyéni parasztnak egyaránt.

Az állam továbbra is támogatja a szövetkezetek gazdálkodását, anyag, támogatást azonban csak azon termelőszövetkezeteknek nyújt, amelyek jól gazdálkodnak és gazdaságosan működnek.

A kormány előszörban az alábbi célokra nyújt támogatást:

Hitelek, illetve részletfizetési kedvezmény nyújtása termeléshez szükséges anyagok, különféle gépek beszerzésére és épületek létesítésére.

Kedvezményes gépi munka biztosítása.

A kormány szabadon teszi a termelőszövetkezeti feldolgozóüzemek létesítését (tej, hús, kenyér, szesz, stb.) a mezőgazdasági nyersanyagok feldolgozását, márkázását, a termékek szállítását és értékesítését.

A kormány - a termelőszövetkezetek gazdálkodásának beltterjeségétől függően - meghatározott területű fizeti részére anyagi támogatást nyújt mezőgazdasági szakember foglalkoztatásához. A kormány helyesnek tartja és támogatja a parasztság által létrehozott minden szövetkezeti formát, amely a mezőgazdasági termelés fejlesztésére, a dolgozó parasztság jövedelmének növelésére irányul (termelési, gépészeti, beszerzési, értékesítési társulások és szövetkezetek).

A kormány szükségesnek tartja olyan szövetkezeti törvény megalkotását, amelyik kimondja, hogy a dolgozó parasztnak meg kell választania meg a szövetkezeti formát, maguk határozzák meg a szövetkezet működési szabályait és maguk döntenek a jövedelem elosztás módjáról. A kormány nem tűr semmiféle beavatkozást a szövetkezet ügyeibe.

A legfontosabb feladat most az egész országban a rend és fegyelem megszilárdítása. Az ország érleke most azt kívánja, hogy a mezőgazdaság dolgozó melőiből fejezzék be az időszaki mezőgazdasági munkákat. Felkéri a kormány az egész parasztságot, hogy bessenek a városok és az ipari központok lakosságának segítségére az élelmiszer-ellátás biztosításához, hogy így is biztosítsuk az ipari üzemekben a békés termelőmunka zavartalanosságát.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány.

Fk. Petróczy József. BNYV. Bajai Telepe Fv. Gálos Ferenc. (1000)

Győr dolgozói! Magyar munkások! Polgárok! Elvtársak!

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulása óta határozott intézkedéseket tett a rend, a nyugalom és a békés élet helyreállítására.

Ez a ti érdeketek, ez minden józan magyar dolgozó érdeke. A kialakuló rendet és nyugalmat akarják megzavarni azok, akik most újabb 48 órást sztrájkot hirdetnek.

Ne hagyjátok magatokat félrevezetni.

Magatok, családotok, gyermekeitek ellátása jobb holnapja azt követeli.

folytassátok a munkát

az üzemekben, irodákban, üzletekben, biztossítók az élet folyamatos rendjét.

Aki a békés életet akarja, a munkát tovább folytatja.

Győr, 1956. dec. 10.

Fk. Sárosi István

Munkát! Rendet! Nyugalmat!

SZERVEZETI DOLGOZÓK!

A Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége kijelenti, hogy a további munkabeszűntetés, zűrzavar a magyar munkásokra súlyos következtetést jelent. Az utóbbi napokban a becsületes dolgozókkal együtt sürgősen követhetők a kormánytól, hogy veszen véget a felelőtlen és ellenséges elemek uszításának, hogy teremtsen közbiztonságot, nyugodt, féltelmentes életet. A munka, a rend, a nyugalom biztosítására már történtek erőfeszítések karbantartási intézkedések.

Szervezeti dolgozók! Most rajtatok a sor!

Támogassátok a rend helyreállítását! Ne engedjétek, hogy megfélemlítéssel megbénítsák az üzemek életét, leállítsák a főváros közlekedését, elhalkítsák a munka zaját! Zavartok, a főváros közlekedését, a terrorizmus és a fasizmus napja leáldozott!

Most szervezettel, a folyamatos munka elszánt akarásával legyetek úrrá a helyzetben. Csakis ez segíti elő a gazdasági és politikai kibontakozást!

Kérjük, hogy ki a soraitokból a rendbontókat!

Magyar Szabad Szakszervezetek
Országos Szövetsége

Budapest, 1956. december 12.

5

A rendészeti intézkedések mellett fontos politikai elhatározások születtek a tömegek bizalmának visszaszerzéséért, megnyeréséért. A munkássághoz és a dolgozó parasztsághoz intézett felhívások a munka haladéktalan felvételét szorgalmazták (1, 2, 3). Egyidejűleg nagy horderejű intézkedéseket hoztak az alapvető osztályok élet- és munkaviszonyainak számottevő javítására. Ezúttal is az ipar akkori legfontosabb „kenyerének”, a széntermelésnek a lendületbe hozásán múlt a gyors gazdasági konszolidáció, miként 12 évvel korábban is. Ezt a célt szolgálta többek között Kádár János tatabányai találkozása a munkástanáccsal (4) és a bányászok helytállása (7). Lassan éledt a főváros is (5). Félelemtől, bizonytalanságtól hajtott, kánaáni géretekkel csábított tíz- és tízezrek hagyták el az országot (6).

7

6

NÉPSZABADSÁG

1956. december 8, szombat

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT LAPJA

I. évfolyam, 28. szám

A párt a tömegekkel összeforrvá, velük együtt élve és harcolva becsülettel töltse be nehéz, de megtisztelő történelmi feladatát

A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes központi bizottságának határozata

A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes központi bizottsága 1956. december 2-án, 3-án és 5-én folytatódó ülést tartott. Az ülés napirendjén a politikai helyzet és a párt feladatainak megvitatása szerepelt. A napirend elő-

adója Kádár János elvtárs volt. A beható tárgyalás és vita során az ideiglenes központi bizottság 23 tagja közül 21. elvtárs szavalt fel. Ennek alapján az ideiglenes központi bizottság az alábbi határozatot hozta:

ge óta egy pillanatra sem mondott le. Ellenkezőleg, azóta állandóan szervezkedett és csak a kedvező alkalomra várt, hogy lecsapjon népi demokratikus rendszerünkre és ellenforradalmi céljait valóra váltsa.

4. A magyarországi eseményekben végül döntő és alapvető szerepet játszott a nemzetközi imperializmus, amelynek céljai természetesen tulmunktek a magyar kérdésen. A közelmúltból világszerte ismeretesek a vietnami, koreai, lauvani és szuezi nemzetközi imperialista provokációk. Ezek a példák azt mutatják, hogy a nemzetközi imperializmus nem mondott le a népek leigázására és kizsákmányolásának további fenntartására irányuló törekvéseiről, nem mondott le a helyi háborúk és egy ül. harmadik

három év alatt pedig minden erejüket megfeszítették, hogy a ténylegesen meglevő hibákat, mértéktelenül elújízva a rendszer elleni uszításra használják fel. Céljuk az volt, hogy a magyar kommuniztákat, a demokratikus érzésű tömegeket a szocialista érzésű s a népi demokratikus rendszer, a Magyar Népköztársaság ellen fordítsák.

A háttérben megháúzó s onnan irányító nemzetközi imperialista körök büntös szerepét a magyar események kibontakozásában bizonyítja továbbá az a tény, hogy Nyugat-Németországban ellenforradalmi célokra már éveivel ezelőtt öszegyzítétek a volt horthysta hadvezérek és csodórnégek a Hitler-fasizmussal együtt nyugatra menekült maradványait

1. az ideiglenes központi bisottság határozata:

I. A hazánkban 1936. október 23-án kezdődött események okai és előzményei

A hazánkban 1956 október 23-án kezdődött események okainak és előzményeinek minden részletében való pontos feltárásához még további rendszeres adatgyűjtésre és elemzésre van szükség. De az események kiváló okai, fő mozgató erői és jellemző sajátosságai már ma is teljesen világosak.

Az eseményeknek négy alap-

Ez a vezető klikk képtelen volt arra, hogy súlyos hibát és bűnök beismerje és kijavítsa. Magatartásán lényegében a Szovjetunió Kommunista Pártja történelmi jelentőségű XX. kongresszusa után sem változtatott, annak útmutatásait figyelmen kívül hagyta. Hatalmi állásához még akkor is görcsösen ragaszkodott, amikor — főleg 1956 március ele-

munkásozta. a magyar népi demokratikus rend pozícióit és alapjait támadta.

A pártellenzének ez a csoportja, mely a hibák kijavításában pozitív programot nem adott, egyelőre csak a pártot támadta, s egyelőre a reakciót nem "kiszármaztatta" magától.

Felbátorította a reakció erőit

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. december 2–5-i ülésén elemezte először átfogó igénytel az 1956. október 23-ával kezdődő események jellegét, mozgatóit s a további kibontakozás feladatait (1). A főváros több pontján és néhány vidéki városban november 4-e óta először zajlottak le utcai demonstrációk a konszolidáció szorgalmazásáért (2). Sok ezer kilométerrel távolabb, az ENSZ New York-i palotájában szinte állandóan napirenden volt a „magyar kérdés” (3), illetőleg ennek részeként a menekültek kérdése (4). Az ENSZ közgyűlése által kiküldött vizsgálóbizottság 1957. januártól megkezdte az információk egyoldalú összegyűjtését. A képen Király Béla, az ún. Forradalmi Karhatalmi Bizottság november 9-én elmenekült vezetője tesz vallomást (5).

4

1

ELÉG VOLT A GYALOGLÁSBÓL!

DE A JÓ KÖZLEKEDÉST IS
CSAK MUNKÁVAL
BIZTOSÍTHATJUK!

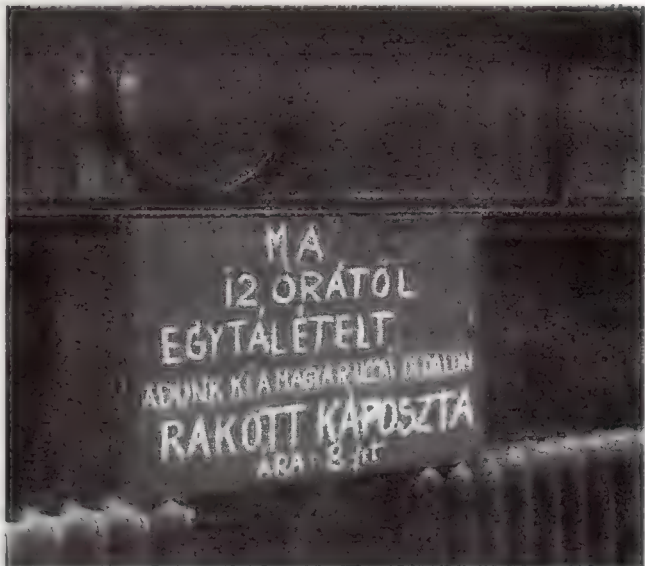
2

3

4

5

6

Képek az éledő fővárosból. Plakát sürgeti a közlekedés megindítását (1). Üzletnyitás előtt a budapesti Belvárosban (2). Az újságárus is dologhoz látott a romok között (3). Az első kezdeményezések egyike: a közétkeztetés megindítása (4). A szén- és anyagihiány miatt az első hetekben úgy tűnt, hogy munkanélküliséggel is számolni kell. Ezért is keltett nagy érdeklődést a képen látható transzparens (5). Az 1944–1945-ös ostromot követő „adok-veszek” lázat idéző kép a Nagykörút és a Rákóczi út sarkán (6). Néhány hét múlva „várhatja a Nemzetinél” és már a „hatos is megáll” ott. (7, 8).

7

8

1

2

3

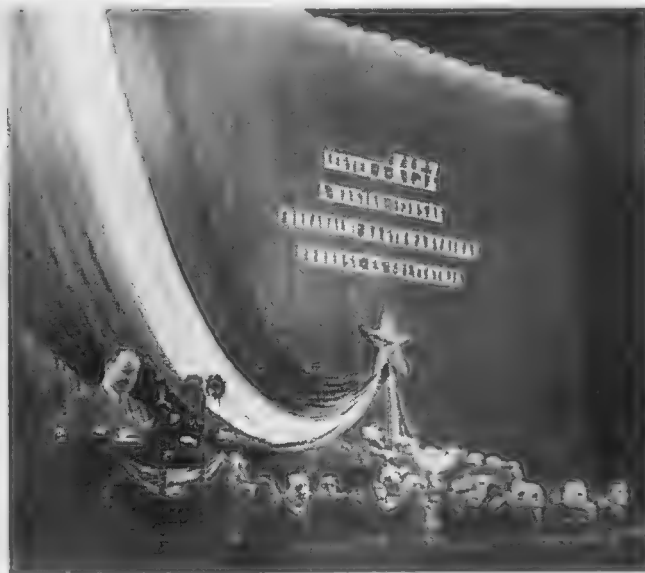

1957. január elején a szovjet, a bolgár, a román és a csehszlovák kommunista párt és az MSZMP vezetői fontos tárgyalásokat folytatnak Budapesten. A január közepén érkező, Csou En-laj vezette kínai delegáció látogatása alkalmából aktívaülésre is sor került (3). 1956. október–novembertől folyamatosan gyűjtés indult a magyar nép gyors megsegítésére. A bulgáriai Tolbuhin egyik gyárában pénzbeli felajánlást tesznek (1). Átadják a csehszlovák nőbizottság ajándékát a „Béke” leánynevelő otthonnak (2). Lengyel szén Sziléziából (4). Mentőautó az NDK-ból a salgótarjáni bányászoknak (5). Egy svájci tanító egymaga 700 000 tábla csokoládét gyűjtött. Szétosztását a budapesti VIII. kerületi Horváth Mihály téri általános iskolában kezdték meg (6). Hétvagonnyi élelmiszer- és ruhasegély Romániából (7). Épületfa a Szovjetunióból (8).

A termelés megindulásával és fellendülésével párhuzamosan 1957. januártól végleges munkástanácsokat választanak. Választás a Ganz Hajógyár gépműhelyében (1). A Kender-, Juta- és Textilipari Vállalat munkástanácsának elnöke bejelenti, hogy az átszervezés után senkinek sem mondanak fel (2). Az 1957. január 7-én újrakezdődő iskolai tanítás (3) légkörében még erősen érződött a szocialista tartalmú rendezés iránt ekkor főképp az értelmiség soraiban megnyilvánuló értetlenség. A párt konszolidációja mellett megindult a szakszervezeti sorok rendezése is a SZOT 1957. januári X. plenumán, amelyen Lenini szellemben tárgyaltak a szakszervezetek kettős feladatáról (4). Az ifjúsági rétegszervezetek mellett új, egységes ifjúsági szervezet is alakult 1957. március 21-én, a KISZ (5).

3

MUK, azaz „Márciusban újra kezdjük!” – fenyegetőztek a felforgató erők. Ez azonban hatástalan maradt. Ezzel szemben márciusban a nagy nyilvánosságot mozgósító gyűléskampány kezdődött. Március 29-én négy nagygyűlés zajlott le a fővárosban. Marosán György a Köztársaság téri pártház nemrég még véres falai előtt beszélt (1), Münnich Ferenc Angyalföldön, az Árpád-híd pesti hídfőjénél (2), Biszku Béla Kőbányán (3), Rónai Sándor pedig a pesterzsébeti Vasas Művelődési Házban (4). Néhány nappal később a szegedi nagygyűlés résztvevői Révész Gézát hallgatták (5).

4

5

1

2

A magyar-szovjet államközi viszonyt sok ponton újraszabályozó egyezmények és nyilatkozat aláírása a magyar párt- és kormányküldöttség szovjet-unióbeli látogatásának befejezéseként (1957. március 20–31.) Kádár János és N. Sz. Hruscsov mögött balról jobbra: Kiss Károly, N. A. Bulganyin, V. M. Molotov, G. M. Malenkov, M. A. Szuszlov, G. K. Zsukov, K. J. Vorosilov, D. T. Sepilov és A. I. Mikojan (1). Az országgyűlés 1957. május 9–11-i, háromnapos ülésének elsőként Dobi Istvánnak, az Elnöki Tanács elnökének a beszámolóját hallgatta meg (2). Az oldódás pillanatai az ülésnek harmadik napján (3). A jó hangulatot a május 1-jei felvonulás és a 400 000 budapesti részvételével tartott nagygyűlés alapozta meg (4). A nagygyűlésre érkező menetoszlopok élén vezető emberek haladtak (5). A képen balról az ötödik Apró Antal, jobbról a negyedik Révész Géza.

3

4

5

Az MSZMP újjászervezésének is fontos állomása volt 1957. május 1-je. Az átjelentkezők ünnepi taggyűlésen kapták meg tagkönyvüket (2). Az MSZMP 1957. június 28–29-i pártértekezlete. A szónoki emelvényen Kádár János. Az elnökség első sorában balról a második Révai József mellette Major Tamás, Apró Antal, Kállai Gyula, Münnich Ferenc, Marosán György, Kiss Károly, Rónai Sándor, Fehér Lajos és Somogyi Miklós (1). A pártértekezlet küldöttei (3). 1957-ben vezető emberek látogattak el a művészek budapesti Fészek Klubjába. A képen Münnich Ferenc beszélget Kállai Ferencsel, Sulyok Máriával és Marton Endrével (4). Ady Endre barátja és harcostársa, Bölöni György (5) és a Bölöni által indított kulturális-irodalmi hetilap első száma (6). Kezdetét vette a lottó is (8) és ezzel vége az 1949-től 1956-ig tartó „szellemvasúti” utazásnak (7).

A társadalom, a nemzet és állama

Évszázadok történelmi viharaival dacoló népünk lélekszáma a haza határain belül 1986. január 1-jén kerek számban 10 640 000 fő, 30 évvel korábban 9 800 000. A legutóbbi öt évben 70 000 fővel csökkent és a következő években tovább csökken. Az ok: a halálozások arány-

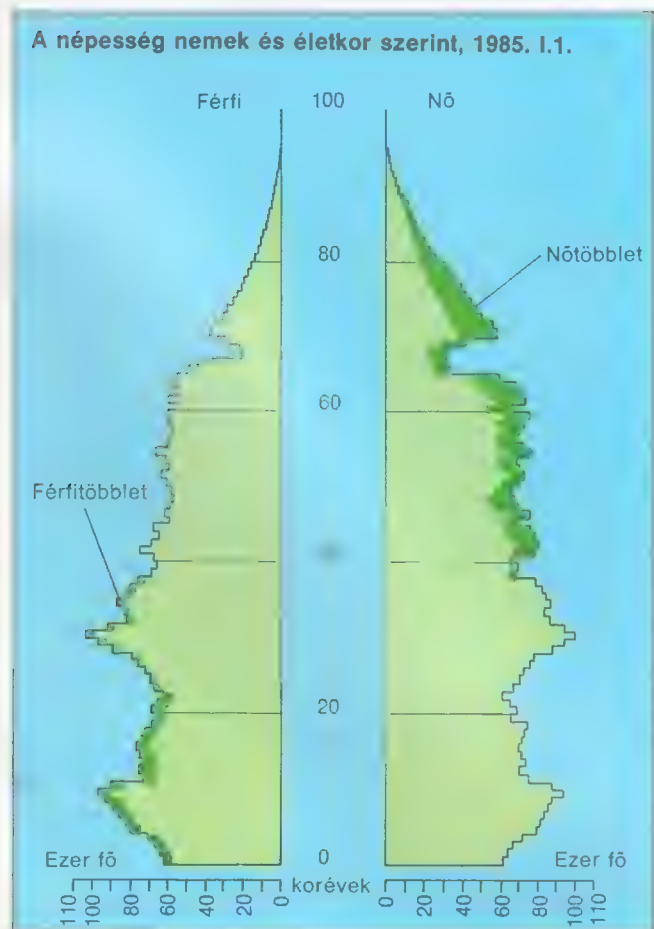
száma tartósan meghaladja az élveszületéseket. (1984-ben 1000 lakosra 11,8 élveszületés és 13,8 halálozás jutott.)

Nagy változásokat jelez a házasságstatisztika is: 1960-ban a megkötött és megszűnt házasságok egyenlege 24 000-es növekedést, 1984-ben 22 000-es csökkenést mutatott.

A magyar társadalom nemek szerinti összetételét az a nemzetközileg is érvényesülő jelenség határozza meg, hogy a nők jócskán túlélik férfitársaikat. Az „átlagos” magyar nő 74 évig él, férfitársa csak 66-ig. Az elmúlt 30 évben a nők munkavállalása majdhogynem általánossá vált, az aktív keresők immár 45,5%-a nő. Míg egyes foglalkozásokba nehezebben törnek be, mások pedig – mint pedagógia, népművelés, kereskedelem, egészségügy stb. – már „elnőiesedtek”. A női egyenjogúság pályája „kiegyenesedett”, de még ma sem nyílegyenes. Mégis, ma már inkább a „kettős hivatás”-nak az anyainak és a foglalkozásbelinek az összeegyeztetése okoz gondot.

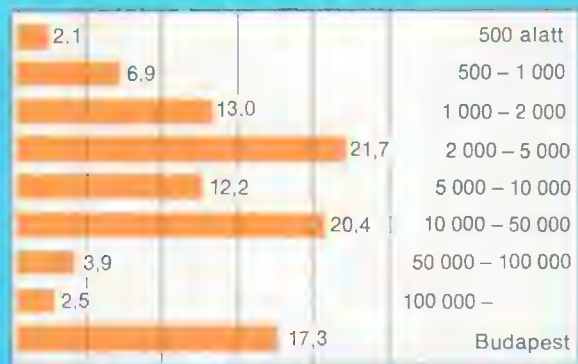
2,2 millió ember, az össznépesség 20,8%-a tartozik a 15–29 évesek korcsoportjába. E korosztályok iskolázottsága öröndetesen nőtt. Munkába állásuk folyamatosan biztosított, bár nem teljesen várakozásaik szerint, és így gyakorta képzettségüktől elütő foglalkozást kénytelenek választani.

1945 után a magyar társadalom a trianoni határok visszaállítása folyamányaként nemzetiségi tekintetben újra csaknem egyszínű lett. Mindössze 300 000, többségében kétnyelvű:

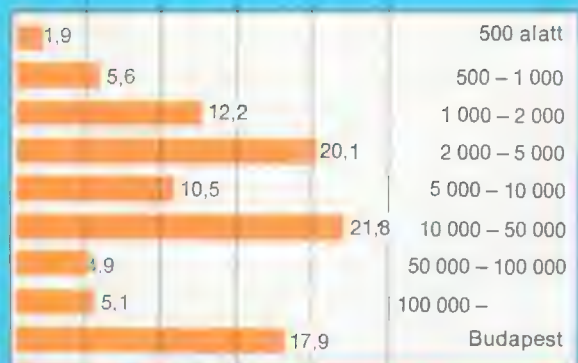

A népesség megoszlása a települések népesség-nagyságcsoportjai szerint (január 1.)

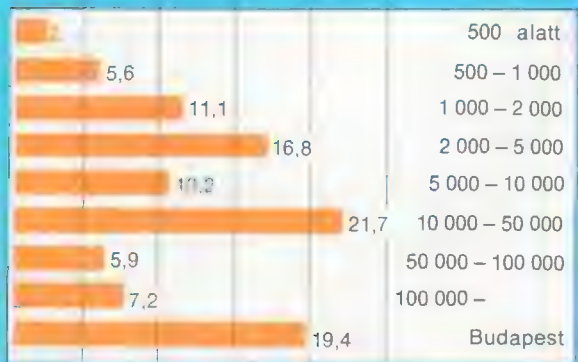
1949

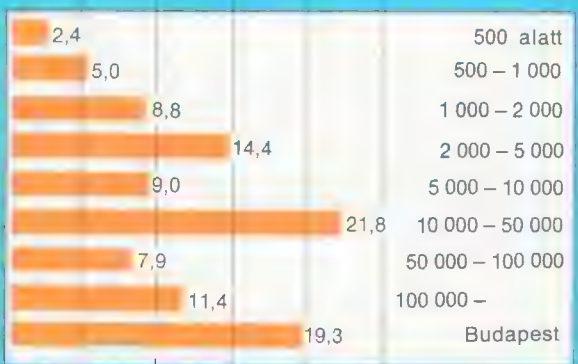
1960

1970

1984

0 5 10 15 20 25 %

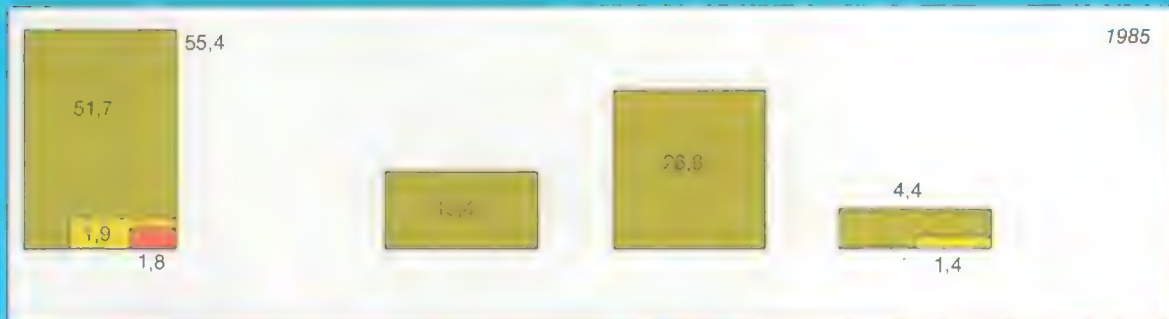
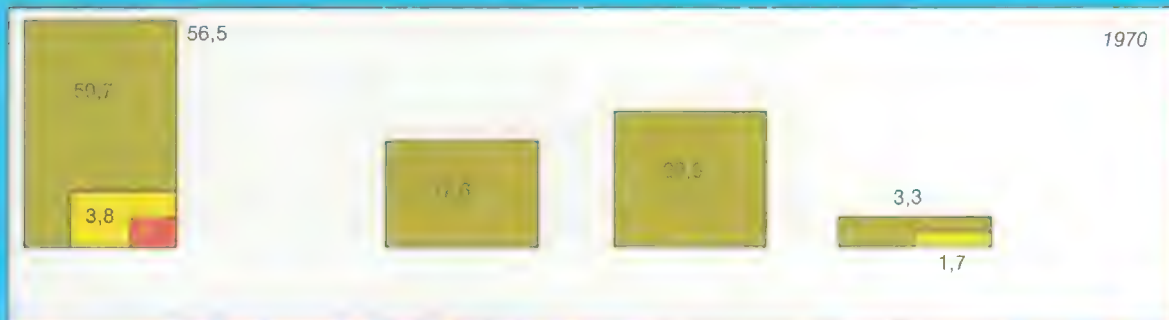
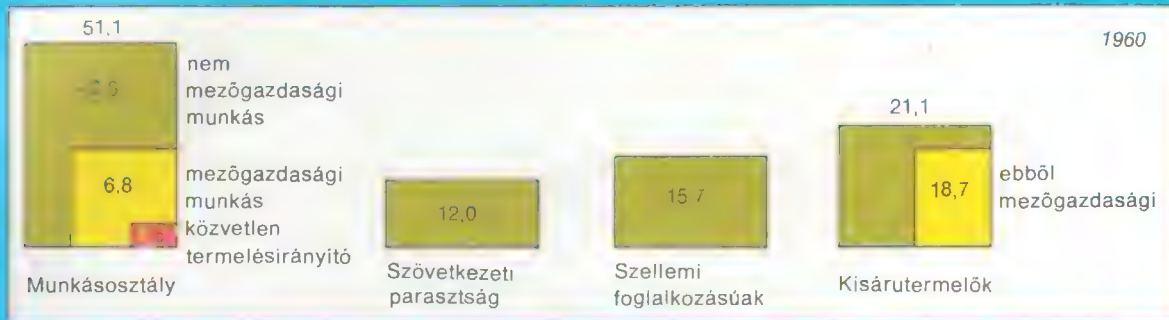
magyarul is tudó német, román, szlovák, délszláv ember él a hazában. Különleges etnikai csoportot alkot a kb. 380 000-es lélekszámú cigányság. A nemzetiségek nyelvi-kulturális igényeinek kielégítéséről a nemzetiségi szövetségek gondoskodnak, a cigányok beilleszkedését a Cigányügyi Koordinációs Bizottság egyengeti.

A társadalom réteg- és foglalkozási szerkezete az elmúlt három évtizedben alaposan megváltozott, különösen a mezőgazdasági termelés tömeges társadalmasításának eredményeként. A hatvanas években a vártnál is gyorsabban mosódtak el az egyéni gazdálkodásra épülő falusi társadalom korábban szinte átléphetetlen osztály- és réteghatárai. A műszaki haladás közelítette egymáshoz a szellemi és a fizikai munkát. A főképp a tulajdonviszonyokra és a foglalkozási megosztottságra épülő hagyományos osztály- és rétegmegoszlás mellett jó ideje már mindinkább más tényezők alakítják, formálják a társadalom szerkezetét. (Az iskolai végzettség, a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt, jórészt ettől függő hely, a jövedelem nagysága és megszerzésének módja, a települési viszonyok, a társadalmi rang és pozíció stb.)

Harminc év alatt sokat és látványosan változott az ország településszerkezete. Meghatározó szerepet játszott ebben a gépesített, nagyüzemi mezőgazdaság és az iparosítás, kiváltképp a hatvanas évek elejétől a vidék iparosítása. A tervszerű településfejlesztés megkésett, s amikor végre elindult, nem jutott elég pénz rá, ami pedig jutott, annak az elosztása sem volt kifogástalan. Az átalakulás során nem tűntek el a tanyás települések, megindult és helyenként viharos gyorsasággal előrehaladt a közlekedés és az alapellátás hiányai miatt az aprófalvak elnéptelenedése és jócskán (bár lassú ütemben) gyarapodott a városok, kivált a közepes nagyságúak és főleg a szűkös anyagi eszközök aránytalan elosztása miatt a megyeszékhelyek népessége. Budapesten ez a folyamat a hatvanas évek közepétől megállt, de a főváros lakossága így is megközelíti az össznépesség 20%-át.

*
* *

Az aktív keresők osztály- és nőt-glagozódása

A politikai rendszer középpontjában alkotmányosan is elismerten a Magyar Szocialista Munkáspárt áll. Az osztálytársadalmi érdekek megfogalmazására és érvényesítésére hivatott, s arra, hogy a rendkívül változatos részérdekeket egy hosszú távon érvényesítendő célrendszer követelményei szerint rangsorolja. Akkor tudja ezt az igazán nem könnyű feladatot megoldani, ha elvi és nem operatív irányításra törekszik.

Az alapvonalaiban kidolgozott politika állami rangra emelése és a társadalom többségének támogatását elnyerő jogi-igazgatási „ruhába öltöztetése” az állami intézmények kötelessége.

A Magyar Népköztársaság államszervezete, közigazgatása az 1956-os vihar után visszatért

az 1949-es alkotmányossághoz; az 1972. évi alkotmánymódosítás csak csekély mértékben változtatott rajta. 1983-ban néhány intézményi reformmal módosították az alaptörvényt. (A járárok megszüntetése, a törvények alkotmányosságát vizsgáló Alkotmányjogi Tanács felállítása.)

Országunkban minden állami hatalom forrása az Országgyűlés, melyet 5 évre választanak a 18. életévüket betöltött magyar állampolgárok. A választójog sűrűn módosult: az 1966. évi III. tc. az addigi lajstromos választókerületi rendszer helyett az egyénit vezette be, az 1970. évi III. tc. a jelölés jogát az állampolgárok jelölőgyűléseire ruházta, az 1983. évi III. tc. mind az országgyűlési, mind pedig a tanácsválasztásokon kötelezővé tette több – mi-

nimálisan két – jelölt indulását, és bevezette az országos listát azon jelöltek számára, akiket nem célszerű egy meghatározott választókerülethez kötni.

Az Országgyűlés évente általában négyszer tartott plenáris ülései nem viharosak; a nagyobb viták a hosszú döntés-előkészítési folyamatban és a 11 parlamenti bizottság valamelyikében zajlanak. Az Országgyűlés egyre inkább él és a jövőben még inkább élni fog a kormány tevékenysége feletti felügyelet, az érdemi ellenőrzés jogával, illetőleg kötelességével.

A parlament ritka ülésézése megnöveli az államfői jogokat gyakorló, 21 tagú Elnöki Tanács szerepét, mely két parlamenti ülésszak között törvényerejű rendeletek alkotásával törvényhozói szerepet is betölt.

Az állami irányítás legfőbb operatív testülete a Minisztertanács, azaz a kormány. A minisztériumok száma, hatóköre a szükségleteknek megfelelően változik; három ipari minisztériumot pl. öt évvel ezelőtt eggyé olvasztottak, a művelődési tárcát előbb szétválasztották oktatásra és kulturálisra, majd újra egyesítették Művelődési Minisztérium néven.

Az 1971. évi I. tc. a helyi igazgatás 1954 óta létező intézményrendszerét, a tanácsokat a szocialista állam népképviselői, önkormányzati és államigazgatási szerveként jelölte meg. A tanácsok népképviselői jellege valóban erősödött: önállóan irányítják a tanácsai hatáskörbe utalt vállalatokat, oktatási, egészségügyi intézményeket. Nem sikerült azonban olyan nagyságú pénzeszközöket összpontosítani náluk, hogy autonómiájuk a kívánatos és szükséges mértékben kibontakozhassék. Területfejlesztési célokra a lakosság hozzájárulását is kérik: 1967-től a községfejlesztési alapba történő befizetések, 1984-től a területfejlesztési hozzájárulás formájában.

A bűnözés világméretű növekedése alól hazánk sem kivétel. Egyetlen adat: 1963-ban kerek számban 40 000, 1984-ben 60 000 felnőttet ítélték el a bíróságok. Az ismertté vált bűncselekmények száma a korábbi hullámvész után, 1979 óta szakadatlanul emelkedik (125 ezerről 165 ezerre), viszont állandóan csökken a felderített bűnesetek száma. Az igazságszolgáltatás fórumai: a Legfelsőbb Bíróság (elnökét az Országgyűlés választja), a fővárosi, a megyei és a helyi bíróságok. A bíróságokon hiva-

tásos bírákból és népi ülnökökből álló tanácsok ítélik. A legszélesebb értelemben vett törvényességi felügyeletet az ügyészségek, illetőleg a legfőbb ügyész (az Országgyűlés választja) gyakorolják.

A minden állam számára életfontosságú biztonság garanciája a Magyar Néphadsereg, mely a Varsói Szerződés keretei között fejlődik és korszerűsödik. A belső rendet védvígázza a szaporodó bűncselekmények ellen a rendőrség és az 1957 óta létező harmadik fegyveres testületünk, a Munkásőrség. A katonák, rendőrök és munkásőrök a nálunk szerencsére ritkán bekövetkező természeti csapások (nagy hóviharak, árvizek, földrengés) idején teljes harci technikájukkal a lakosság segítségére sietnek.

*
* *

A nemzet törzsén, a haza határai között élő kb. 10 millió magyaron kívül még kb. 4,8 millió magyar él a határokon túl, elsősorban a szomszédos országokban. Ezen országok 1977–1981-ben közzétett adatai szerint Ausztriában 50 000, Csehszlovákiában 630 000 magyar anyanyelvű ember él. Jugoszláviában 420 000, Romániában 1,7 millió, a Szovjetunióban 171 000 a magyar nemzetiségűek száma. A magyar politikai vezetés súlyt helyez arra, hogy a határon túl élő magyarok – amellet, hogy hazájuk dolgos és törvénytisztelő állampolgárai – csakúgy, mint a hazánkban élő nemzetiségiek, megőrizhessék és ápolhassák hagyományaikat, kultúrájukat. A határon túl élő magyarok és a hazánkban élő nemzetiségek emberi és nemzeti jogainak törvényes garanciái és tényleges érvényesítése a bizalom és barátság megannyi hídja a szóban forgó, többségükben szocialista országok között. A hazai magyarság és a még kb. 1,5 millió, a világban szerte-szétszóródott, többségében Amerikában élő magyar közötti kapcsolatokat a Magyarok Világszövetsége ápolja. Egyre többen látogatnak haza: 1985-ben 220 000-en. A hatvanas évek óta rendezett anyanyelvi konferenciák és a fiatalok részére szervezett nyári nyelvi táborok a kapcsolatok ápolásának eszközei. Újabban azért is érkeznek hozzánk magyar származású fiatalok, hogy itt végezzék vagy fejezzék be iskolai tanulmányaikat.

Az elmúlt 30 évben igen sok történt a pozitív nemzeti és forradalmi hagyományok feltárása, tisztázása és megőrzése terén. A történetírás a korábbi szűkítő tendenciákkal és egyoldalúságokkal szemben a nemzeti történet teljesebb és hitelesebb ábrázolását nyújtotta. Sikeres hagyományfeltáró és -őrző mozgalmak is indultak. Az úttörők „forradalmak nyomolvasóinak mozgalma”, a Hazafias Népfőnt honismereti mozgalma a helytörténetírás központilag nem szervezett, ám mégis széle-

sen hömpölygő áradata szinte az utolsó pillanatban szólaltatta meg a XX. század forradalmainak még élő tanúit, világított be a falvak, városok, üzemek életének nemzeti történelmünk fő sodrát kiegészítő-gazdagító eseményfolyamába. E nagyszabású hagyományfeltáró és -őrző mozgalom látványos monumentumai az elmúlt 30 évben készült szobrok, emlékművek, emlékparkok a nemzet nagyjainak tiszteletére, sorsfordító eseményeinek emlékére.

Társadalmunk jövője a gyermek. A gyermektelenség előbb vagy utóbb sem pótolható hiányt, űrt idéz elő a párkapcsolatban és természetesen a társadalomban is. Nincs lehangolóbb egy előregerdő társadalomnál. A népszaporodás megtorpanásának okai nagyjából ismertek: női egyenjogúság, lakáshiány, az anyagi gyarapodás, kiegyensúlyozottság igénye. Az ezeket ellensúlyozni hivatott intézkedések pl. 1973-ban csak ideig-óráig voltak hatásosak. Az alacsony szaporodási arány a magasra szökő halálozással együtt igen kedvezőtlenül befolyásolja hazánk népesedési helyzetét. Az anyaság és az apaság apoteózis (1, 2). Csökkenő népszaporodás mellett rekord is született: a kiskunfélegyházi Tarjányi családot alaposan meglepte a gólya: Szilvia, Melinda, Hajnalka, Sándor és Erika a kórházból való hazamenésük előtti napon (3). Plakát anyák napjára (4). Ez bizony a ritka kivétel: Benyus Sándor és felesége 10 gyermeket nevel (5). Gyermeknap plakát (6).

6 Nemzetközi gyermeknap 1982

1

2

Mintegy 300 000, többségében kétnyelvű német, szlovák, délszláv és román nemzetiségű ember él hazánkban, és kb. 380 000 a hazai cigányság létszáma. Az utóbbiak közül sok ezren még vályogviskóban, állandó elfoglaltság nélkül tengetik életüket (1), nagy részük azonban már rendezett viszonyok között, tisztes munkával keresi kenyerét (2). A nemzetiségi iskolák, tánc- és kulturális csoportok, a nemzetiségi nyelveken folyó lap- és könyvkiadás a nemzetiségi jogok érvényesítésének eszközei. Rábaközi napok (3). A budapesti szerbhorvát gimnázium (4). A nemzetiségi nyelveken megjelenő lapok (5). Palotabozsoki népviseletbe öltözött énekesek (6).

4

5

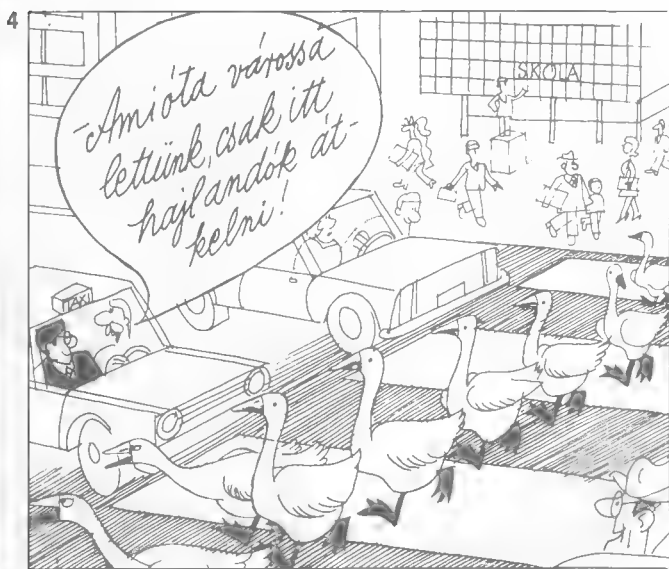

6

Harminc év alatt a mélyreható gazdasági-társadalmi mozgások hatására a különféle településtípusok nem egyenletesen fejlődtek. Ennek az elhagyott matkópusztai tanyának a tulajdonosa pl. Kecskemétre költözött (1). A 15 évvel korábban indult falu-villamosítás befejezéseként kigyúlt a fény a Szabolcs megyei Aporligeten (1963) (2). Előregedő Zala megyei kistelepülés: Zebecke (3). A várossá fejlődés gondjai (4). Homokviharban az egészségügyi mentőszolgálat a kiskunsági tanyavilágban (5). Egy 1960-ban épült faluszéli házior (6).

2

3

Az iparosodás és a városiasodás a településfejlődés fő szabályozója az elmúlt három évtizedben. Dinamikusan fejlődő, közepes nagyságú városunk, a Mátra kapuja: Gyöngyös (1). Napraforgótáblából „kinövő” dunántúli város: Tapolca (2). Érdekes formájú lakótelep Miskolc-Diósgyőrött, a Bükk előhegyeinek lábánál (3). A Dunakanyar nagy idegenforgalmat lebonyolító múzeumvárosa: Szentendere (4). Az iparosodó magyar táj látványos példája: a Zalaegerszegi Kőolajipari Vállalat beépül a dunántúli dombvidékbe. (5).

4

5

Ülésezik a kollektív államfői testület, az Elnöki Tanács (1975) (1). Dobi István, az Elnöki Tanács sok vihart megélt elnöke (1952 és 1967 között) pihenőben szülőföldjén, a Komárom megyei Ászáron (2). A várossá előlépett Lenti tanácsának végrehajtó bizottsága fejlesztési terveket tárgyal (3). A Fővárosi Tanács alakuló ülése 1985-ben (4). Veresegyháza lakói tetemes társadalmi munkával járulnak hozzá az új posta felépítéséhez (5). A posta immár elkészült szép, új épülete (6). Ugyanitt csatornaépítés ugyancsak társadalmi munkával (7). Bizony Hajdúnánáson, a Baross utcai zugban is elkelne a társadalmi munka (8).

5

6

7

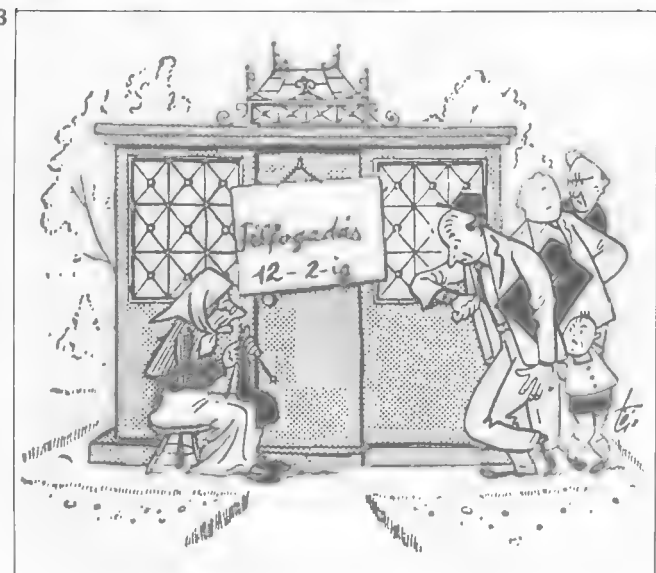

8

A bűnözés nemzetközileg is megfigyelhető terjedése alól hazánk, társadalmunk sem kivétel. Ehhez az egyáltalán nem kívánatos „gyarapodáshoz” nem csekély mértékben az is hozzájárul, hogy új, korábban nem vagy alig ismert bűncselekmények, vétségek jelentek meg a bűnözési statisztikában. Ilyenek pl. a közlekedéssel összefüggő bűntettek, vétségek. A totócsalók pere a Fővárosi Bíróságon (1). Tanúkihallgatás egy különösen kegyetlen módon, nyereségvágyból elkövetett gyilkosság ügyében (2). A közügyek intézésének „örökzöld” rákfeneje: a bürokrácia és a korrupció (3, 4).

A fegyveres erők sajátos karhatalmi, rendfenntartó és védelmi feladatokat látnak el. Hármas tagoltságuk 1956–1957-ben alakult ki. A Munkásőrség felállítása abból a felismerésből született, hogy a munkásosztály és más dolgozó rétegek legjava képviselőinek felfegyverzése segít tudatosítani azt, hogy hazánkban népi hatalom van. Munkásőr és határőr egy kis segítséggel vigyázza az országhatárt (5). A rend őre intézkedés közben (6). A katona a Varsói Szerződés hadseregeinek gyakorlatán... és utána (7, 8).

6

8

1

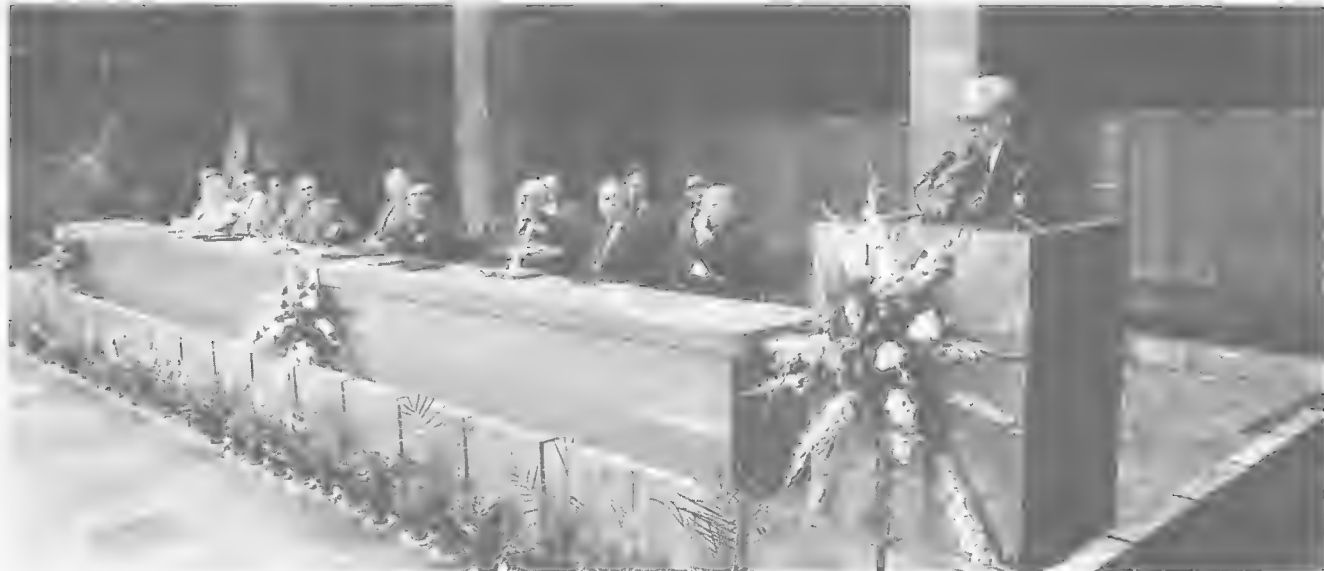
2

Képek a szomszédos országokban élő magyarok életéről, kultúrájáról: Csíkmadarasi fiatalok székely népviseletben (1). Jellegzetes kalotaszegi ház egy magyarlakta romániai faluban (2). Magyar könyvesbolt Pozsonyban, ahol a Szlovákiában megjelenő magyar nyelvű irodalom mellett számos magyarországi kiadású könyv, folyóirat, hanglemez is megvásárolható (3). Keresztelői hangulat a kalotaszegi magyarlakta faluban, Inaktelken (4). A nemrég újjáépített Ady Endre Művelődési Ház a vajdasági Tornyoson, Jugoszláviában (5).

A határon túli, zömében amerikai szóróványmagyarság és az óhaza kapcsolatát szemléltető képek. Külföldön élő, hazalátogató magyarok (1). Az 1981. évben Pécsen rendezett, 4. anyanyelvi konferencián megnyitó beszédet mond Bognár József, a Magyarok Világszövetségének elnöke (az asztalnál balról az ötödik, Lőrincze Lajos professzor tartott előadást az anyanyelvi mozgalom tíz évéről) (2). Victor Vasarely, Pécs díszpolgára. A művész átveszi az erről szóló diplomát (3). Angol nyelvterületről érkezett magyar származású lányok nyelvi tábora Baján (1985) (4). Magyar anyanyelvi tábor Balatonszamárdiban (1977) (5).

3

4

5

1

2

Képek „nemzeti nagylétünk” emlékeinek ápolásáról, megőrzéséről, gyarapításáról. Hosszú távollét után visszatérnek az 1945-ben Nyugatra hurcolt koronázási ereklyék. Az Egyesült Államok delegációját vezető Cyrus Vance (akkori külügyminiszter) ünnepélyesen adja át őket a Parlamentben Apró Antalnak, az Országgyűlés akkori elnökének (1978. január) (1). Az államalapító István király emlékművének ünnepélyes megkoszorúzása (1970) (2). Az ópusztaszeri nemzeti emlékpark főbejárata (3). A mohácsi csata – a „nemzeti nagylét nagy temetője” – 450. évfordulóján (1976) létesített emlékpark a tömegsírokat jelölő kopjafákkal (4). Március 15-i ünnepség a Múzeum-kertben (1985) (5).

3

4

Szobrok, emlékművek nagyjainkról (Varga Imre alkotásai): A társadalmi haladás rendíthetetlen narcosának, a második magyar köztársaság elnökének, Károlyi Mihálynak a szobra a pesti Duna-parton (1). Bartók Béla szobra, és egykori lakóháza – most emlékházzá átalakítva (2). A náci barbárság áldozatául esett nagy magyar költő, Radnóti Miklós szobra Salgótarjánban (3). A Munkásmozgalmi Panteon a Mező Imre úti temetőben (4).

Feltárjuk, gyűjtjük, megőrizzük és ápoljuk a nemzeti, a forradalmi és helyi hagyományokat. A Magyarországi Tanácsköztársaság 50. évforduló-

ján (1969) felállított emlékmű megkoszorúzása (1974) (5). Ifjúsági nagygyűlés és fáklyás felvonulás Kiskőrösön Petőfi Sándor szülőházánál a költő születésének 150. évfordulóján. Verset mond: Kozák András színművész (6). Egy a sok száz – az elmúlt harminc évben emelt – emlékmű, emléktábla közül: a 900 éves Szolnok jellegzetes eseményeit megőrkítő kompozíció (Gyavcsák Ferenc szobrászművész alkotása) (7). „A forradalom nyomolvasóinak mozgalma” – az úttörőmozgalom egyik legsikeresebb vállalkozása 1958–1959-ben a forradalmak élő résztvevőinek és tanúinak megszólaltatására, emlékezéseik átmen-tésére (9). November 7-ét köszöntő plakát (8).

A nemzeti közmegegyezés útján

Az 1956. november 4-ét követő első hetek és hónapok rendcsináló keménységét tapasztalván még erős volt a félelem, hogy visszatér az 1956 előtti mesterkélt „egyhangúság”, az állampolgárok megkülönböztetésének káros gyakorlata, a törvénysértés, s újra felülkerekedik a gyanakvás és a bizalmatlanság a pártonkívüliekkel, és egyáltalán, a kétkedőkkel és vitatkozókkal szemben, sőt, hogy megismétlődnek a törvénysértések is.

E félelmek nem igazolódtak: a törvényes rend helyreállítása után, részben már azzal párhuzamosan is új hangok hallatszottak a magyar politikai arénában. 1957-től 1967-ig a hatalomgyakorlás, a vezetés új stílusa, az érdekviszonyok realitásán nyugvó új szövetségi politika bontakozott ki. „A hatalom az emberi jellem nagy próbatétele” – mondotta Kádár János. Nem élni vele vagy „túlادagolni” egyaránt hiba, vagy – mint 1956 megmutatta – bűn. A vezetés nem tukmálhat büntetlenül a társadalomra elvont elméletekből levezetett, következőleg életidegen megoldásokat: „A tömegek nem azért vannak, hogy élettől elvonatkoztatott elméleteket próbáljanak ki rajtuk.” A nehézségek és konfliktusok korábbi bagatelizálása helyett most nyíltan beszéltek róluk, például Kádár János ekképpen a mezőgazdaság kollektivizálásáról: „Ne legyen senkinek illúziója, minden ilyen, milliókat érintő gyökeres változás mérhetetlenül keserves.”

Új megvilágításba került a párt és a tömeg kapcsolata. A kommunisták nem különös emberek – hangzott a korábbi állítás cáfolata

–, mindössze abban különböznek a pártonkívüliektől, hogy ők nem egyénileg, netán mások rovására is, hanem a közösséggel együtt keresik boldogulásukat, anyagi és szellemi gyarapodásukat. A párt, a pártmunkás feladata – szolgálat. A párt összetétele akkor alakul kedvezően, ha minél többen vannak a párton kívül, akiknek a pártba lépésük kívánatos volna, és minél kevesebben a párton belül, akiknek inkább a szervezeten kívül volna a helyük. A párt feladata a közösség, a nép szolgálata. A helyes viszony egyik – 1957 óta jórészt fokozatosan megteremtett – biztosítéka az, ha pártfunkción kívül a pártonkívüliek minden egyéb tisztséget is betölthetnek.

Ezen elvek következetes érvényesítése és a tulajdonviszonyok közösségivé alakulása új típusú nemzeti egység alapjait vetette meg. Megszüntették az állampolgárok származás szerinti megkülönböztetését s az ebből fakadó előnyöket és hátrányokat. Eltűnt a közéletből a korábbi, lázas ellenségkutatás; az embereket nem származásuk, nem az ő és családjuk múltja, hanem jelenbeni munkájuk és magatartásuk minősíti. Nem az, ahonnan jöttek, hanem az, amerre tartanak. A törvényesség megszilárdítása két, egyformán fontos követelményt állított előtérbe: ártatlan nem büntethető, bűnös nem maradhat büntetlen. A politikai vezetés szándéka volt és maradt: meghaladni a konfliktusokat, és nem konzerválni azokat. 1960. április 1-jén részleges, 1963. március 22-én általános közkegyelmet hirdettek az 1956-os eseményekért elítélteknek.

Ekkortájt, 1961 decemberében fogalmazódott meg az azóta határon innen és túl oly sokszor visszaidézett és elemzett jelszó: „Aki nincs ellenünk, az velünk van!”

A hatvanas évek közepén, az első, átfogó gazdasági reform kapcsán a szocialista társadalom érdekviszonyai kerültek a politikai és társadalomvizsgálódások előterébe. Megfogalmazódik a felismerés: a szocialista társadalom ugyancsak sokféle érdek által tagolt társadalom; nem hordoz azonban kibékíthetetlen osztályellentéteket. Érdekkonfliktusok a szocializmus viszonyai között is léteznek, kezelésük nagy gondosságot és körültekintést igényel. Az egyéni, csoport- és össztársadalmi érdeknek, a munkavállalók eszmei-tulajdonosi és munkavégző érdekeinek, a különböző népgazdasági ágak, foglalkozási csoportok és rétegek, valamint szervezetek érdekeinek számbavétele, egybevetése, előnyben részesítése vagy egyensúlyban tartása – a politikai vezetés legnehezebb és legkényesebb feladata.

*
* * *

Az MSZMP Központi Bizottsága 1958 októberében elsőként a munkásosztály élet- és munkaviszonyait vizsgálta, és a következő évtizedben többször is visszatért az elhatározott tennivalók végrehajtásának ellenőrzésére. 1958 decemberében a Központi Bizottság szenvedélyes vitákat kiváltó ülésén határozták el a magyar parasztság sorsát döntően befolyásoló akciót: a mezőgazdaság szocialista átszervezését célzó intenzív politikai és gazdaságpolitikai munka megindítását. Az értelmiséggel való megegyezéshez fokozatosan utat nyitó politika alapidokumentuma az 1958. júniusi „Művelődéspolitikai irányelvek”. Ez realizisztikus képet ad az értelmiség akkori hangulatáról és a magyar kultúra és művelődés fejlődéséről, helyzetéről. Ezt a képet akkor még erősen motiválták az 1956-os események és a belőlük levont következtetések.

1957 februárjában eldőlt, hogy a politikai berendezkedés egypártrendszerű marad; az 1957. február 26-i, központi bizottsági, még energikusabban az 1957. júniusi pártértekezleti határozat sürgeti a Hazafias Népfront újjászervezését. A megújuló mozgalom azóta megtalálta a helyét, és a választások lebonyo-

lításában betöltött közjogi szerepe mellett a közélet formálásának pótolhatatlan kerete, mindenekelőtt a helyi politika fontos fóruma és a társadalmi energiák gyarapításának bőven buzgó forrása.

1957 januárjában tisztázzák a legfontosabb és legtömegesebb szervezetek, a rendszer bázisát alkotó munkásság, a bérből és fizetésből élők szakszervezeteinek a helyzetét: a szakszervezetek érdekelték a szocialista társadalom építésében, erősítésében, ugyanakkor mint az érdekvédelem intézményei harcolnak is tagjaik, a bérből és fizetésből élők kedvezőbb munkafeltételeiért. 1966-ban a szakszervezetek új jogositványokat kaptak: némely kérdésben döntés csak egyetértésükkel születhet, némely esetben pedig vétőjoguk van a vállalati, illetőleg az állami vezetéssel szemben.

Felülbírálják a társadalmi szervezetek helyére, szerepére vonatkozó korábbi nézeteket: ezek nem egyirányú akaratkövetítők (transzmissziók) a párttól a tömegek felé – mint korábban gondolták és hirdették –, hanem döntően tagságuk érdekkifejező és -védő szervezetei. Az 1957. márciusban zászlót bontó Kommunista Ifjúsági Szövetség a fiatalok politikai nevelő és érdekszervezete, a Magyar Nők Országos Tanácsa, majd 1971-től pedig a mindenfelé megalakuló nőbizottságok a nők érdekeit védik, a rájuk vonatkozó törvényeket és rendeleteket véleményezik.

A szakszervezetek, a Hazafias Népfront, a KISZ, a nőmozgalom rendszeresen közreműködnek az állami politikai döntésfolyamatokban, más szervezetek, egyesületek csak esetlegesen és alkalmyszerűen. Magyarországon, nem számítva a tanácsi felügyelet alatt állókat (legeltetési, vízügyi társulások, város- és építési egyesületek stb.), 186 országos egyesület működik, közülük 39 a sportegyesület. A szövetkezeti tömörüléseken kívül a magániparnak és magánkereskedelemnek, a gazdasági menedzserrétegnek, a legkülönbözőbb értelmiségi rétegeknek, tudomány- és szakágaknak, a nemzetiségeknek, a városoknak, a különféle hobbik hódolóinak, a testi fogyatékosoknak és még sok más, érdekvédelmet igénylőnek megvan a szervezete, egyesülete. Ám akad még hiány is: nincs pl. önálló egyesülete, szervezete a ma már 2,3 milliós nyugdíjastábornak.

A lassan, de azért folyamatosan sokszínűbbé váló szervezeti és intézményrendszer mellett a magyar társadalom még a demokratikus közélet tanulóéveit tölti. A felelős véleménynyilvánítás, a logikus érvelés, a vitapartnerek egymás iránti lojalitása, a vita kulturáltsága még begyakorlásra vár. A formák és fórumok sem alakultak ki vagy nem szilárdultak még meg. A tömegkommunikációs eszközök némelykor jó példával járnak elől, mint pl. a televízió „Fórum” és „Hatvanhat” műsorai vagy a Magyar Rádió „168 óra” című szombat délutáni adása. Alkotmányunk lehetővé teszi ugyan a népszavazást, de erre még sohasem került sor. Társadalmi vitára már sűrűbben, mint pl. a hatvanas években a gazdasági reform vagy az 1983. évi választójogi reform esetében, legutóbb pedig szavazással egybekapcsolva településenként a területfejlesztési hozzájárulás hova fordításáról.

*
* *

Az állam és az egyházak közötti jó viszony gyorsan helyreállt 1956 után, mégpedig a negyvenes évek végén történt megegyezés alap-

ján. A római katolikus egyház esetében bizonyodalmakat okozott, hogy Mindszenty József esztergomi érsek, katolikus egyházfő 1956. november 4-től az Egyesült Államok követségén tartózkodott. Ennek ellenére 1964-ben az állam és a katolikus egyház között részleges megállapodás született, 1969-ben pedig a magyar kormány előzetes hozzájárulásával a Szentszék új főpapokat nevezett ki. 1971. szeptember 28-án Mindszenty elhagyta a követség épületét, lemondott és Rómába távozott. Lékai Lászlót a Vatikán esztergomi érsekké, egyházfővé nevezte ki, és ezzel az állam és a római katolikus egyház közötti viszony rendeződése is befejeződött. Kádár János így fogalmazott a hívők és ateisták viszonyáról: „Van is különbség köztünk, meg nincs is. A különbség közöttünk az, hogy az isten nevét egyikünk kisbetűvel, másikunk nagybetűvel írja. A közös az, hogy az ember nevét mindketten nagybetűvel írjuk.”

Előbb már említést tettünk a hazánkban élő nemzetiségekről. Szabadon használják nyelvüket, az oktatási intézményekben saját nyelvükön tanulhatnak. A nemzetiségi szövetségek és a nemzetiségi nyelvű sajtó az egyenlőség és egyenjogúság letéteményesei.

1

2

Meghívott művészek, tudósok egy csoportja az MSZMP IX. kongresszusán (1966). Az első sorban balról jobbra: Kende Zsigmond, Szabó Pál, Németh László, Pátzay Pál, Erdey-Grúz Tibor, Bognár József, Mihályfi Ernő, Kodály Zoltán és Erdei Ferenc (1). Eszmecsere (2). Kádár János meghívott vendégekkel beszélget az MSZMP XII. kongresszusának egyik szünetében (1980). Szemben balról jobbra: Juhász Ferenc, Ruttkai Éva, Illyés Gyula és Boldizsár Iván (3). „Aki nincs ellenünk, az velünk van!” – hangzott el a Hazafias Népfront országos tanácskozásán (1961. december 8.) (4). Az 1963. évi 4. számú törvényerejű rendelet a közkegyelemről (5).

5

1963. évi 4. számú törvényerejű rendelet a közkegyelem gyakorlásáról²

A magyar nép történelmi útjának fontos állomásához érkezett, amikor a szocialista társadalom teljes felépítésének szakaszába lépett. Népünk politikai-erkölcsi egysége erős, ez kifejeződik a lendületes gazdasági-kulturális építőmunka mindennapi gyakorlatában éppúgy, mint a februári országgyűlési és tanácsválasztások nagyszerű politikai eredményében.

Az elmúlt esztendőök állhatatos harca, az ellenforradalmi felkelés és a személyi kultusz torzításainak egyidejű és teljes leküzdése után népi demokratikus államunk, szocialista rendszerünk szilárd, törvényes rend érvényesül az országban. Minden becsületes állampolgár nyugodtan élhet és dolgozhat hazánkban.

A Magyar Népköztársaság határozott harcot folytatott eddig is a szocialista viszonyok felforgatására törő, a közrendet fenyegető bűnözőkkel szemben. s eltökélt szándéka, hogy a jövőben is könyörtelenül lesújt hasonló bűncselekmények elkövetőire. Ugyanekkor emberiségétől áthatva meg tud bocsátani azoknak, akik a rendszer vagy a közrend ellen vétettek, s lehetőséget kíván adni számukra, hogy becsületes munkával a társadalomba újra beilleszkedjenek.

E megfontolásokból kiindulva a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány kezdeményezésére a Népköztársaság Elnöki Tanácsa általános közkegyelmet rendel el:³

I.

1. §. (1) Közkegyelemben részesülnek azok:

- a) akiket a bíróság a felszabadulástól 1956. október 23-ig elkövetett államellenes bűncselekmény (BHÖ. I–III. fejezet) miatt elítélt; akiket háborús bűncselekmény (BHÖ. 81–85. pont) miatt ítélték el, ha szabadságvesztés büntetésük kétharmadát letöltötték,
- b) akik hatalmukkal visszaélve a szocialista törvényességet megsértették,
- c) akiket 1956. október 23.–1957. május 1. között elkövetett államellenes bűncselekmény miatt, vagy ellenforradalmi tevékenységükkel összefüggésben más bűncselekmény miatt,
- d) továbbá akiket az ellenforradalom leverése után a jelen

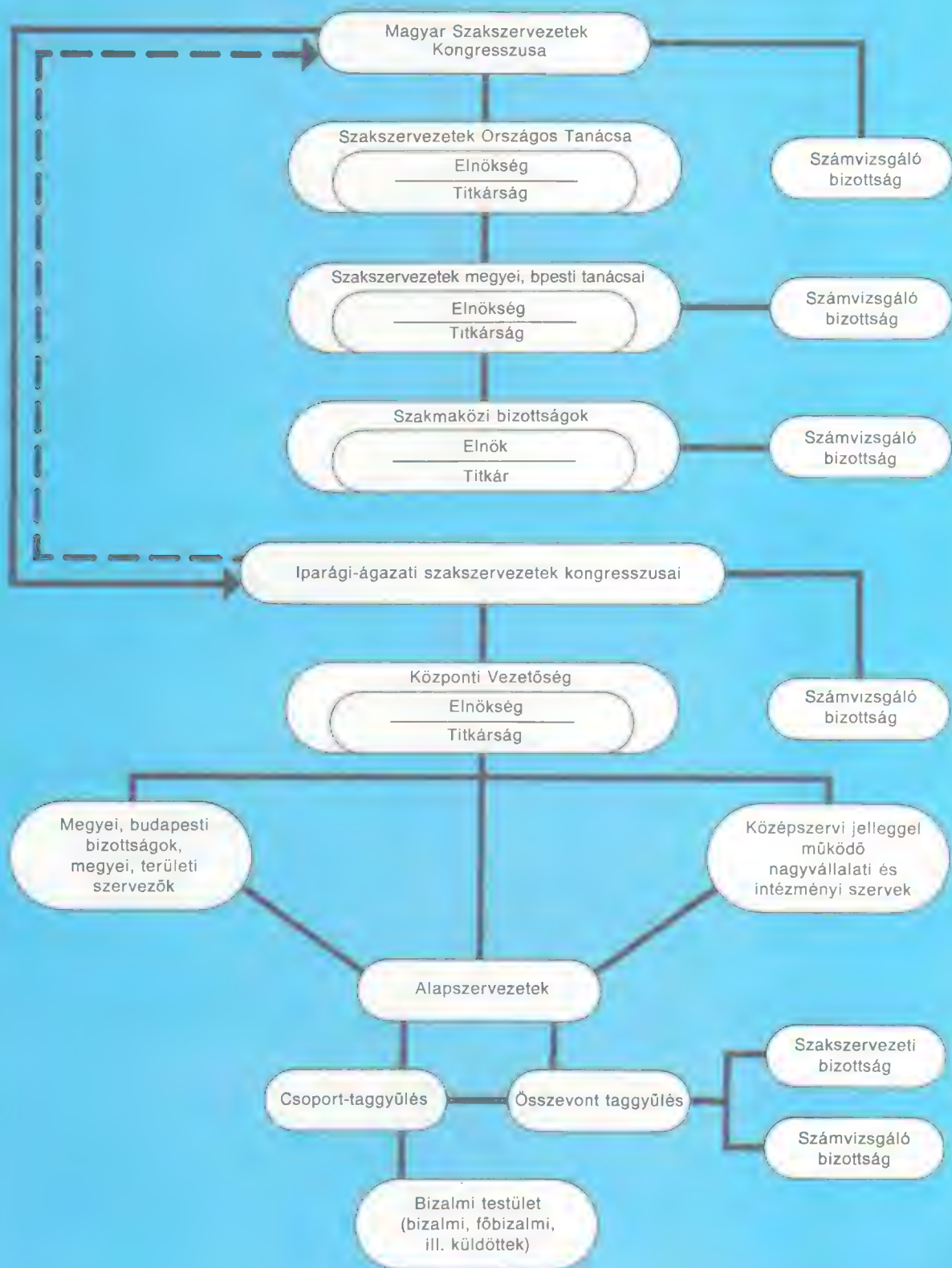
¹ Az egyezmény szövegét a Gyűjtemény 6. kötete közli.

² A kihirdetés napja: 1963. március 22.

³ Az 1971. évi 28. sz. tvr. 92. § (2) bekezdésének megfelelően módosított szöveg.

A magyar szakszervezetek szervezeti felépítése

4.5 millió tagot, az aktív keresők több mint 90%-át képviselik a magyar szakszervezetek. Jelenleg 19 ágazati szakszervezet működik. A szakszervezetek önálló lap-, folyóirat- és könyvkiadói tevékenységet folytatnak, működésük elméleti alapjait önálló kutatóintézet munkálja ki. A szakszervezetek feladata elsősorban a munkavállalók érdekeinek védelme, melyet ellenőrzéssel, javaslattevéssel, törvénykezdeményezéssel, időről időre az állami szervekkel folytatott egyeztető tárgyalásokon gyakorolnak. Ez utóbbiak legmagasabb szintje a Szakszervezetek Országos Tanácsa és a kormány vezetőinek tanácskozása.

A szakszervezeti mozgalom hazánkban nem egyszerűen a munkavállalói érdekek gazdája, hanem széles rétegek érdekeinek, véleményének a szószólója (nyugdíjasok, többszörösen hátrányos helyzetűek stb.). A magyar szakszervezetek szervezeti felépítése (1). Brutyó János főtitkár beszél a SZOT plénumán (1960) (2). A Minisztertanács és a SZOT vezetőinek tervezgetető tanácskozása. Az asztalfőn Gáspár Sándor, a SZOT elnöke és Lázár György miniszterelnök (3).

A lányok, asszonyok életére, életformájára leginkább kiható változás: szinte általános bekapcsolódásuk a társadalmilag szervezett munkatevékenységbe. A gyors változások egyik következménye: egymás mellett léteztek és részben léteznek még ma is a nagyon különböző női életformák, az ezeknek megfelelő szokások, öltözködési divatok. Templomba induló asszonyok (1963) (1). Textilgyári lányok, asszonyok a miniszoknya általános divattá válása idején (2). Az ilyen nehéz, izzasztó munka közben is derűsek (3). A humor kifogyhatatlan forrása: az uralkodó és a szolgáló nő (4, 5). A női érdekek védelmét a Magyar Nők Országos Tanácsa, a nőbizottságok sűrű hálózata és az MSZMP-ben tevékenykedő pártmunkások látják el.

3

4

5

1

2

Változatok a fiatalok életére, szokásaira, szórakozásaira. A fiatal lányok és fiúk életének egyik legemlékezetesebb pillanata: a ballagás (1). „Egyetemi polgárok” (elsőévesek a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen) (2). Fiatalok nyári munkán (3). Popkoncerten. A jellegzetes ritmusátvétél: a „csápolás” (4). Álmodozások kora (5). A nagyon különböző életkorú, élethelyzetű, foglalkozású fiatalokat szervezi a Kommunista Ifjúsági Szövetség, mely egyre inkább megosztja az ifjúság szervezésének, tömörítésének, szabadidős foglalkoztatásának gondjait más szervezetekkel, pl. a szakszervezetekkel, mozgalmakkal, olykor informális csoportokkal is.

3

4

1

2

A magyar társadalom legátfogóbb szervezete a Hazafias Népfront, mely elsősorban a helyi politika fóruma. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának újjászervező ülése (1957. október) (1). A Hazafias Népfront VIII. kongresszusa. Az előadói emelvényen Pozsgay Imre főtitkár (2). Az országos tanács egyik, 1961. évi ülése (3). A Magyar Kereskedelmi Kamara 1984-ben megkapta a vállalati vezetés érdekei védelmének jogát. A képen Beck Tamás, a kamara főtitkára (4). A nagyüzemi szocialista mezőgazdaság átfogó érdekvédelmi szervezetei, a gazdasági reform ösztönzése nyomán alakult termelőszövetkezeti tanácsok kongresszusán választották meg a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsát (5).

3

4

MAGYAR - SZOVJET
BARÁTI TÁRSASÁG
ELNÖKSÉGE

MAGYAR KÉPZŐMŰVESZET
SZÖVETSÉGE

MŰSZAKI
ÉS
TERMESZETTUDOMÁNYI
EGYESÜLETEK
SZÖVETSÉGE

MAGYAR
ÍRÓK
SZÖVETSÉGE

MAGYAR
FOLDRAJZI TARSASAG

MAGYARORSZÁGI KÖZTUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

MAGYARORSZÁGI KÖZTUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

MAGYARORSZÁGI KÖZTUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

MAGYAR
ÚJSAGÍRÓK
ORSZÁGOS
SZÖVETSÉGE

MAGYAR
VADÁSZOK
ORSZÁGOS
SZÖVETSÉGE

A demokrácia, a közéletiség iskolái, műhelyei. Az MTV népszerű Fórum című műsora. Válaszok a nézők előzetes és adás közben érkező kérdéseire egy évvel a gazdasági reform bevezetése után (1969) (válaszolnak: Rév Lajos, Erdei Ferenc, Beckl Sándor, Csikós-Nagy Béla, Vályi Péter és Nyers Rezső) (1). Zárszámadó közgyűlés és vezetőségválasztás a tőkeli „Petőfi” Mezőgazdasági Szakszövetkezetben (2). Városrendezési terv vitája Karcagon (3). Akik még nem tűntek el a közéletből: a karrierista (4), az önkritika hiányában szenvedő (5) és a nélkülözhetetlen (6).

4

5

6

1

Az egyházak és az állam közötti viszony rendezett. Ez jogilag már 1956 előtt megtörtént. Megújítását 1957 után a katolikus egyház kivételével semmi sem gátolta. A katolikus egyház viszonylatában a teljes rendezést 1971-ig hátráltatta-késleltette Mindszenty József jelenléte az Egyesült Államok budapesti követségén. Miután ez megoldódott, az utolsó akadály is eltűnt a legnagyobb magyarországi vallási közösséget képviselő egyház és az állam közötti viszony rendezése előtt. Az állam és az egyházak közötti viszony azon az alapon szilárdult meg, hogy a vallásukat szabadon gyakorló, hitüket minden korlátozás nélkül megvalló emberek

2

tisztességes munkával, tehetségük alkotó gyümölcsöztetésével ténylegesen részt vállaltak a szocialista társadalom gyarapításában, szilárdításában. Grósz József kalocsai érsek kiténtetése (1971) (1). Kállai Gyula és beszélgetőpartnere: Bartha Tibor református püspök (2). Mindszenty József látogatása az Egyesült Államokban Magyarországról való távozása után (1971) (3). Lékai László esztergomi érsek beiktatása (1976) (4). II. János Pál pápa felszenteli a római magyar kápolnát. A kép jobb szélén államalapító királyunknak, I. Istvánnak a szobra (Varga Imre alkotása) (5).

3

4

A magyar gazdaság szerkezete és működése

Vajon mihez hasonlítsuk gazdasági teljesítményünket: régebbi önmagunkhoz vagy környezetünkhöz, Európához és a nagyvilághoz? Mindkét egybevetés jogosult és szükséges is: részben, hogy érzékeljük a haladást, részben meg, hogy ne bízzuk el magunkat. Mert nagyot léptünk előre, de mások sem vesztettek egy helyben, sőt némely, korábban mögöttünk poroszkáló ország meg is előzött minket.

Nemzetközileg az összehasonlítás legátfogóbb mutatója az egy főre jutó nemzeti termék értéke. Nos, ez a nyolcvanas évek elején olyan érték körül ingadozott, amelyik jóval elmarad az élvonal mögött, ám felzárkózásunk eredményeképpen nagyjából megfelel az európai átlagnak. A magyar népgazdaság jelzőszámai megoszlának a nagyon jó és a gyenge között. Kitűnő eredményeket ér el – bár elég drágán – az agrárágazat, vegyesebb a kép az iparban, s a legelmaradottabb terület az ún. infrastruktúra, azaz a szolgáltatások köre. (24 európai ország, az Egyesült Államok és Kanada rangsorában 1965-ben a 19., 1978-ban saját, korábbi színvonalunk jelentős meghaladása mellett is csak a 20. helyet foglaltuk el.)

*
* *

Az évek múlásával egyre több új közgazdasági fogalommal, műszóval kellett megismerkednünk. Amíg a hatvanas évek közepéig korlátlanul rendelkezésre állt a munkaerő, addig

a gazdasági tevékenység *extenzív*, azaz mennyiségi gyarapításának nem volt akadálya. Amikor ez a forrás kimerült, akkor – a hatvanas évek végétől, a hetvenes évek elejétől – a termelési tényezők (munkaerő, nyersanyag, berendezések) jobb, hasznosabb társítása, az *intenzív* gazdasági munka vált a növekedés elsődleges forrásává. Növekvő szerephez jutott a termelés *hatékonysága*. Rövidebb idő alatt, kevesebb munkaidő, anyag és energia ráfordításával nagyobb értéket teremteni – ez lett az új követelmény. Ez első sorban a termelékenység mutatószámának javítását igényelte. Hazánkban az egy munkaóra, illetőleg az egy foglalkoztatottra jutó termelési érték 50%-kal elmarad a fejlett országokétól. Viszonylagos műszaki elmaradottságunk mellett szerepet játszik ebben a munkafegyelem lazasága, a szervezetlenség, a kooperáció gyengesége stb. is. A hatékonyabb munka másik nagy követelménye az egységnyi termék előállításához szükséges, azaz az ún. fajlagos anyag- és energiafelhasználás csökkentése. És egyre fontosabbá válik a piackutatás: hogy hol és milyen értékesítési lehetőségek kínálkoznak.

Ha mindezek a feltételek kedvezőtlenek, amikor valamely termék, termékcsoport, netán egész ágazat gazdaságtalanná válik, akkor jó, ha minél előbb sor kerül a *termékszerkezet felváltására*. Bonyolultabb és kockázatosabb dolog ez, mint amilyen könnyedséggel néha beszélnek vagy írnak róla. Gyakran ki kell cserélni vagy át kell alakítani a termelőberen-

dezéseket, át kell képezni a munkásokat, és biztos, jó árat fizető felvevőpiacra van szükség. Az ilyen nagyszabású korszerűsítést *innovációnak* nevezik. Nem a régi fogalmak szerinti műszaki fejlesztés ez, annál sokkal több: a tervezés, a gyártás, az értékesítés teljes láncolatát felölelő gazdasági cselekvéssorozat. Sikeres megvalósításáról több vállalatunk ismételtén bizonyosságot tett (Rába, Taurus stb.). Hogy kis országoknak is van keresnivalójuk és helyük a nap alatt, arra jó – bár különleges és egyedi – példa a híres Rubik-kocka világsikere.

Fennmaradt az elmúlt harminc évben is az új társadalmi rendszernek már az előző periódusban megteremtett legnagyobb vívmánya: a teljes foglalkoztatottság. Sőt, a hetvenes évek elejétől már stagnált, majd pedig fokozatosan csökkent az aktív keresők száma, 5,1 millióról 4,91 millióra. A csökkenés főleg az iparban következett be, a szolgáltatások körében viszont csekély mértékben növekedett a foglalkoztatottak száma.

Korábban a termelési és munkamozgalmat tekintettük a legfőbb gazdasági lendítőerőnek. Az utolsó, nagy mozgalom az 1959-ben induló és mindmáig élő szocialista brigádmozgalom volt. Ez azt tűzte ki célul, hogy a munkavégzést, az önművelést és a szabad idő eltöltését szocialista tartalmakkal töltsék. A mozgalom ma is él, ám a termelőmunka minőségi tényezőinek előtérbe kerülése és az életforma mélyreható változása miatt nehezebben talál magára, s itt-ott formálissá is válik.

*
* *

A magyar népgazdaság szektoronkénti megoszlása nagyot változott 1956–1957 óta. 1961–1962-től a nemzeti jövedelem egyre nagyobb hányadát, 1970-ben már 97,4%-át a népgazdaság szocialista szektora produkálta. A gazdasági reformok folyományaképp a nem szocialista szektor súlya ma némileg nagyobb, mint korábban, de a társadalmasított vállalatok, gazdálkodó egységek döntő fölénye így is elvitathatatlan. Mégis, a magánvállalkozások rugalmasságukkal, sokszor tapasztalható merészebb kockázatvállalásukkal és némely esetben kiemelkedően magas jövedelmezősé-

gükkel valószínűsíti jelentőségüknél jobban hívják fel magukra a figyelmet.

*
* *

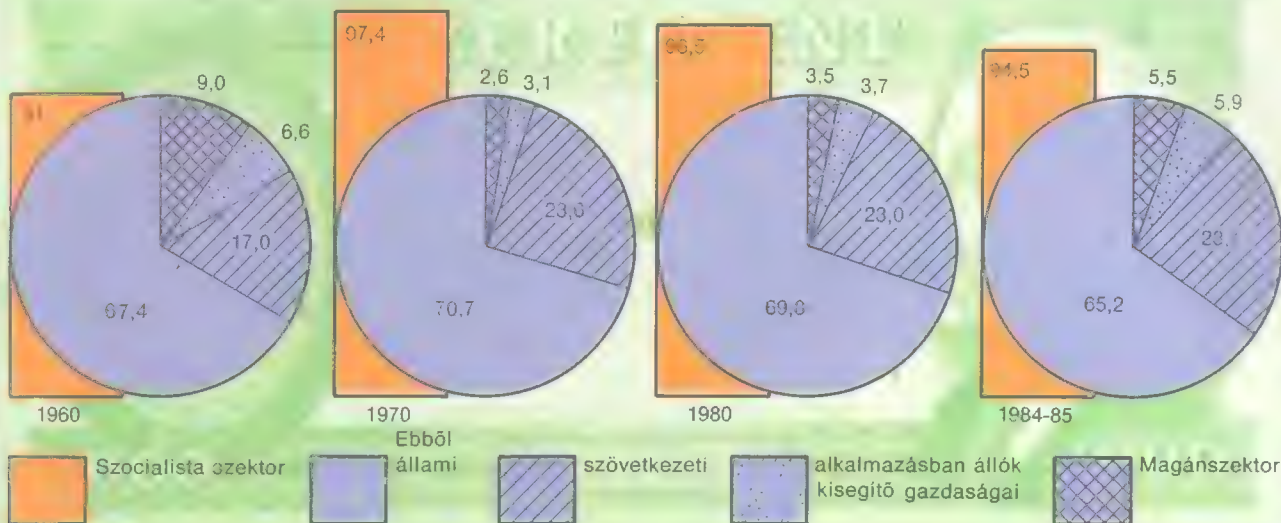
Lényegesen meghaladja a külkereskedelem fogalmát az a kapcsolatrendszer, mely hazánkat az immár tíz, szocialista berendezkedésű országot tömörítő Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsához (KGST) fűzi. Ezen a révén jutottunk és jutunk a szükséges mennyiségben energiahordozókhoz és kisebb mértékben energiához is, továbbá különböző nyersanyagokhoz, ipari termékekhez és műszaki dokumentációhoz. Számos két- és többoldalú termelési együttműködés, kölcsönös előnyökön alapuló integrációs intézmény (közös vagonpark, kutatóintézet, bankok stb.) segíti a társult népgazdaságok és az egész szervezet működését. Az elmúlt három évtizedben különösen az 1962., 1969. és 1984. évi felső szintű tanácskozás adott lökést ahhoz, hogy az együttműködés valóban az integráció irányába mozduljon el.

Gazdasági külkapcsolataink egyébként is messze meghaladják a külkereskedelem hatókörét. Hatékony gazdálkodás elképzelhetetlen olyan változatos és ötletes közgazdasági kombinációk nélkül, melyek a nemzetgazdaság fejlődését másokéival kapcsolják egybe. Az első termelési kooperációk a KGST keretében jöttek létre, harminc év alatt megsokszorozódtak és ma már minden államcsoporttal, illetőleg azokhoz tartozó vállalatokkal elmélyültek.

Nemzetközi megméréstetésünk fontos mutatója a cserearányok alakulása. Ezt a kivitel és a behozatal árszínvonalának egymásra vetítésével számítják. Ha a behozott termékek ára gyorsabban nő, mint a kivitteké, ez apasztja a nemzeti jövedelmet. A magyar népgazdaság cserearányai a hetvenes évek közepétől évről évre romlottak. Ebben rajtunk kívül álló okok is közrejátszottak: a nyersanyagárak, főképp az energiahordozók árának akkori emelkedése, de közrejátszottak olyan, tőlünk függő tényezők is, mint pl. az, hogy exportra szánt termékeink nem mindig jó minőségűek és korszerűek, vagy az, hogy alacsony a feldolgozottsági fokuk.

*
* *

A nemzeti jövedelem tulajdonformák szerint

Az 1956-os nemzeti megrázkódtatás felélénkítette a közgazdasági gondolkodást is. Nagyszabású reformtervek születtek már 1956–1957 fordulóján, ám ezeket a politikai vezetés akkor még nem tartotta bevezethetőeknek. De azért már akkor is sok minden megváltozott: eltörölték a kötelező terménybeszolgáltatást, az iparban csökkentették a kötelező tervmutatók számát, bevezették a nyereségrészesedés rendszerét.

A hatvanas években észlelt megtorpanás (a gazdasági növekedés lassulása, a készletek felhalmozódása) elodázhatalanul napirendre tűzte a gazdaságirányítás reformját. Az új rendszer a terv és a piac összekapcsolásán alapszik. A terv változatlanul első számú prioritás, de most már nem adminisztratív-utasításos módszerrel (tervlebontás), hanem a gazdasági szabályozás eszközeivel kívánják érvényre juttatni (államilag szabályozott hitelpolitika, elvonások és adóztatás, anyagi érdekelttség stb.). Ez a reform ugyanakkor lényegében érintetlenül hagyta a gazdaság korábban kialakult szervezetrendszerét.

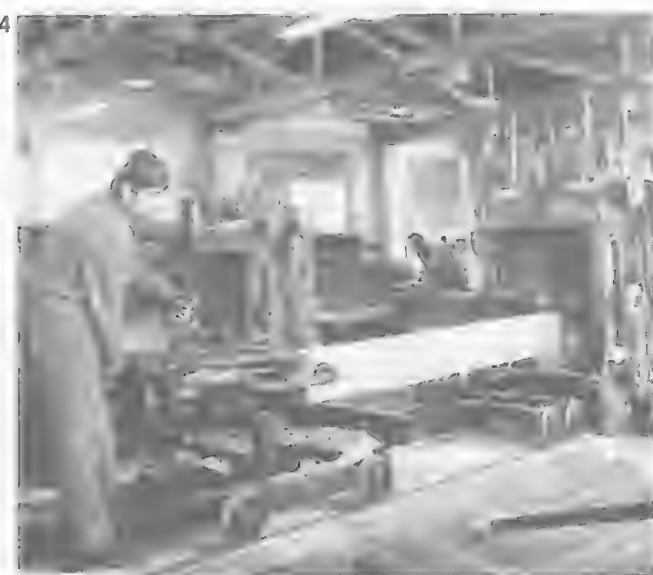
Néhány év múlva, 1972–1973-ban több nagyüzem korszerűtlen termékszerkezete miatt a nagyüzemi munkásság rovására kialakuló, addig ismeretlen nagyságú bér- és jöve-

delemkülönbségek és az akkori felfogás szerinti luxusfogyasztás (drága nyaralók, tengerentúli utazások, nyugati gépkocsik) reformellenes hangulatoknak adtak tápot. Hatására rövid időre különleges szubvenciókkal és bérpreferenciákkal prolongálták a gazdaságtalan tevékenységeket, erősebben adóztatták a háztáji termelést, és az ekkor kezdődő külgazdasági nehézségek hatására az irányítási rendszer elfogadott stílusától eltérő központi intézkedések születtek.

A világgazdasági korszakváltás, mindenekelőtt a műszaki haladással való lépéstartás követelménye újra napirendre tűzte a reformokat. 1979-től, és főleg 1984 áprilisától még nagyobb ütemben változnak, ezúttal főleg a gazdálkodás szervezeti és pénzügyi feltételei. Új vállalat típusokat, vállalkozási formákat alakítanak ki mind a társadalmisított, mind pedig a magánszektorban, és új vállalatvezetési formákat honosítanak meg, csökkentve ezzel a függést az irányító hatóságoktól (igazgatótanácsok, igazgatók választása stb.). A kötvénykibocsátás engedélyezésével a vállalati és személyi megtakarításokat mozgósító tőkepiac alakul ki, napirenden van a bankrendszer reformja, erősödnek a monopolhelyzetek megszüntetésére irányuló törekvések.

Az elmúlt harminc évben a legszenvedélyesebb disputák kétségtől a közgazdaságiak voltak (1). Ám azon senki sem vitatkozott, hogy ez nagyon kell (2). Hiszen a hatvanas évek közepétől előtérbe került a gazdaság intenzív fejlesztése, a gazdaságos termelés. Ez pedig szükségessé tette a termelési szerkezet modernizálását, az innovációt. Képeink: Új motorcsalád egyik típusát vizsgálják a Rába Magyar Vagon- és Gépgyárban (3). A tatabányai fűrészüzemben a bányafa-feldolgozás helyett asztalos- és építőipari szükségletre termelnek (4). Az ELZETT berettyóújfalui gyárában 50%-ban NSZK-exportra lekötött kilincsek gyártására térnek át (5). A Kőbányai Textilműveknél a termékmegújítás során bútorszővetet gyártanak (6). Egy világhódító találmány, melynek a kép jobb oldalán látható tulajdonosa, Rubik Ernő innovációs alapot létesített (7).

2

3

A negyvenes–ötvenes évek termelőmunkájának nagy mennyiségi rekordjaiban kitüntetett szerepe volt a munkaversenynek. Az ötvenes évek végén indult szocialista brigádmozgalom hármasként tűzött maga elé: szocialista módon dolgozni, élni és művelődni. Az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár ifjúsági villanyszerelő brigádja (1). A Csepel Művek Szerszámgépgyárának „Béke” szocialista brigádja munka és hétvégi séta közben (2, 3). Szellemi vetélkedő szocialista brigádok között a MOM Szakasits Árpádról elnevezett művelődési központjában (1976) (4). Az Egyesült Izzó „Edison” szocialista brigádja az éves terv teljesítésére tesz anyag- és energiamegtakarítási felajánlást (5). A Vörös Október Gépgyár szocialista brigádjainak egy csoportja a Nemzeti Galériában tárlatvezetésen (6).

4

5

6

1

2

3

A KGST 1969. évi 23., rendkívüli ülésze, melyen 4 elhatározták az 1971-ben jóváhagyott komplex programot (a képen balról jobbra: Szipka József nagykövet, Nyers Rezső, Apró Antal, Kádár János és Fock Jenő) (1). Sikeres KGST-vállalkozás: a meddőhányók hasznosítását célzó magyar–lengyel Haldex-program (2). KGST-kiállítás a Magyar Munkásmozgalmi Múzeumban 1980-ban (3). A KGST és nyugati országok kooperációjában gyártott takarmánybetakarító gépek (4). A pesti humor egyik forrása: az ún. „kis KGST” Budapesten (5). A Csepel Művek Szerszámgépgyárának számjegyzéklésű megmunkáló-központjai a KGST-országokban is kapósak (6).

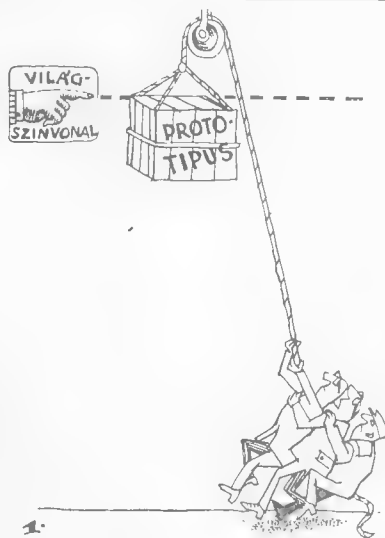

5

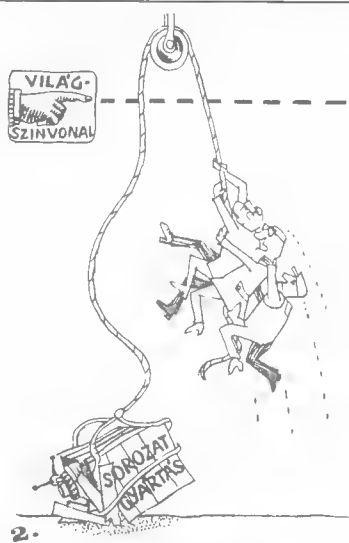

6

IPARI HUMLESZK

Ipari burleszk (1). A jó minőségű munka fontos hajtóereje a modern gazdaságokban nélkülözhetetlen kooperáció. Képeink: A Hazai Fésűsfonó- és Szövőgyár a svájci Schild-céggel 10 évre szóló szerződést kötött gyapjúszövet gyártására (2). A Fém munkás Vállalat kiskunhalasi gyárában építőelemek készülnek francia technika alapján (3). Az Ikarus-Volvo együttműködés képi dokumentuma (4). Az Irodagépipari és Finommechanikai Vállalat és az NSZK-beli Olimpia-cég együttműködése írógépgyártásra (5). Továbbfejlesztik a Könnyűipari Gépgyártó Vállalatnál az NSZK-kooperációban gyártott egyik géptípust (6).

4

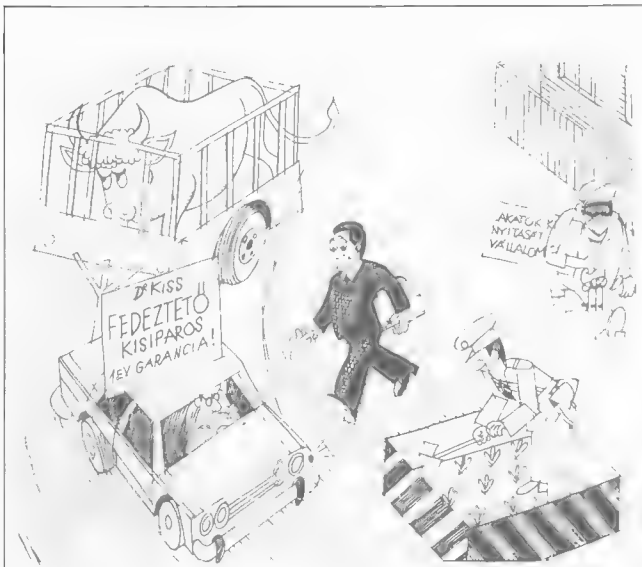
5

6

1

Vállalkozási láz Magyarországon a humor szemüvegén át (1). Magánkereskedők butikSORa a budapesti örmezei lakótelepen (2). Két vállalat együttműködésével létesült számítástechnikai bázis (3). Közös vállalatot létesített Péten a Dunai Kőolajipari Vállalat, a Péti Nitrogénművek és a Magyar Szénhidrogénipari Kutató-fejlesztő Intézet. Az első eredmény: importanyag-helyettesítés a kozmetikai iparban (4). Kisvállalkozás a Magyar Posztógyár dunaújvárosi fésűsfonodájában, ahol hétvégeken dolgoznak (5). Egy módfelett vegyes profilú gazdasági munkaközösség (6). A Szekszárdi Állami Gazdaság szőlőoltványt előállító 22 tagú gazdasági munkaközössége (7). A Nostalgia és Komplet Dízöntvényyszerelő gazdasági munkaközösség a pesti Duna-korzó „berendezési tárgyait” készíti (8).

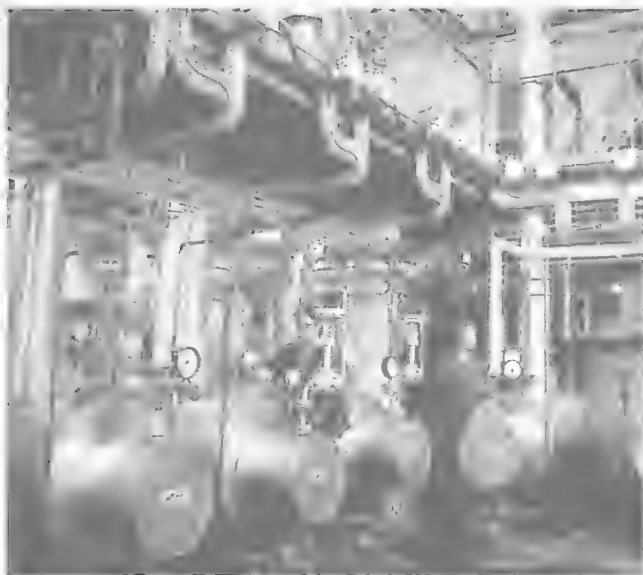
2

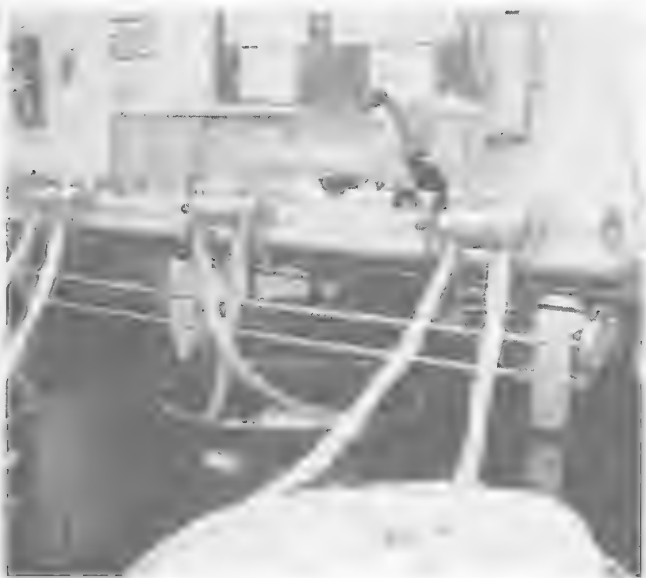
3

4

5

6

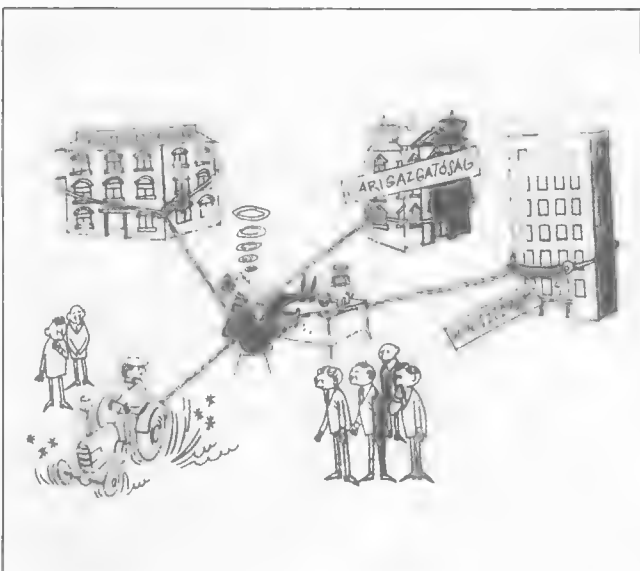
7

8

1

Gazdasági vezető, akinek szó szerint jók az összeköttetései (1). A Rába Magyar Vagon- és Gépgyárban is áttértek az új vállalatirányítási formára: újjáválasztják a vállalat vezérigazgatóját, Horváth Edét (2). Vállalati tanácsot választanak az Egyesült Vegyiművekben (3). Vállalati és egyéni megtakarításokat a termelésbe bekapcsoló új tőkeforrás: a kötvénykibocsátás (4). A kötvények árfolyamjegyzése és adásvétele az Állami Fejlesztési Bankban (5). A gazdaság hatalmas, még döntően feltáratlan és főképp kiaknázatlan tartalékára figyelmeztető plakát (6).

2

3

4

5

A magyar ipar

A modern Magyarország gazdaságának leginkább mélyreható és leglátványosabb változása kétségkívül az iparosítási áttöréssel bekövetkező gazdaságszerkezeti forradalom és ennek szerteágazó társadalmi, életformabeli, településszerkezeti következményei. Az 1949. évi népszámlálás még 56%-nyi mezőgazdasági népességet talált, az 1980-as már csak kb. 15%-ost. Építőiparral együtt a nemzeti jövedelem 58%-át produkálja az ipar. A népesség többsége, 54%-a ma már városlakó.

Az iparosítás már 1949–1950-ben nagy lendülettel megindult. Az akkor uralkodó önelátási elképzelések miatt a nehézipar elsődleges fejlesztése érdekében tett óriási erőfeszítések nem hozták meg a kívánt eredményeket, sőt, a keletkező feszültségek az 1956-os társadalmi földrengés egyik kiváltó okának bizonyultak.

1956 után jóval harmonikusabb és a hazai adottságokkal sokkal inkább számot vető gazdaságpolitika, iparpolitika kerekedett felül. Számolni kellett az addigra kialakult helyzettel, a korábban termelésbe állított vagy részlegesen létrehozott kapacitásokkal és azzal is, hogy az 1956–1957-ben kialakult politikai helyzetben kizárólag a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsában tömörült és más szocialista országok készek arra, hogy a segítségükkel talpra álló Magyarország gazdasági partnerei legyenek.

*

*

*

A természet közepesen látta el hazánkat erőforrásokkal. Főképpen barnaszén, lignit, földgáz és bauxit található a föld méhében. Az anyagtermelő ágazatok és az energiahordozók igen tetemes arányban, mintegy 60%-ban részesednek az ipari termelésből. A mélyreható világgazdasági változások közepette a bővülő energiaigény kielégítése alaposan próbára tette a magyar népgazdaságot.

A hatvanas évektől a KGST-együttműködés keretében a korszerű vezetékrendszereken („Barátság” kőolajvezeték, „Testvériség” és „Szövetség” gázvezeték) érkező energiahordozók nálunk is lehetővé tették a szénvagyon feltárásának és kibányászásának számottevő mérséklését. Úgy tűnt, nem kell sietni az igen költséges atomerőmű építésével. Sok élvonalbeli közgazdász meggyőző számításokkal bizonyította a hatvanas évek első felében, hogy a legolcsóbb energiaforrás és nyersanyag az importált kőolaj. Amikor azonban az első olajárrobbanás következtében az olaj világpiaci ára a hordónkénti 3 dollárról annak öt-hatszorosára emelkedett, egy ideig még – a „régiszepek idők” visszatérésében reménykedve – nem tettük meg a szükséges lépéseket a szénbányászat fejlesztésére, a kőolaj- és földgázimportra tervezett kapacitások kiépítésének leállítására. A várakozásokkal ellentétben 1980-ban jött a második olajárrobbanás, amely az 1972-es világpiaci árak immár tizenkétszeresére repítette föl az olaj hordónkénti árát.

(A KGST árrendszere szerint hozzánk ez a drámai árváltozás késleltetve és kisebb mértékben „gyűrűzött be”, de természetesen a magyar népgazdaságot is súlyosan érintette és érinti.)

Bárhogy is alakuljanak a jövőben az energiahordozók árai, korunk parancsa a nyersanyag- és energiatakarékosság. A korábbi évek tékozlásával szemben lassan nálunk is kezd polgárjogot nyerni a nyersanyagok másodlagos feldolgozása, a hulladékokból nyert energia hasznosítása (szeméttégetés, biogáz), és az energiatakarékos technológiák, építési módok alkalmazása.

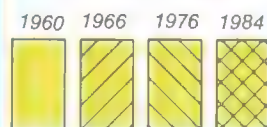
A hatvanas évek elejétől a korszerű műanyagok térhódításának hatására, a nagyüzemi mezőgazdaság műtrágya- és növényvédőszer-igényeinek kielégítésére hatalmas nehézségiipar épült ki. Ez a nagyszabású, igencsak tőke- és energiaigényes vállalkozás ugyancsak szénhidrogénbázison jött létre és importpótló jellegű volt. A KGST-országokból nem kaphattuk meg ezeket a termékeket, mert ezekben az országokban ugyanebben az időben fejlesztették ezt az ágazatot, a tőkés országokból pedig az eladósodás veszélye nélkül nem hozhattunk volna be ilyen mennyiségű vegyi terméket.

Ésszerűtlen lett volna 1956–1957-ben a kohászat félben-harmadában maradt beruházásait befagyasztani. Indokolt volt a továbbépítésük a feldolgozási szint szélesítése végett. Főképp a hengerdei kapacitások bővítésére került sor Csepelen, Diósgyőrön és Ózdon. Az 1980-as évek elejétől rossz idők járnak erre az ágazatra. A kohászati termékek iránt nagyon csökkent a kereslet, nyomottak lettek az árak, az ágazat vállalatainak szanálása nálunk csakúgy, mint a határokon túl súlyos anyagi áldozatokat követel.

A magyar föld első számú ásványi kincsét, a bauxitot javarészt timföldgyáraink dolgozzák fel, majd a timföld egy része a magyar-szovjet és a magyar–lengyel alumíniumegyezmény alapján nyersalumínium-tömb formájában kerül vissza hazai továbbmunkálásra. Az alumíniumipar a feldolgozottság magas fokára törekedve a drága energiaárakat is ellensúlyozni tudta. Termékei nemzetközileg is magas rangot vívtak ki.

A magyar ipar termelésének 24%-a gép és

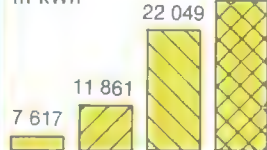
Fontosabb ipari termékek termelése

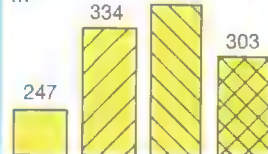
Műanyag alapanyag 1000 to

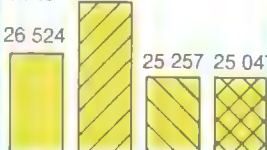
Villamos energia m kWh

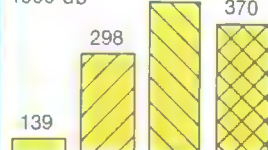
Pamutszövet m²

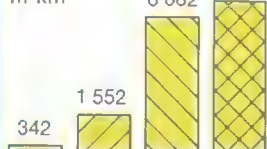
Szén m to

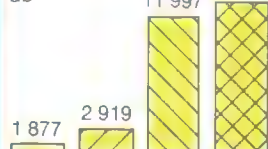
Televízió 1000 db

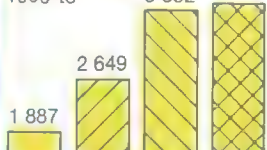
Földgáz m km³

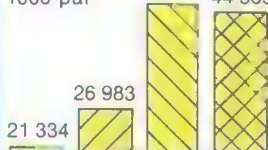
Autóbusz db

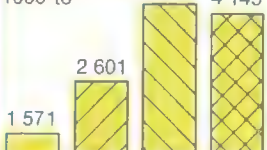
Nyersacél 1000 to

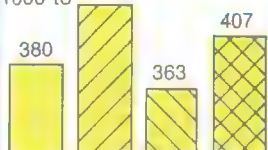
Lábbeli 1000 pár

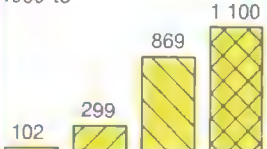
Cement 1000 to

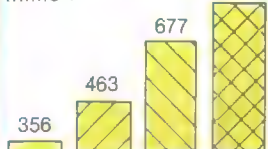
Cukor 1000 to

Műtrágya hatóanyagban 1000 to

Sör millió l

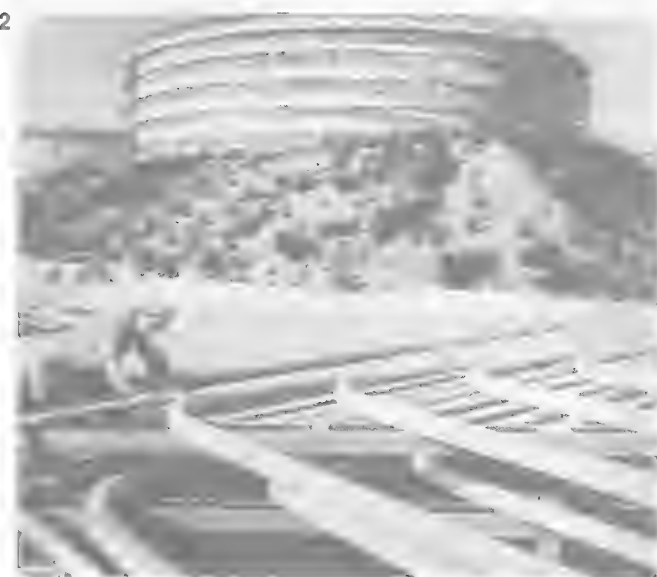
berendezés. Ebben a szektorban is akadt olyan vállalkozás – a gazdaságban gyakran előfordul az ilyesmi –, amelyik balul ütött ki. A hatvanas évek elején meghirdetett dízel-programot olyan korábbi konstrukció korszerűsítésére alapozták, amelyiken a gyors technikai fejlődés akkor már túlhaladt, ezért a programot abba kellett hagyni.

A beruházási javak termelésében most a közúti járműgyártás az éllovas, kiváltképp az Ikarus autóbuszok, melyekből évente kb. 12 000 darab készül és ennek 90%-át exportáljuk.

Jó minőségű és korszerű, exportképes beruházási javakat produkálnak más ágazatok is. A híradástechnikai cikkek, egyes szerszámgépek, főleg a számjegyvezérlésűek, az orvosi műszerek, vákuumtechnikai termékek, köztük pl. a fényforrások, egyes számítástechnikai berendezések, sőt, a számítástechnikai programok is megállják a helyüket. S ha a csúcstechnikát előállító nemzetgazdaságok áruféleségeivel nem kelhetnek is versenyre, jó piacra találnak a szocialista és a fejlődő országokban és kisebb mértékben némely tőkés országban is.

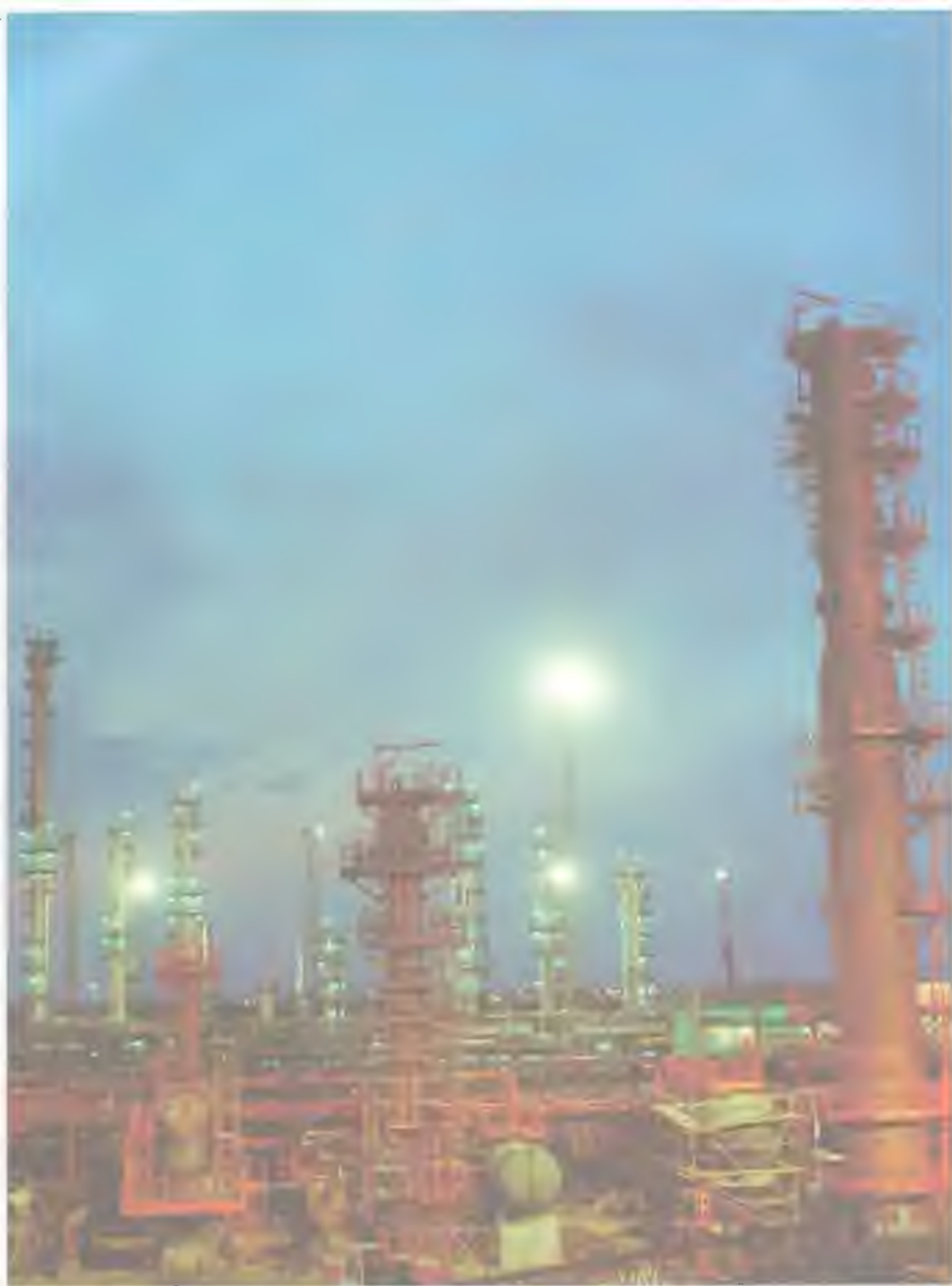
Az ipar harmadik termékcsoportját 12%-os részesedéssel a fogyasztási javak alkotják. Közülük legsikeresebbek a gyógyszerek és a gumiáruk. Az előállított gyógyszerek kb. 50%-át exportáljuk, s hírük olyan jó, hogy a Világbank nemrég kölcsönt adott gyógyszeriparunk továbbfejlesztésére. Gumiáruink ugyancsak kapósak, és ez azért is nagy eredmény, mert ez az ágazat kizárólag importnyersanyagot dolgoz fel. A textil- és ruházati ipar termékeinek 20–50%-a ugyancsak exportra készül. A gépipari tartós fogyasztási cikkek (mosógép, hűtőszekrény, televízió, rádió, magnetofon) a rádió kivételével jórészt fedezik a hazai szükségletet, sőt, sok hűtőszekrényt, televízió-műsorvevőt exportálunk is.

A lakásépítés mennyiségi és minőségi elégtelensége miatt oly sokszor nem éppen dicsérőleg emlegetett építőipar a nemzeti jövedelem 12%-át termeli. A hazai beruházások 1979 utáni számottevő csökkentése következtében felszabaduló kapacitások építési exportra váltak képessé. Az ágazat korszerűsödését jelzi, hogy a foglalkoztatottaknak csaknem $\frac{2}{3}$ -a ma már szakmunkás.

Energiahordozók a Szovjetunióból és hazai kitermelésből. A „Testvériség” gázvezeték egyik hazai fogadóállomása (1). A „Barátság–II.” kőolajvezeték (2). Az orenburgi gázvezeték építésén dolgozó magyar munkások egy csoportja (3). Hazai bázis: kép a szegedi szénhidrogénmezőről (4). A „Barátság–II.” kőolajvezetéken érkező „folyékony arany” feldolgozása a Dunai Kőolajipari Vállalatnál. A képen látható automatizált üzem kezeléséhez műszakonként kilenc dolgozóra van szükség (1973) (5). A hajdúszoboszlói földgázüzem (6). Az új iparváros a Duna mentén: Százhalombatta (7).

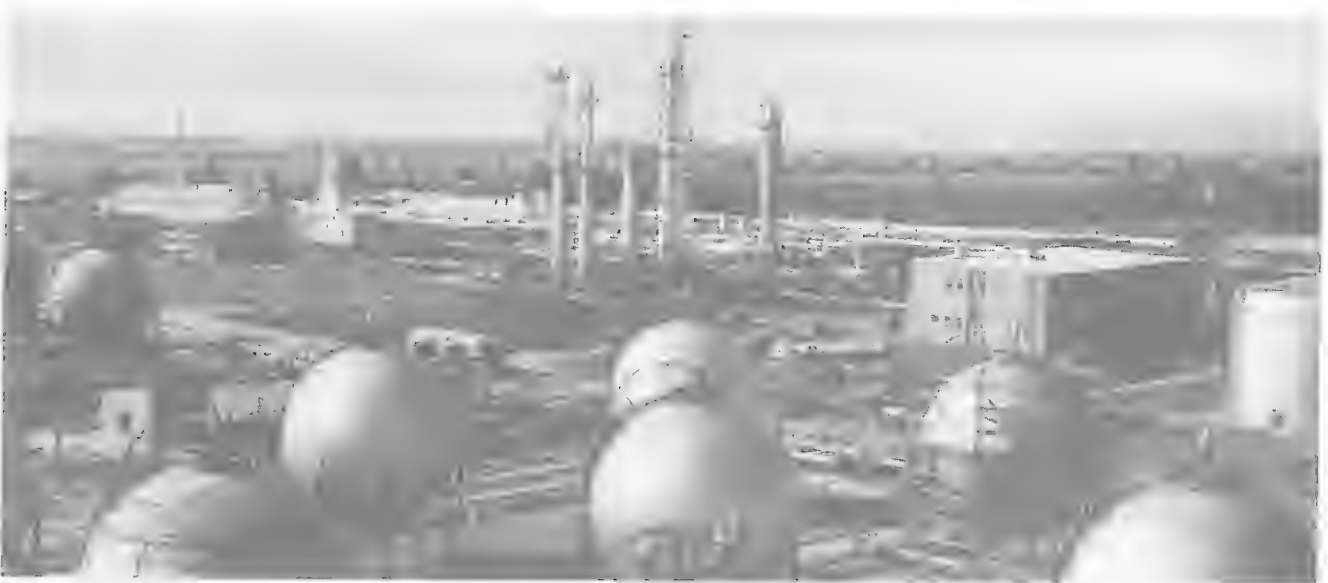

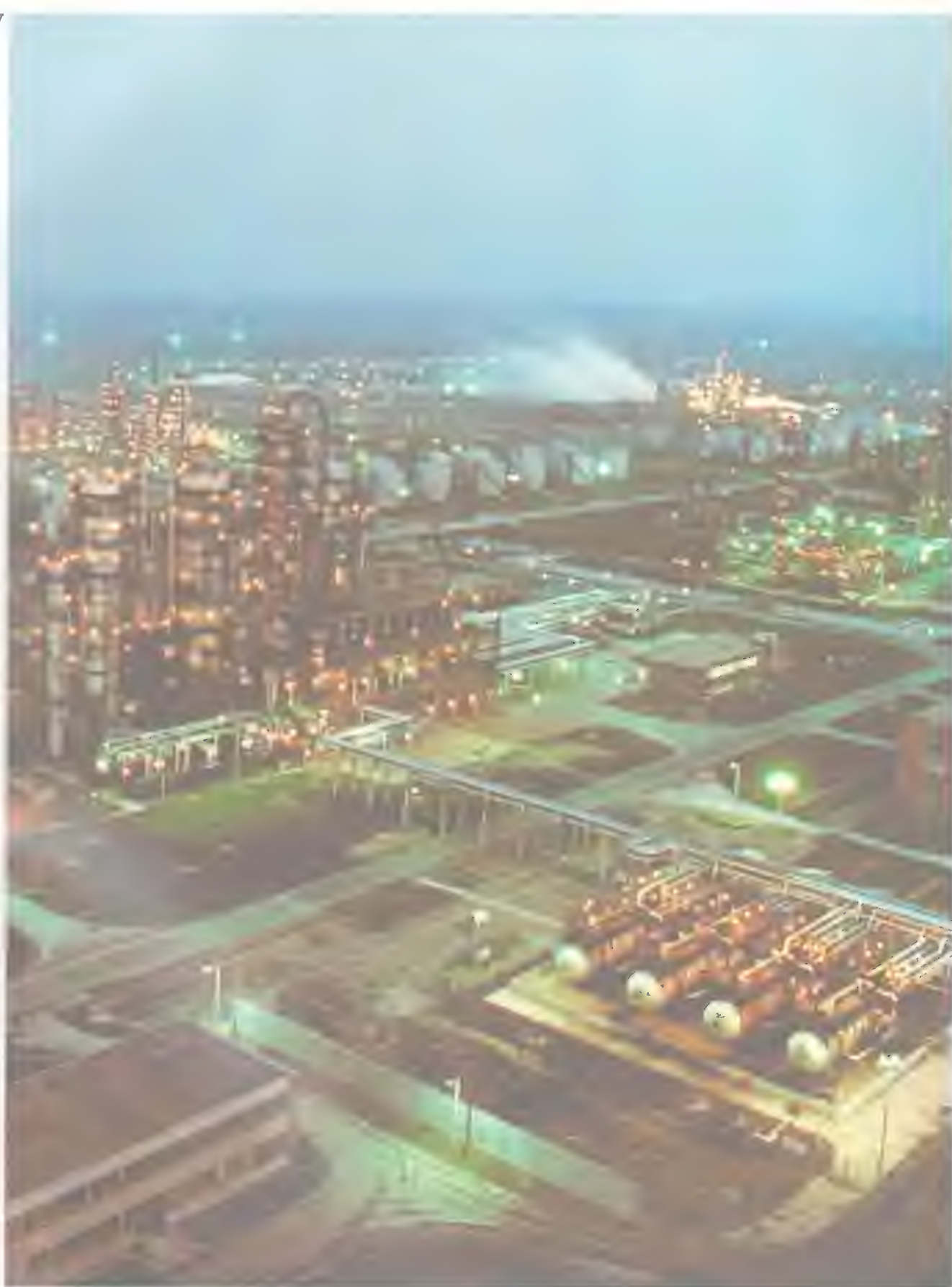

5

6

1

2

3

Jó az „öreg” a háznál. Két „olajárrobbanás” után kiderült, hogy a szénre mégiscsak nagy szükség van, és nemcsak a háztartásokban. A „Thorez” külfejtésű bányüzem (1) és a rá épült Gagarin Hőerőmű Visontán (5). A függősinpályás Márkus-hegyi bányüzem (2). Az újonnan feltárt és kiépített nagyegyházi bánya megkezdte a termelést a föld alatt (3) és a külszíni fejtésen (4).

4

1

2

3

4

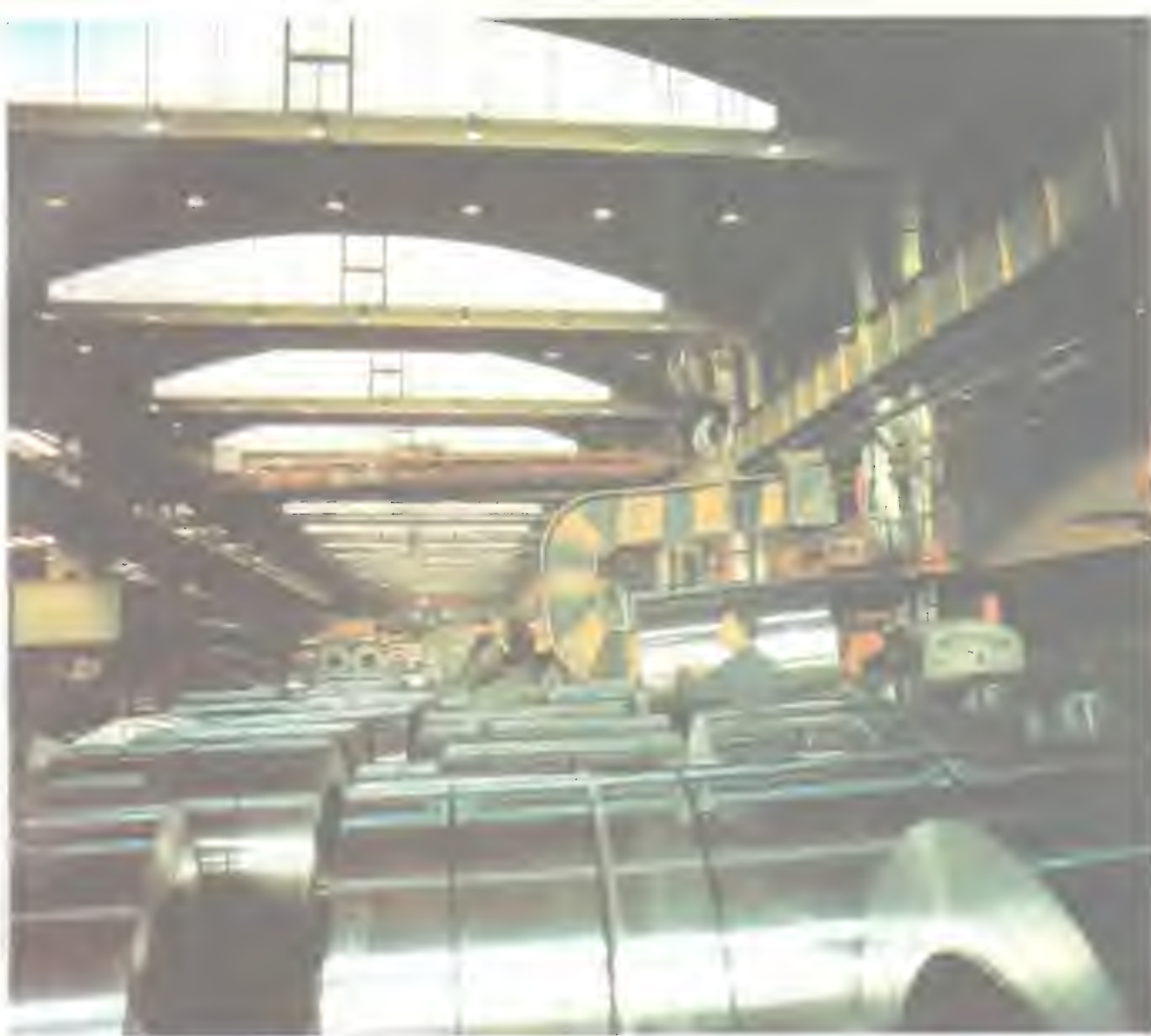

A magyar–csehszlovák kooperációban készülő bős–nagygyarosi vízlépcsőrendszer makettje (1). Építése Szlovákiában már sok éve folyik, magyar oldalon a környezetvédelmi szempontokat is gondosan szem előtt tartó építkezés 1985-ben indult meg nagyobb tempóban. A kisköreai duzzasztómű a Tiszán (1973) (2). Az Ajkai Erőmű turbinaüzeme (3). A már régen esedékes és későn indult hulladékhasznosítás „első fecské”-je: üzemel és áramot ad a Budapesti Szeméttégetőmű (4). A jövő energiaforrásának, az atomenergiának első hazai hasznosítása: áramot ad a Paksi Atomerőmű (5). A Dunai Vasmű konverteres acélműve (6). Így adagoltak és csapoltak a csepeli acélmű martinászái 1961-ben és 1971-ben (7, 9). A Lenin Kohászati Művek középhengersonorának vezérlőállása (8). Csapolás a Dunai Vasmű folyamatos acélművében (10).

Alumíniumiparunk a magyar-szovjet
tímföld-alumínium-egyezmény keretében szép
sikereket mutathat fel, és romló külgazdasági
feltételek közepette is versenyképesnek bizonyul.
Az egyezmény alapján épült Ajka-II. Timföldgyár
részleges próbaüzeme 1972-ben kezdte el
a termelést (1). Az egyezmény büszkesége:
a Székesfehérvári Könnyűfémű. A képeken:
alumíniumlemez-tekercek (2) és
a Szovjetunióból a tímföld ellenében
visszaszállított alumíniumtömb feldolgozása (3).

3

1

2

3

A hatvanas évek elejétől óriási lendülettel indult meg ugyancsak szénhidrogénbázison a vegyipar kiépítése. A nagyüzemi mezőgazdaság műtrágya- és növényvédőszer-szükséglete és a műanyagok iránti óriási igény hívta életre ezt az ugyancsak döntően szénhidrogénalapon kiépülő ágazatot.

A magyar vegyipar régi oszlopa: a Péti Nitrogénművek műtrágyaüzeme (1).

A nyergesújfalui Magyar Viscosagyár PAN-II. gépsora a szálkísérleti üzemben (2). A Hungária Műanyagfeldolgozó Vállalat polietilénfólia-fúvó automatája (1963) (3). Az 1970 óta Lenin nevét viselő Tisza menti új iparváros olefinüzeme (4).

A Borsodi Vegyi Kombinát Kazincbarcikán (5).

5

A Rába Magyar Vagon- és Gépgyár kamion gyáregysége (1). A Medicor Művek esztergomi üzemében készülő hallásvizsgáló berendezés szerelése (2). A termelőeszköz- és berendezésgyártás legsikeresebb vállalkozása: az autóbusszgyártás. A budapesti Ikarus-gyár gyártósorán svéd exportra készülő luxus távolsági járművek (3). A Láng Gépgyár turbinaüzemében fontos és exportképes energetikai berendezések készülnek (4). A székesfehérvári Videoton Számítástechnikai Gyárban készülő VT 16-os mikroszámítógépek (5).

3

4

5

A Május 1. Ruhagyár ceglédi gyáregységének szalagja (1). A világon sokfelé ismert világítótestek gyártása az Egyesült Izzóban (2). A Duna Cipőgyár üzemcsarnoka (3). A Taurus Gumiipari Vállalat termékei messze határainkon túl is ismertek és keresettek (4). Legsikeresebb fogyasztási ipari ágazatunk: a gyógyszergyártás. A Chinoin-gyár automata kapszulatöltő berendezése (5). A Szolnoki Papírgyár új üzemcsarnoka (1984) (6). Határainkon túl is igen kedveltek a győri Graboplast Műbörgyár termékei (7). A Békéscsabai Kötöttárugyár körkötőgépei (8). A Zrínyi Nyomda 1975-ben átadott csepeli gyáregysége (9).

4

5

6

7

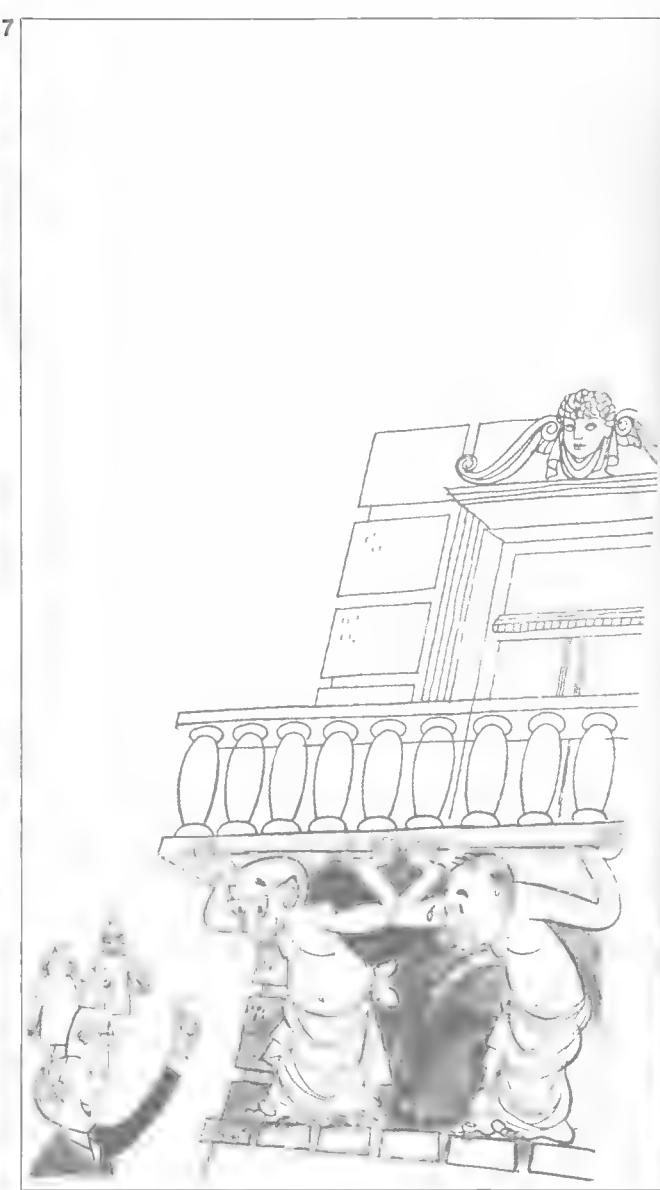
8

9

A váci DCM a 2. öt éves terv nagy – a környezetvédelem követelményeit még figyelembe nem vevő – beruházása építés közben (1961) (1). A DCM mészműve próbaüzemre készül (1969) (2). Az építőipar előregyártó és szerelőiparrá alakult át. A képeken: új hang- és hőszigetelő építőanyagot gyártanak Selypen (3). Lakásszerelés a Kerepesi úti lakótelepen (1975) (4) és az újpesti lakótelepen (1983) (5). A meglevő épületek és lakások tatarozása is óriási gond hol a pénz, hol meg az építőipari kapacitás hiányában. Amikor még a lakók is „beszálltak”: a budapesti VII. kerület egyik házát társadalmi munkában tatarozzák (1961) (6). „Még egy kis kitartás, kolléga urak, mindjárt elmennek az átvevők!” (7). A gyáripari termelés bemutatásának záróköveként a karikaturista „finom” emlékeztetője (8).

1

2

3

4

5

6

Kevés az utánpótlásuk az aranykezü
kisiparosoknak, mestereknek: Schlesinger József
üveges (1971) (1). Sándor Hedvig órásmesternő
(1984) (2). Kovács Gábor kalaposmester (1983)
(3). Horváth József borbélyműhelye (1977) (4).
Kolozs András gyékényfonó (1973) (5). Elek Gyula
bocskorkészítő (1961) (6). Bársony Mihály
tekerőlant-készítő (1983) (7).

7

Az élelmiszer-gazdaság

1958 decemberétől gyökeres fordulat következett be az MSZMP agrárpolitikájában. Az 1957. júliusban közzétett agrárpolitikai tézisek a szövetkezeti gazdálkodás hosszú időtávon érvényesülő fölényére építettek, az újabb elképzelés elsősorban a meggyőző politikai offenzívára. A merész terv már a kollektivizálás három éve folyamán igazolást nyert: a történelemben először rendkívül rövid idő alatt, 1958 vége és 1961 tavasza között úgy válik nagyüzemivé egy ország mezőgazdasága, hogy eközben nem csökken, sőt – a bruttó termelést véve figyelembe – még valamelyest növekszik is a mezőgazdasági termelés. Azután, 1967-ben az agrártermelés és az élelmiszeripar egyetlen központból irányított vertikumban egyesült.

A hazai és tekintélyes nemzetközi sikerekkel büszkélkedő, nagy múltú magyar élelmiszer-gazdaság sajátos úton haladt a mára kivívott – illetőleg visszahódított –, nemzetközileg is elismert rangja felé. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek tömeges létrehozása után, a hatvanas évek közepétől a korszerű agrártermelés módszereivel és eszközeivel kellett kitölteni a szövetkezeti kereteket. A korábbi mintáktól sok tekintetben eltérő, sajátos úton valósult ez meg.

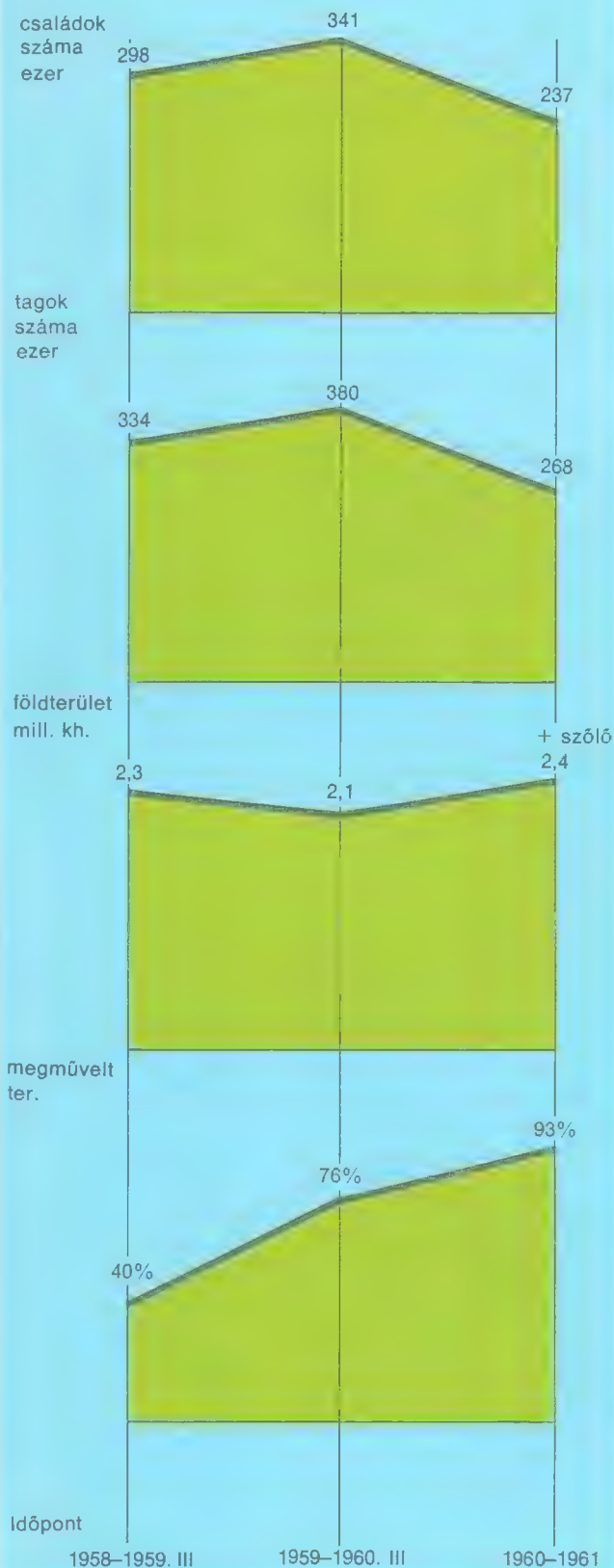
A fokozatosság követelményének pl. nem úgy szereztek érvényt, hogy a szövetkezetek az alacsonyabb társulási formáktól a fejlettebbek felé haladtak, hanem olyan módon, hogy az akkor a társadalmasítást legradikálisabban előíró szövetkezeti forma keretei

között hagytak teret a gazdálkodás egyéni formáinak. Így pl. a közös tulajdonú állatállomány nagy része férőhely hiányában egy ideig a gazdáknál maradt. A munkaszervezetben úgy társult az egyénileg végzett munka a közös termelőtevékenységgel, hogy az első időkben a még nem gépesített munkafolyamatokat – pl. a kapásnövények művelését és betakarítását – részes művelésre adták ki a családoknak, tehát hagyományosan végeztették el. Nagy szerephez jutott az első időkben a mainál is nagyobb méretű háztáji gazdaság. A munka szerinti elosztás alapelveinek elsőbbsége mellett a jövedelem maximum 15%-át a közösbe bevitt földek utáni földjáradék címén fizethették ki a szövetkezetek. Az igazi áttörést az anyagi érdekeltségben az jelentette, amikor a szövetkezetek havonta, rendszeresen, garantált előleget fizettek tagjaiknak.

Hatalmas beruházási összegek vándoroltak az agrárszektorba. 1960-ban, az átszervezés döntő évében a termelőszövetkezetek megerősítésére, nagyarányú fejlődésének alátámasztására a tervezett 2,3 milliárddal szemben 5,2 milliárdot fordítottak. A mezőgazdasági beruházások a hatvanas évtized némelyik évében elérték az összberuházások 20%-át. Nagy különbség volt a múlthoz képest az, hogy az anyagi támogatást, a kölcsönöket nem a gyengén működő szövetkezetek tagjának megélhetéséhez nyújtották, hanem a kollektív gazdaságok termelésének, gazdálkodásának fellendítéséhez, vagyis a terme-

Mezőgazdasági termelőszövetkezetek alakulása 1958. dec. – 1961. febr.

Évenkénti adatok

lést és nem a fogyasztást ösztönözték. Sok vitát váltott ki, főleg az 1968. évi gazdasági reform után, a termelőszövetkezetek ún. mel-léküzemági, vagyis ipari tevékenysége, mely az év minden szakában kiegyensúlyozott és helybeni foglalkoztatást kínált a szövetkezeti tagoknak, s ezzel növelte a mezőgazdasági jellegű települések népességmegtartó erejét.

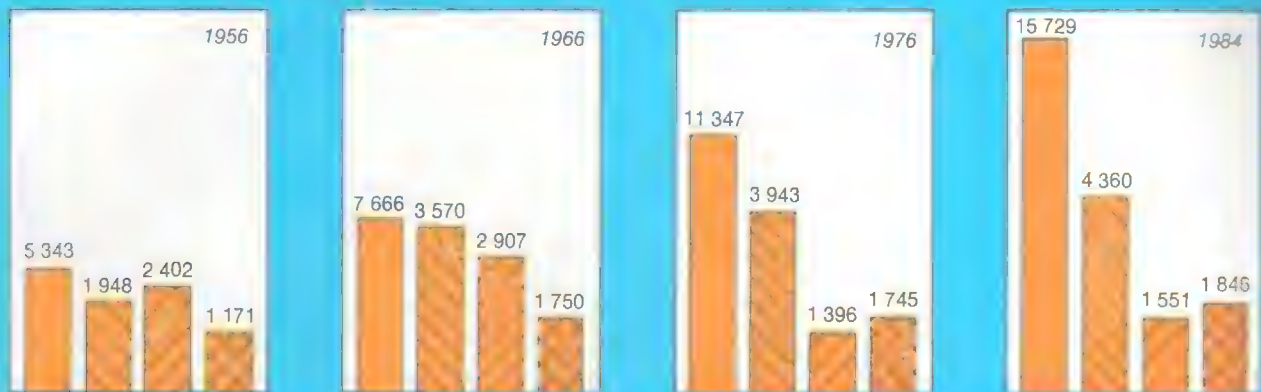
Az 1968. január 1-jével életbe lépő gazdasági reform következtében tovább szilárdult az agrárszektor. Az iparszerű termelési rendszerekben – gabona-, takarmány-, baromfi- és sertés-„gyárak”-ban – alakot ölt nagy elődeink víziója: az agrártermelés fokozatosan az ipari tevékenység egyik ágazatává válik. Ez azonban egyelőre csupán néhány mintá-üzemre és termelési rendszerre vonatkozik, pl. Bábolnára, Nádudvarra stb. A termelés nagy hányada magas fokban gépesített és korszerű módszereket alkalmazó mezőgazdasági nagyüzemekben és az általuk támogatott háztáji és kisegítő gazdaságokban folyik. A nagyüzemek termelik meg a gabonát, a szálas és szemes takarmányokat, a tenyészállatok túlnyomó többségét, a nagyüzemileg is termelhető zöldség- és gyümölcs-félék tekintélyes részét, a kistermelők pedig a sok kézi munkát igénylő kertészeti termékeket, azonkívül az állat- és kisállattenyésztésben is fontos a szerepük.

A gépesítés és a nagyüzemi eljárások elterjedése folyamatosan lehetővé teszi a mezőgazdaságban foglalkoztatottak számának csökkentését. Jelenleg a kereső népesség kb. 15%-a termeli meg az összes élelmiszer-szükséglet nyersanyagait a szántóföldi művelés, a kertgazdálkodás és az állattenyésztés és -tartás keretei között.

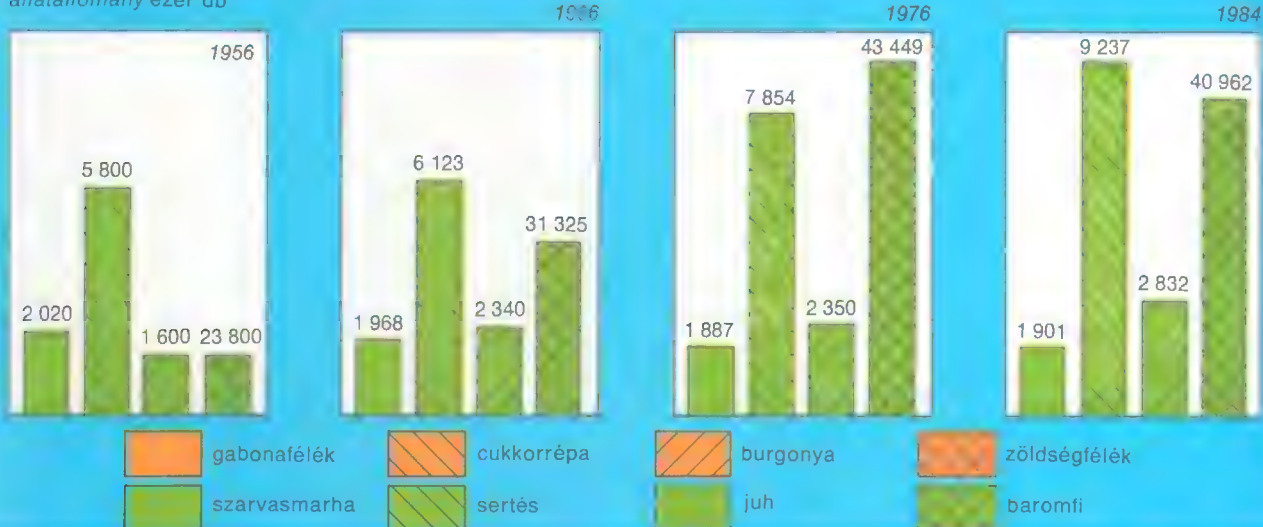
A nyerstermékek egyre nagyobb hányadát saját élelmiszeriparunk dolgozza fel részben a növekvő hazai szükségletek kielégítésére, részben pedig azért, hogy a felesleget külföldön értékesíthessük. Élelmiszer-gazdaságunk sok termékét szívesen látják a külpiacokon, kivált a szocialista közösség országaiban és másutt is, bár az Európai Gazdasági Közösséghez tartozó országok mezőgazdasági túltermelése, eladatlan készletei az utóbbi években kemény falat emeltek mezőgazdasági feleslegeink ottani értékesítése előtt. Ez és az érdekeltségi viszonyok alakulása mindig visszahat a költséges és igen

Mezőgazdasági termelés 1956–1984

szántóföldi termelés: ezer tonna/ha

állatállomány ezer db

munkaigényes ágazatokra. És a következő: hol növekszik, hol meg csökken az állatállomány, és egyes termékek, főleg a zöldségfélék mennyisége.

A nyolcvanas évek elejére hazánk magas rangot vívott ki magának néhány cikk egy lakosra jutó termelésében. Gabonatermelésben Auszráliával, az Egyesült Államokkal, Dá-

niával és Kanadával, a hústermelés terén pedig Dániával és Hollandiával vezette a rangsort. A természeti tényezők, az értékesítési lehetőségek változékonysága az agrárágazatban erőteljesebben érvényesül, mint a gazdaság más területein, de a magyar mezőgazdaság teljesítménye mindenképpen elismerést váltott ki hazánk határain túl is.

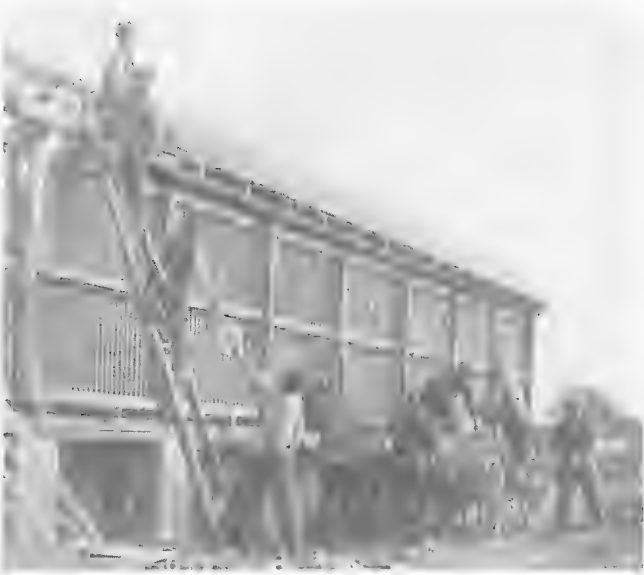

Kép az „özönvíz előtti” időkből (1). 1959. január. Nomen est omen: a Győr-Sopron megyei Mérgesen vitatják a termelőszövetkezetbe lépést, a szövetkezeti településsé alakulást (2). Eldőlt a vita: aláírják a mérgespusztai szövetkezet megalakulásáról szóló jegyzőkönyvet (3). Váci népnevelő és egy gazda megbeszélése a szövetkezet alakításáról (1961) (4). Új barázdát szánt az eke a Baranya megyei Olaszi község Május 1. Termelőszövetkezetében (5).

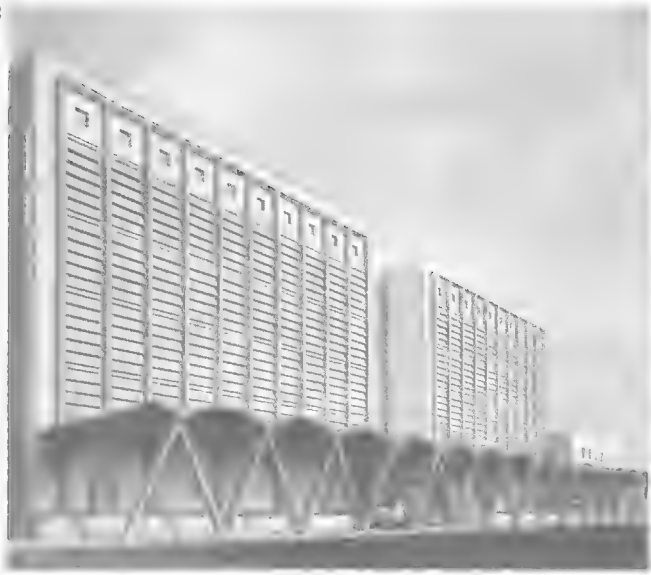

2

3

Megjelentek és gyors ütemben terjedtek el a különböző, munkákat könnyítő és munkaerőt felszabadító gépek a mezőgazdaságban. A pécselyi Petőfi Termelőszövetkezetben a rendre vágott lucernát bálázzák (1). Kukoricagórét építenek a mágocsi termelőszövetkezetben (2). A hűdőipar is felkészült a mezőgazdaság megnövekedett produktumára: az 1960-ban elkészült miskolci hűtőház (3). Gépbemutató már megalakult kollektív gazdaságok vezetőinek, szakembereinek (4). Egy valódi karriertörténet: a Kökőrcsin Termelőszövetkezet negyedszázados pályafutása (5, 6).

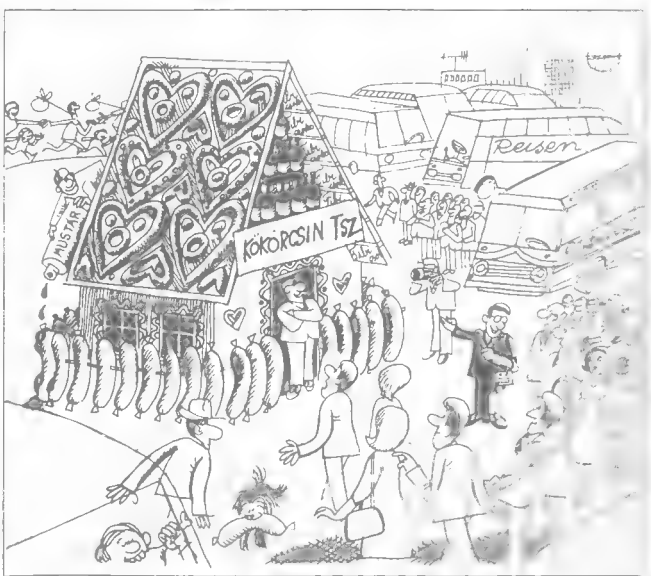
4

5

6

1

2

3

Már a jelen, de még inkább és egyre nagyobb számban a jövő képei: A 22 000 hektáron gazdálkodó, iparszerű termelési rendszereket kialakító és exportáló Bábolnai Állami Gazdaság takarmánykeverő üzeme (1). Saját konstrukciójú, nagy teljesítményű szárítóberendezés (2). A Tetra baromfitenyésztés a gazdaság világhírű specialitása. A külföldi partnerek részére évente több száz repülőjárat szállítja a naposcsibéket (3). A Nagykanizsai Állami Gazdaság sertéstelepe (4). A nagyüzemi, korszerű mezőgazdaság kovácsai egy 1967-es tanácskozás szünetében (jobbról a második Fehér Lajos, mellette, a kép jobb szélén: Urbán Ernő író) (5).

5

1

2

3

Nagyüzemi termelőszövetkezeti szőlőtelep a Bakony lábánál a vaszari termelőszövetkezetben (1). Szőlőszüretelő gép egy országos szőlőgépesítési bemutatón a Badacsonyi Állami Gazdaságban (2). Többféle kertészeti munkánál még nélkülözhetetlen a kézi munka: paprikát kapálnak a forráskúti termelőszövetkezet kertészetében (3). Manapság így aratnak magyar földön (4). Helikopteres növényvédelem a Móri Állami Gazdaságban (5). Indulásra kész kombájnnak a nádudvari termelőszövetkezetben (6). Növényvédelem tartálykocsiról a Sárszentmihályi Állami Gazdaságban (7). A mezőgazdaság talán legnagyobb átká a gazdaságokat elég gyakran sújtó aszály. Nélkülözhetetlen ellenszere az öntözés. Öntözik a búzát a mezőhéki Táncsics Termelőszövetkezetben (8).

1

2

3

4

A változó mértékben rentábilis és exportképes állattenyésztés képei. A Tatai Állami Gazdaság kacsatenyészete (1). A Móri Állami Gazdaság juhhodálya (2). A Hajdúszoboszlói Búzakalász Tsz Hage-sertéstelepe (3). A nagyrédei állami gazdaság tehenészete (4). Két kép az állattenyésztés szempontjából igen aktív háztáji gazdaságokból: Nyugdíjas téesztag két tehenet tart háztáji gazdaságának gépesített tehenészetében (1977) (5). Kunhegyesen a helyi Kunság Népe Termelőszövetkezet és a Takarékszövetkezet közösen ösztönzik a háztáji állattartást. A képen: a 3500 csirkét nevelő Kiss Gábor téesztag farmja (6). A dunavarsányi Kék Duna Termelőszövetkezet baromfivágóhídja (7). A mátészalkai Szamosmenti Állami Gazdaság sertésfeldolgozó telepe (8).

6

5

1

2

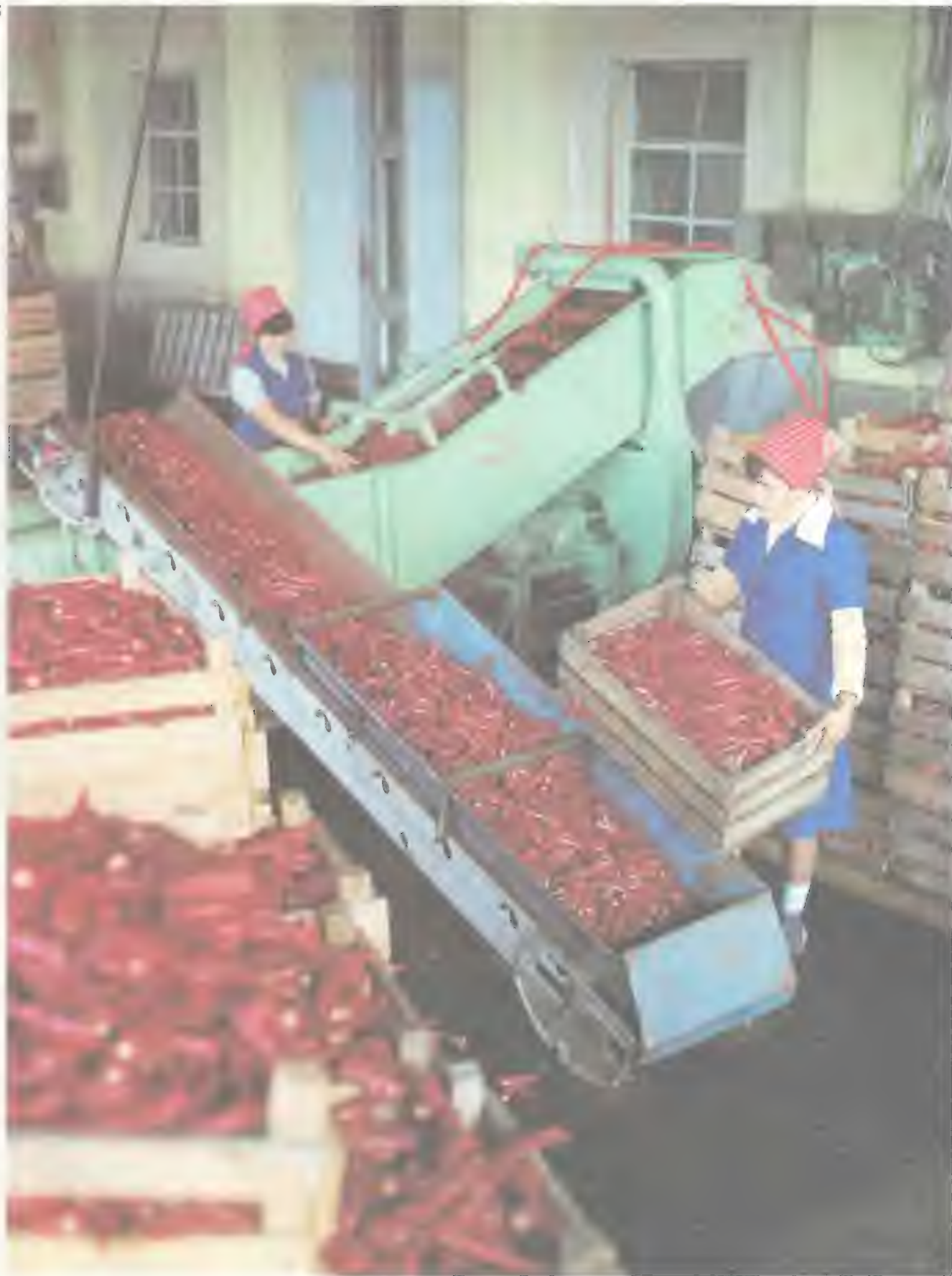
3

Készül Szegeden a valóban világhírű Pick szalámi (1). Zacskóstej-automata a veszprémi tejüzemben (2). Borsófeldolgozás a Békéscsabai Konzervgyárban (3). A Fővárosi Sütőipari Vállalat lágymányosi kenyérgyára (4). A magyar föld világhírű specialitása: a paprika (5).

4

1

2

3

Az eltűnőben levő falusi életforma és viselet nyomában. A falu hagyományosan nagy ünnepe és eseménye: a szüret (1). Kettős lakodalom és húsvéti locsolkodás a Bács megyei Miskén az 1950-es évek végén (2, 3). A palóc rezervátummá alakuló Hollókő népviselete (4). A hortobágyi híd vásáron minden év augusztus 20-án megrendezik a bojtártalálkozót. A képen a találkozó két résztvevője 1971-ben (5).

5

1

Az ország épületvagyonának csaknem fele és a lakosság mintegy fele által lakott, mezőgazdaságilag művelt terület egyharmada az árvizek szintjénél mélyebben fekvő területeken található. A mezőgazdaságilag művelt területek 80%-át veszélyezteti belvíz. A népgazdaság tehát érthető módon sokat áldoz az ár- és belvízvédalomra. Ennek ellenére időről időre árvíz elleni védekezésre kényszerül az ország. 1965. március vége és július közepe között árhullám vonult le a Dunán és a vízgyűjtőjéhez tartozó folyókon. 120 napon át folyt az elkésereedett védekezés, melynek tetőpontján 44 000 ember erősítette a gátakat. A fő védővonalakon sehol sem következett be gátszakadás. Ennek ellenére a pusztító árvíz mintegy 225 milliós kárt okozott. Kép a Rába által elöntött Sárovról, ahonnan minden módon, honvédségi járművekkel is mentették

a lakosságot (1). Az egész ország megmozdult: munkafelajánlásokat tettek gyárak és termelőszövetkezetek, dolgozók százezrei ajánlották fel keresetük egy részét. Öt évvel később, 1970 májusában a Tisza mellékfolyói: a Szamos és a Túr, majd a Maros léptek ki medrükből. A hóolvadás után lezúduló hatalmas mennyiségű csapadék a Tisza kicsiny, általában békésen csordogáló mellékfolyóit bőszen zúduló áradattá változtatta: 1970. május 14-én a Szamos Csengernél 9 méteres magasságot ért el. A Felső-Tisza vízgyűjtőjében 52 községet és tanyai települést kellett kiüríteni. Embert, állatot mentenek Csenger határában (3). Ki kellett üríteni a 15 000-es népességű Makót és még 5000 embert el kellett költöztetni a környékről. 1985-ben földrengés volt Berhidán és Peremartonban. Az ilyesmi szerencsére ritkán fordul elő magyar földön (2).

2

Az anyagi termelés „háttérében”. Idegenforgalom

Infrastruktúra – nyelvtörő latin szóösszetétel. A társadalom és benne a gazdaság működéséhez nélkülözhetetlen, ám újabb anyagi javakat létre nem hozó, de azok értékét gyarapító eszközöket, hálózatokat, tevékenységeket foglaljuk össze e műszóval: energia-szolgáltatás, szállítás, csatorna- és úthálózat, távközlés, kereskedelem.

A csak milliárdokban mérhető háborús pusztításokat követő helyreállítás után az anyagi termelés mögött az indokoltnál is jobban visszaszorult a gazdaságnak ez az ága a következő fejezetben tárgyalandó lakossági szolgáltatásokkal egyetemben. A háború előtti Magyarországon – a termelés stagnálása mellett – ezek a beruházások az összesnek 50%-ára rúgtak. A fejlett ipari országokban eléri a $\frac{2}{3}$ -os arányt. Hazánkban a hatvanas-hetvenes években sem haladták meg az összberuházások 20–25%-át, 1979 után pedig ez alá csökkentek. Még mindig az anyagi termelésé az elsőbbség, a fogyasztásban pedig az árufogyasztásé. Közvetlenül 1956–1957 után ez teljesen érthető volt, hiszen mindenki a politikai konszolidáció lételemének tekintette a fogyasztás gyors és szemmel látható növelését. 1979 óta ugyancsak elháríthatatlan kényszerek érvényesülése miatt nem gondolhattunk nagyobb szabású infrastrukturális áttörésre. A közbülső két évtizedben azonban – úgy tűnik – talán valamivel többet költöttünk volna közlekedésre, szállításra, hírközlésre, lakossági szolgáltatásra.

A közlekedés és szállítás hagyományos,

már többször is „újralfelfedezett” eszköze a vasút. Vasútvonalainkról a hatvanas évek közepén végérvényesen eltűnt az igen gazdaságtalan és környezetszennyező gőzmozdony. Az ország csaknem 8000 km hosszúságú vasúti pályájának csaknem egynegyede villamosított, a többin dízelvontatással bonyolódik le a forgalom. A vasúti személyszállítás korábbi zsúfoltsága csökkent részben az autóbusz- és személygépkocsi-forgalom ugrásszerű növekedése, részben pedig a vasúti szállítási tarifák több mint 100%-os drágulása miatt. A vasúti személyszállítás kulturáltságára így is sok a jogos panasz.

Sok vitára adott okot az elavult és gazdaságtalan, kis forgalmú szárnyvonalak kiiktatása a vasúti forgalomból. A tiszta gazdasági racionalitás szempontjából ez aligha kérdőjelezhető meg, ugyanakkor viszont az ilyen intézkedések is hozzájárultak számos kistelepülés elnéptelenedéséhez.

A közutak hossza már huzamosabb idő óta változatlan: együttvéve megközelíti a 30 000 km-t. Kb. 300 km hosszúságban épült autópálya, illetőleg autóút, s ez elmarad az európai országok többségétől. Járműgyártó ország lévén, nemzetközi összehasonlításban is tekintélyes teherautó- és autóbuszparkkal rendelkezünk. A személygépkocsik száma eléri az 1,3 milliót; a családok 34%-ának van személygépkocsija.

A hatvanas évek végén már-már összeomlás fenyegette a főváros addig csaknem kizáró-

lagosan felszíni közlekedését. Szinte az utolsó pillanatban jelentett mentsvárat az ötvenes években megkezdett, de akkor abbahagyott s a hetvenes-nyolcvanas években kiépülő 22 km-nyi metróvonal. Továbbépítése a beruházások csökkentése, elodázása miatt lassul. Fővárosunk tömegközlekedése rangos helyet foglal el az európai nagyvárosoké között. Díjtételei pedig a két év előtti 100%-os emelés ellenére is rendkívül alacsonyak, s különösen a Nyugatról hozzánk érkezőket lepik meg nagyon kellemesen. Egyre sürgetőbben jelentkezik a túlszűfolt fővárosi átmenő teherforgalomnak a város peremére terelése. A zsúfoltságot enyhítendő, a külső körgyűrű és új Duna-híd megépítése szükséges.

A folyami és tengeri hajózás kapacitása kis mértékben növekedett, a légiközlekedés jelentős eseménye volt a ferihegyi légi kikötő bővítése: új felszállópályák készültek és 1985-ben a rekonstrukció befejezésekeppen új indulási és érkezési csarnok is.

A rádiózás általános elterjedéséhez több mint három évtizedre volt szükség, a televíziózás ugyanezt a pályát 15 év alatt futotta be. Jelenleg a színes televíziózásra való átmenet van folyamatban. Megkezdődött az új elektronikus „csodák”, a videoberendezések térhódítása is. A postai szolgáltatások és a távközlés terén főleg a rádió és televízió műsorsugárzása korszerűsödött; 1977-ben üzembe helyezték az úrtávközlési földi állomást is.

Infrastrukturális ellátottságunk legbetegebb pontja távbeszélő-hálózatunk kezdetlegessége mind mennyiségi, mind pedig minőségi szempontból. Országszerte igen nehéz távbeszélő-állomáshoz jutni. Sok más országgal, köztük szocialista országokkal is ellentétben, nálunk az új lakótelepek átadásánál nem kötelező járulékos beruházás a távbeszélő-hálózat bővítése. Így ez rendszerint el is marad, és ma ott tartunk, hogy 1000 lakosra 13 távbeszélő-állomás jut, s ez egyike a legszegényesebbeknek Európában. Az utóbbi időben a lakossági megtakarítások mozgósításával is gyarapítani kívánják a telefonhálózatot sűrítő, elégtelen beruházási összegeket.

Az általában jó minőségű és kielégítő választékú, olykor azonban hiányoktól sem mentes, sokféle árucikk vegyes színvonalú kereskedelmi egységekben, áruházakban, boltokban kerül a vásárlók elé. A hatvanas évek-

ben oly sürgető parancs volt az áruellátás javítása, hogy az árutömeg hatszor-hétszer gyorsabban nőtt, mint a bolthálózat. Az elmúlt években sok kisbolt megszűnt, az áruházak száma megkétszereződött. Az összesen kb. hatvanezer kereskedelmi és vendéglátó-ipari egységnek ma már 27%-a magánkereskedőké, és ez a szektor bonyolítja le a belkereskedelmi forgalom kb. 7%-át. A többi állami, illetőleg szövetkezeti tulajdonban van, és közülük sok ún. szerződéses üzletként működik. Az ötnapos munkahét bevezetése óta különösen sok a panasz az áruházak és boltok rövid, az emberek elfoglaltságát nem kellően figyelembe vevő nyitvatartási idejére.

Hazánk gazdasági életében, mint a legtöbb kis országéban, sorsdöntő szerepet visz a külgazdaság; ennek révén realizálódik a nemzeti jövedelem termelésének több mint a fele. A KGST-országok részesedése a magyar külforgalomban több mint 50%, egyedül a Szovjetunióé 30%. A forgalom $\frac{1}{3}$ -a a tőkés országokkal, kb. 12%-a a fejlődő országokkal bonyolódik le. Hazánk és a tőkés világ közötti árucseré az utóbbi években kiegyensúlyozatlan, részben a cserearányok számunkra kedvezőtlen alakulása és részben a gazdasági közösségen kívül álló országokat sújtó diszkriminációk, tilalmak és hátrányos vámintézkedések miatt. Ez a kiegyensúlyozatlanság a hetvenes évek végére az ország adósságállományának tetemes növekedéséhez vezetett, amitől megszabadulni – a fizetőképesség megőrzése mellett – a magyar nemzetgazdaság legnagyobb és eddig sikeresen kiállt próbatétele a legutóbbi évtizedekben.

*
* *

Korábban a szegénység, 1945 után a nagy anyagi romlás, majd pedig a hidegháború akadályozta az idegenforgalom, a turizmus elterjedését. A gazdaságnak ez a speciális szolgáltató ágazata az utóbbi 30 évben világszeríte fellendült, s 1957 után hazánkban is gyors fejlődésnek indult. A művelődést, szórakozást, sportolást szolgáló csoportos és egyéni turizmus mellett kialakult az ún. kongresszusi turizmus és a gyógyidegenforgalom. Az előbbi a rendkívül sokrétű és kiterjedt nemzetközi érint-

kezéssel összefüggő konferenciákra, kongresszusokra érkezők ellátását, szabadidőprogramjaik megszervezését vállalja, az utóbbi pedig a magyar föld bőséges, gyógyhatású hőforrásait állítja a jövedelmező idegenforgalom szolgálatába. Az idegenforgalomból származó bevételek a legutóbbi öt évben 80%-kal növekedtek.

Annak ellenére, hogy hazánk természeti viszonyai csak tavasztól őszig kedveznek a turizmusnak, a népgazdaság eme ága igazán szépen fejlődött. Elősegítette ezt az utóbbi évek egyik leghatékonyabb nemzetközi kooperációja: az osztrák közreműködéssel megvalósuló szállodaprogram. Három-négy év alatt a fővárosban kerekén tízezerrel nőtt a szállodai szobák száma. Az ún. fizetővendég-szolgálat és a magánpanziók engedélyezése ugyancsak bővítette a férőhelyek számát. A kongresszusi turizmus elegáns bázisaként épült meg a nyolcvanas évek első felében a kongresszusi központ.

Némely iparilag fejlett, már-már túlságosan is fejlett országban a környezeti károsodást megelőző, a károkat elhárító gazdasági tevékenységet, a *környezetvédelmet* a gazdaság negyedik szektorának tekintik. Itt mi még nem tartunk, de az összberuházások 3%-át már mi is a légszennyeződés megelőzésére, a vizek tisztaságának megóvására, a hulladékok környezetkímélő tárolására, hasznosítására költjük. Különösen vizeink szennyeződése miatt van okunk aggodalomra: kb. 1300 településnek nincs vezetékes ivóvize, s közülük 700 településen a víz nitráttal fertőzött. Folyamatos környezetvédelmi vizsgálatot igényel a következő évek nagyszabású beruházása, a bős—nagymarosi vízerőmű építkezése, és nagyon körültekintő óvintézkedéseket a paksi atomerőmű és a megépítendő további atomerőművek biztonságos üzemeltetése. A környezetvédelem törvényes szabályozására alkotta meg az Országgyűlés az 1976. évi II. törvényt.

Az ún. termelő infrastruktúra egyik legfontosabb eleme a közlekedés és a szállítás. A hatvanas évek első felében még jártak a jó öreg 424-esek (1). Ennek soha nincs vége! Vasúti pálya korszerűsítése 1963-ban az északi Balaton-parton (2). Fokozatosan tért hódított a dízelvontatás, de a legkorszerűbb kétségkívül a villanymozdony (3). Legkedveltebb, de nagyon költséges és ezért lassuló ütemben épülő útfajtánk, a sztráda. Az M 3-as egyik szakasza Hatvan és Gyöngyös között (4). Ugyanennek az autópályának kezdő szakasza a szintbeli kereszteződések kiiktató zuglói csomóponttal a fővárosban (5). A fővárosi közlekedés 1957-ig alig-alig korszerűsödött. Teljesen hiányzott a nagy forgalmú szintbeli

kereszteződések kiiktatása, és az ötvenes években bekövetkezett súlyos gazdasági zavarok miatt a metróépítkezést is leállították. A hatvanas években azután megkezdődött az alul- és felüljáró-építkezések sora, és újraindult a fővárosi közlekedés nagy vállalkozásának, a metrónak az építése (6). A két metróvonal, a „jó öreg” millenniumi földalatti és a HÉV járatai együttvéve alkotják azt a gyorsforgalmi hálózatot, mely a nagyváros korszerű közlekedésének magvává válik. Valóságos hadműveletre emlékeztetett az Emke-aluljáró építése a főváros legforgalmasabb pontján (7). A kész aluljáró 1966-ban (8) És ugyanitt, amikor már a metróvonal is elkészült (9).

1

2

3

4

A budapestiek dédelgetett, csodaszép „Erzsikéje” (1) és a kétszer három sávra szélesített, villamosforgalmat is lebonyolító, megújított Árpád-híd (2) sem feledtetheti, hogy a budapesti körgyűrű kiépítéséhez rövidesen új Duna-hídra lesz szükség. Amikor még építették az Árpád-hídi csomópontot (3). Az első közúti aluljáró a fővárosban, a Felszabadulás tér alatt (4). Budapest egyik legforgalmasabb új centruma: az Őrs vezér tere, ahol régen a „madár se járt” (5). Eltűnt „szolgáltatás” a pesti utcáról (6). És „akik” kiszorították... (7).

5

6

7

1

2

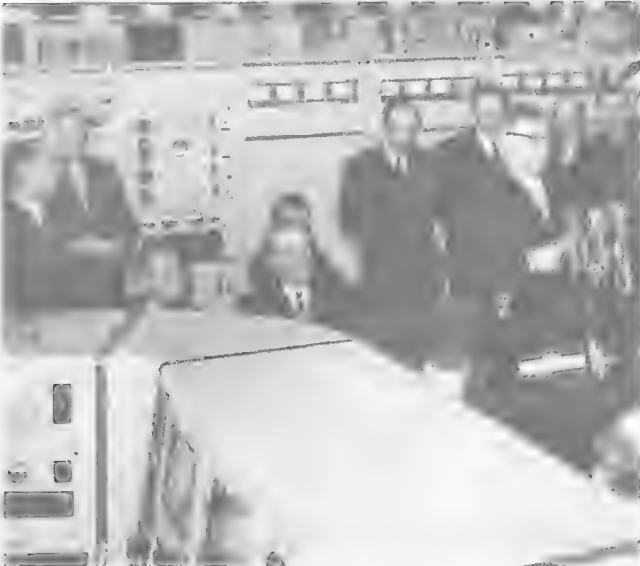

Lassan bár, de korszerűsödik a ferihegyi légikikötő. Géppark a légikikötőben (1). A légikikötő rekonstrukciójának keretében átadott új fogadóépület (2). A taliándörögdi Interszputnyik műholdkövető állomás (3). A budapesti Széchenyi-hegyi 30 kW-os televíziós adót Kossa István miniszter 1958-ban átadja rendeltetésének (4). A 2000 kW-os solti rádióadó nagyfeszültségű kapcsolóterme (5). A Misina-tetői tévétorony Pécsen (6). 1985-ig kézi kapcsolású távbeszélőközpont működött Kiskunfélegyházán (7). A budapesti Krisztina-II. telefonközpont (8).

3

4

6

5

7

8

1

2

A tömegessé váló vásárlási igények kielégítésére nagyot változott a kereskedelmi hálózat is. Nagy számban jöttek létre szupermarketek, magyaros elnevezésük szerint: ABC-áruházak. A korábbi Centrum áruházhálózat mellett a hetvenes évektől viharos gyorsasággal létesültek a szövetkezeti érdekeltségű Skála áruházak, melyek Budapesten kívül ma már csaknem valamennyi nagyvárosban megtalálhatók. A szakboltok, a Domus- és Szivárvány-áruházak országos hálózata egy-egy árucsoport többé-kevésbé gazdag választékát kínálják. A budapesti Fehérvári úti piac és a nyíregyházi piac (1, 2). Részlet a budapesti Sugár üzletközpontból (3). Egy magyar kisváros, Csorna nagy ABC-áruháza (4). A budapesti Domus lakberendezési áruház. A vállalat üzlethálózata ma már kiterjed az egész országra (5).

Hogy erősödjék a kínálat és gazdagodjék a választék, a gazdasági reform kiszélesítette a szerződéses és magánkereskedelmi tevékenységet. A Háztartási és Illatszerbolt Kereskedelmi Vállalat 302. számú szerződéses boltját a pályázó öt évre bérelte (6). A pályázók licitálnak: aki a legnagyobb bérleti összeget ígéri, az kapja meg öt évre az üzlet bérletét. A piacokon is növekszik a magánkereskedők és a terményeiket felszállító és értékesítő őstermelők száma (7). Így festett a konkurencia, ahogy ma mondják, a „kínálati piac” 1936-ban (8). Magyar napok Hamburgban az elmaradhatatlan magyar szalámival (9). Indul a hevesi dinnye a határon túlra (10). Külkereskedelmi geográfiánk (11).

Legnagyobb külkereskedelmi partnereink, 1983

(Részesedés az összes forgalomból, %)

Nagy múltú, legnagyobb forgalmat lebonyolító, de ma már távolról sem monopolhelyzetű utazási irodánk, az IBUSZ (1). Az idegenforgalom legrégebbi és legforgalmasabb nyugati kapuja: Hegyeshalom (2). A fellendülő gyógy-idegenforgalom évről évre népszerűbb központja: Bükkfürdő. A hazai vendégeken kívül sok tízezer csehszlovák, osztrák és svéd, mozgásszervi bántalomban szenvedő ember látogat ide (3). Lovas túra az NSZK-ból érkezett turistáknak (4). A fővárosba látogató minden turista „Mekkája”: a budapesti Hősök tere (5).

A hatvanas években még megfordultunk, ha ilyet láttunk, ma már mindennapos látvány a városnéző autóbusz (1). Nagy idegenforgalmi esemény volt 1971 őszén az I. vadászati világkiállítás; nyomában erőteljesen fellendült idegenforgalmunk (2). A pesti Duna-part két új ékessége: az Átrium-Hyatt és az 1985-ben szép nemzetközi elismerésben részesült Forum (3). Robbantják a régi Duna Szállót (az egykori Bristolt) (4). Helyén épült fel a Duna-Intercontinental Szálló (5).

3

4

5

Egy a számos, vidéken épült szálloda közül: a pécsi Pannónia (1976) (1). Szövetkezeti szálloda, a budapesti Hotel Orion (2). A Kongresszusi Központ, a kongresszusi turizmus vonzereje, és mögötte a Novotel Szálló (3). Hónapokig állt a vita: megfér-e egymás mellett a Hilton Szálló és a Halászbástya. Azóta eldőlt: megfér! (4).

A korszerű termelési eljárások és tudományos-technikai vívmányok, a kemizálás, az atomenergia alkalmazása, a műanyagok terjedése áldásos, gazdagító hatásuk mellett nem csekély veszélyeket is rejtenek. Kissé késlekedve fogtunk hozzá, hogy megóvjuk a társadalmat a természeti kártételektől és az emberi tevékenységre visszavezethető káros jelenségektől. Legnagyobb gondot vizeink védelme igényli és az, hogy egészséges ivóvíz álljon minden település rendelkezésére. Növekvő gondot jelent a levegő tisztaságának megóvása, a zajártalom csökkentése és inkább a jövő perspektívájában: az épülő és építendő atomerőművek biztonságos üzemeltetése. Vízisztítómű Zalaegerszegen (1). A KÖJÁL szakemberei a fővárosban vizsgálják a levegő szennyezettségét (2). „Végveszély” – ez a címe ennek a fotónak (3).

Fogyasztás, életszínvonal, életkörülmények

Ebben a fejezetben az életszínvonal, az életkörülmények alakulását szemléltetjük. Néhány évvel ezelőtt még nem tettük, ma már megkülönböztetjük a két fogalmat: az első számokkal kifejezhető, mérhető, a második inkább különféle minőségi mutatók együttese. Mindkettő szorosan összefügg a nemzeti jövedelem alakulásával. Ennek – évenként változóan – 75–85%-át fogyasztottuk el.

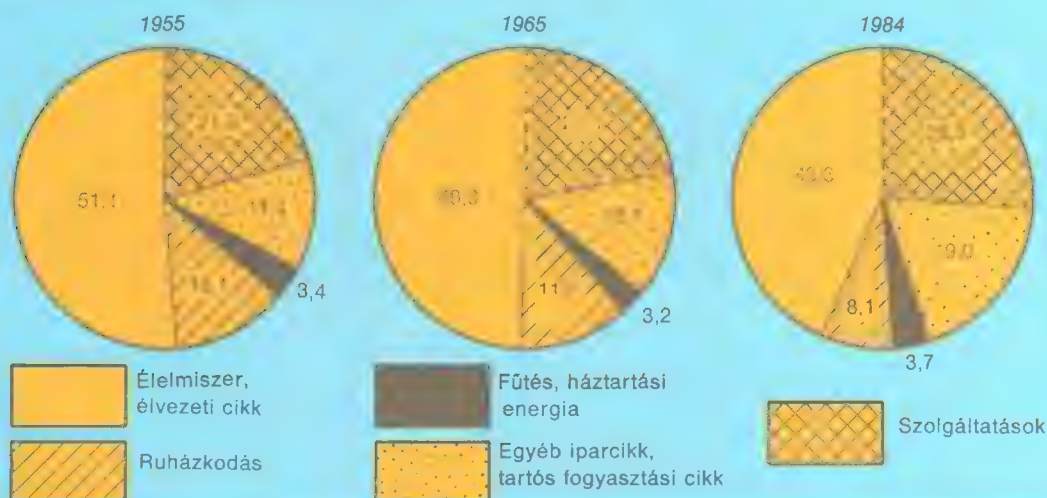
A magyarok életszínvonala 1957 után, több évtizedes stagnálást és visszaesést követően indult lendületes felfelé ívelésnek. 1945 után a háborús károk helyreállításáért, az iparosítás ambiciózus és igen költséges terveinek megvalósításán fáradoztunk. Az elkövetett ballépések is jócskán megcsapolták a nem-

zet kasszáját. 1956–1957 fordulójától az azonnali és radikális életszínvonal-javító intézkedések fordulatot hoztak, és e kedvező irányzat a hetvenes évek végéig, a nyolcvanas évek elejéig töretlen volt.

A hatvanas és hetvenes évtized élelnívó-javulása ahhoz hasonlatos, mint amikor a hőmérő higanyszálát hirtelen hőhatás éri: 1979-ig az egy keresőre jutó reálbér nemzetközi mércével mérve is tekintélyesen emelkedett, s ennél is kedvezőbben alakult az egy lakosra jutó reáljövedelem mutatója.

Imponálóan nőtt a fogyasztás, kivált az élelmiszereké. A legtöbb magyar ember ezekben az években ismerte meg először a jóllakottság érzését, talán éppen ezért, egybehangzó

A lakosság fogyasztási szerkezete folyó áron (%)

orvosi vélemény szerint, a kelletténél többet eszünk. Valamivel egészségesebben is táplálkozunk: több fehérjét és tejterméket fogyasztunk, de még mindig elég kevés zöldséget és gyümölcsöt. Veszedelemes mértékben nő az alkoholfogyasztás – különösen az egészségre legártalmasabb égetett szeszeké. A másik tömeges fogyasztói szükséglet: az öltözködés ugyancsak nagyrészt kielégített, bár természetesen a jövedelemtől, a családnagyságtól és az igényektől függően különböző mértékben. Az ötvenes évek végétől – minden előzmény nélkül – nekilódul a háztartások gépesítése és az elektronizáció is bevonul mindennapjainkba. A motorizáció a hatvanas–hetvenes évtized fordulójától gyorsul fel, s ezzel párhuzamosan a magyarok XX. századi „kalandozása”, a turizmus is. Ennek során honfitársaink sovány bukszával, de különösebb adminisztratív akadályok nélkül vághattak neki a nagyvilágnak, előbb csak szomszédolás, majd egyre merészebb úticélokot követve világjárás formájában. Ezzel párhuzamosan bontakozik ki egy másik nagy szabadidős divat: a hétvégi

telek, esetleg ház birtoklása és a velük járó foglalatosságok.

Az elmúlt harminc év folyamán írók, politikusok, a közvélemény egy része két ízben is haraggal vegyes aggodással figyelte a fogyasztás addig soha nem tapasztalt mértékű növekedését. Először a hatvanas évek elején az ún. „frizsiderszocializmus”-vitában, majd a hetvenes évek elején az erősebben differenciálódó jövedelmek visszahatásaképp indult ún. „kispolgáriság”-vitában ostromozták a vitázók egy része szerint túlzásba vitt fogyasztói mentalitást. Mindkét alkalommal és a jövőben várható hasonló vitákban is a változó szocializmuskép okozott és okoz felfogásbeli és nézetkülönbségeket.

A szociológiai felmérések és kutatások feltárták, hogy a magyar társadalom egy vékony rétege gondokkal küzd, szegénységben él; a nagycsaládosok, a gyermeküket egyedül nevelő anyák, a tartósan betegek, a kisnyugdíjasok a társadalom gondoskodására szorulnak.

*
* *

**Karácsonlak – árak – jövedelmek 1966–1985
1960=100**

Év	Értékesítési árak (közvetlen fogyasztók)	Átlagos éves jövedelmek	Átlagos éves jövedelmek jóléti célra	Értékesítési árak (közvetlen fogyasztók)
1966	116	104	118	123
1967	121	105	105	106
1968	124	105	118	140
1969	131	106	123	148
1970	139	107	129	159
1971	146	110	132	166
1972	153	113	135	171
1973	162	117	139	179
1974	175	119	147	191
1975	188	124	152	199
1976	198	130	153	200
1977	213	135	158	210
1978	229	141	163	216
1979	245	153	160	216
1980	264	168	158	216
1981	279	175	160	228
1982	296	187	158	224
1983	308	201	153	227
1984	325	217	149	230
1985	352	232	151	234

Tartós fogyasztási cikkek 100 háztartásra jutó állomány

Az áruelfogyasztás mellett a lakáskérdés megoldása minden más szükséglet kielégítését megelőzte az elmúlt három évtizedben. A lakásállomány gyarapítására, állagának megővására 1957-ig alig történt valami. Az akkor meglevő lakásállomány nagy része igen alacsony komfortfokozatú volt. Fontos nyitó lépés volt e tarthatatlan helyzet megváltoztatására az első 15 éves lakásépítési terv; ennek keretében 1961 és 1975 között egymillió-ötven-ezer lakás 2,3 millió szobával készült el. Ilyen mennyiségű lakást csak korszerű technológiával: előregyártással és szereléssel lehetett megépíteni. Az előzetes várakozásokkal és számításokkal szemben ez a lakásmennyiség sem jelentett teljes megoldást, részben a vártnál gyorsabb ütemű városiasodás, részben a sok válás nyomán keletkező ún. „töredék családok” nagy és növekvő száma, valamint a lakások zömének kis mérete miatt. Ez utóbbi azt jelentette, hogy a második gyermek megszületése után a minap „kielégített” lakásigény máris újratermelődött. 1985-ig aztán további kb. 800 000 lakás épült meg. Ma „szelölősebben”, komfortosabban élünk, lakunk, mint korábban bármikor; 1960-ban 100 szobára kb. 250 személy jutott, ma 138. Ám a lakáskérdés még mindig nem megoldott: a fiatal házaspárok és pályakezdők lakásra várakozási

ideje hosszú, s emellett az embereknek egyre mélyebbre kell nyúlniuk saját zsebükből az önálló lakásért: részben, mert az igénylőnek ma nagyobb anyagi áldozatot kell vállalnia az önálló lakáshoz jutásért, részben azért, mert az utóbbi években a lakásépítés mind nagyobb hányada ún. magánérős építkezés.

Lakáshelyzet, lakásépítés 1000 db

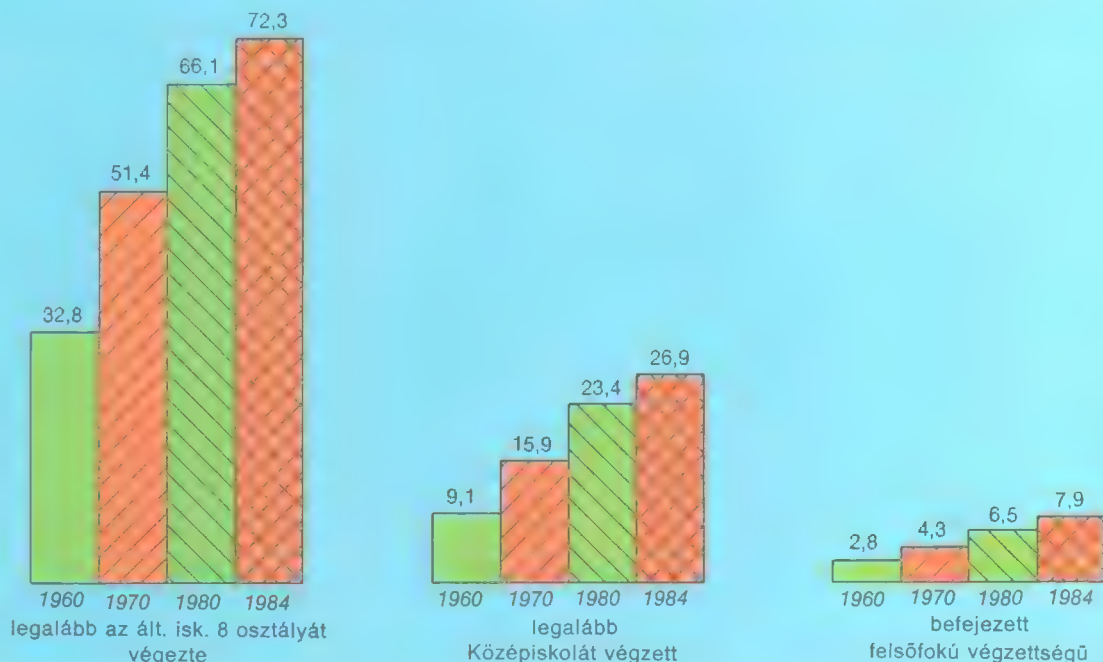

Kevesebb jutott egészségügyre és közoktatásra. A jogokkal és lehetőségekkel nem tartott lépést az egészségügyi ellátás színvonala. Az 1972. évi egészségügyi törvény értelmében minden magyar állampolgár, sőt, a magyar vállalatoknál dolgozó külföldiek is ingyenes egészségügyi ellátásra jogosultak. Az orvos által rendelt legtöbb gyógyszerért a betegek 15%-os térítést fizetnek. Az orvoslétszám gyorsan növekedett és nemzetközi mércével is jó színvonalú. Ám a kórházi ágyak száma jócskán elmarad a szükségletek mögött és a rendelőintézetek is meglehetősen zsúfoltak. Ez és még néhány hiány arra ösztönzi azokat, akiknek a szolgáltatásra feltétlenül szükségük van, hogy pénzbeli vagy más juttatással nyomatékosítsák a szolgáltatás igénybevételére vonatkozó törvényadta jogukat.

A közoktatás helyzetét bonyolították a népesedés hullámhegyei és hullámvölgyei, az iparosodó társadalom szakirányú oktatás iránti igényeinek fokozódása, a pedagógushiány és nem utolsósorban az ide irányított anyagi eszközök szűkössége. Az 1961. és 1972. évi oktatási reformnak nem minden célkitűzése vált valóra. Nem lehetett megteremteni az anyagi feltételeit az 5+1-es oktatásnak (öt nap elmé-

leti és egy nap munkaoktatás és -gyakorlat), sem az általános középfokú oktatás bevezetésének. Nagyszabású – de nem mindig sikeres – tanterv- és tankönyvkorszerűsítésre került sor, bevezették a fakultációt, de az ezzel párhuzamosan végrehajtott tanterv- és tananyagcsökkentési reformok, és egyáltalán, a követelmények lejjebb szállítása színvonalcsökkentéshez vezetett. A nyolcvanas évek elejére kialakult az a meggyőződés – és ezt az 1984. évi oktatási törvényben figyelembe is vették –, hogy a közoktatási rendszer csak nagy körültekintéssel, a személyi és anyagi feltételek megteremtésének függvényében változtatható. Az említett törvény éppen ezért csak az alapelvek rögzítésére korlátozódott. Minden gond és viszonylagos kiforratlanság ellenére is elmondhatjuk, hogy a közoktatásban valósult meg a legmélyebbrehatóan a demokratizálás. UNESCO-statisztikákból tudjuk, hogy a magyar alsó fokú oktatás mindenféle összehasonlításban kiállja a próbát, a középfokú oktatás mutatói nem rosszabbak, mint Nagy-Britanniában, az egyetemeken és főiskolákon pedig a lakosság lélekszámához viszonyítva többen tanulnak, mint akár Nagy-Britanniában, akár a Német Szövetségi Köztársaságban.

Iskolai végzettség a megfelelő korcsoport százalékában

A munkateljesítménytől független társadalmi juttatások, az ún. társadalmi jövedelmek aránya az összjövedelmekben az 1960. évi 18%-ról 33%-ra emelkedett, részben a juttatások összegének növelése, részben pedig a jogosultak körének kiterjesztése révén. A szociálpolitika feladata mérsékelni a hátrányos társadalmi és élethelyzetből (családnagyság, tartós betegség, rokkantság, rossz lakásviszonyok, alacsony fokú iskolázottság) fakadó különbségeket. E juttatások közé tartozik mindenekelőtt a családi pótlék, melyet 1983 óta egy gyerek után is fizetnek, az 1967-ben bevezetett, mindenkinek egyforma összegű gyermekgondozási segély (1985 óta gyermekgondozási díj, mely a szülés előtt élvezett fizetés, illetőleg jövedelem 75%-a a csecsemő másfél éves koráig). A gyermeknevelést segíti a viszonylag csekély – s a szülők jövedelme szerint növekvő – térítés ellenében igénybe vehető bölcsődei és az immár valamennyi 3–6 éves gyermeket befogadni képes óvodai ellátás, valamint az ugyancsak igen jutányos iskolai étkeztetés. A dolgozóknak évente kb. 12–14%-a veheti igénybe további társadalmi juttatásként a kedvezményes üdültetést (korlátozott számban családi üdültetést is), kedvezményes munkahelyi étkeztetést, különféle ösztöndíjakat, szociális segélyeket és egyéb támogatásokat.

Munkával szerzett jövedelem a nyugdíj, mégis rendszerint a szociálpolitika címszáva alatt vizsgálják, elemzik rendszerét. A magyar rendszer, melyet legutóbb az 1975. évi II. tv.-ben szabályoztak, sokak véleménye szerint főleg a nők esetében túlságosan korai nyugdíjba vonulást tesz lehetővé. (Nőknél 55, férfiaknál 60 év a korhatár.) A nyugdíjak összege az átlagkereset és a munkában eltöltött évek arányában alakul. Régi panasz, hogy az 1958. évi és korábbi nyugdíjtörvények alapján folyósított nyugdíjak jóval kedvezőtlenebbek, mint az 1975 utániak. Általános óhaj, hogy a pénzromlás által kikezdett nyugdíjak reálértékét meg kell őrizni. A kormányzat is törekszik erre, de egyelőre csak az alacsonyabb összegű nyugdíjak esetében tudja teljesíteni. Az egyedül élő idős korúak helyzetén kívánnak javítani a napközi otthonok és szociális otthonok hálózatával. A korlátozott számú férőhellyel rendelkező nyugdíjasházak intézménye az elmagányosodás veszélyét enyhíti. Az ún. nukleáris családmódel, azaz a nemzedékek különélése elterjedtségének következményeként sok esetben a közeli hozzátartozók sem érzik kötelességüknek, hogy szerető gondoskodással, s ha szükséges, anyagi támogatással álljanak a szülők, a nevelőszülők mellé.

1

2

3

A lakosság fogyasztásában ma is elsőbbséget élveznek az élelmiszerek. Ez a fiatalember több napos ünnepre „biztosítja magát” Szántai Jánosné újjpalotai üzletéből (1). A húsfélék változatlanul a családi étrend legelőkelőbb, ünnepi helyeit foglalják el (2). A karikaturista figyelmeztetése nem igényel kommentárt: a halandóság kedvezőtlen adatai részben rossz táplálkozási szokásainkra vezethetők vissza (3, 4). Az italfogyasztás több mint kielégítő (5).

4

5

Mosógép, hűtőgép, bojler, televízió, magnó 30 évvel ezelőtt csodának számítottak, a ma felcseperedő nemzedék el sem tudja már képzelni az életet a háztartás-gépesítés és elektronizáció e csodái nélkül (1, 2). Így kezdődött a motorizáció (3), mely rövidesen autómániává erősödött (4). Igénylők ostromolják a „Merkur” nevet viselő várat; a „védők” állják az ostromot (5). A motorizáció végkifejlete: vasárnapi csúcs az autópályán (6).

1

2

A fogyasztói igények rangsorában egyre nyomasztóbban jelentkezik a lakásszükséglet kielégítése. Eltűnőben a főváros egykori szegényfoltja, a Mária Valéria telep. Mögötte a József Attila lakótelep, mely 1957-ben még szenzációszámba ment, ma már kritika tárgya (1). A tömeges lakásigényt csak ezen a módon lehetett gyorsan kielégíteni. Beemelik a panelház típuskonyháját (2). A tapolcai „Y” házak már ízlésesebbek (3). Nyíregyházi lakóház, tagoltabb kiképzésével előnyösebb benyomást kelt (4). Majális a nyolcvanas évek elején a kissé sivárnak tűnő miskolc-avasi lakótelepen (5).

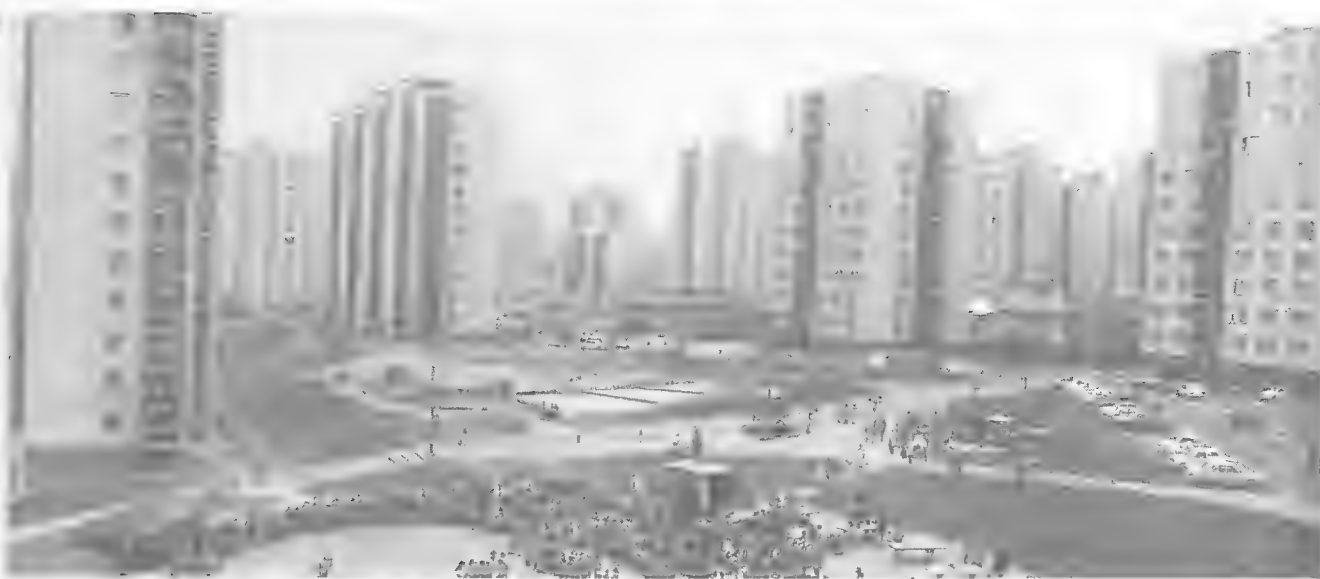
3

4

5

1

2

3

Lakótelep gyerekekkel (1). Minden egyszerre nem megy: megvan a lakás, most pedig elkezdünk bútorra gyűjteni (2). Bizony, a magánérős építkezéshez elkel az ekkora persely (3). Egyelőre kielégítetlen az igény a lakosságnak végzendő javító-szolgáltató tevékenység terén. Közülük az egyik legkeresettebb: a gépkocsijavítás. Képünkön a Magyar Autóklub műszaki állomása (4). Az ilyen közlés nem megy kivételszámba: „Ha hivatalosan csinálom, akkor előbb nyújtson be egy kérelmet, én meg készítek egy költségsszámlát és igényelek anyagot” (5).

5

1

2

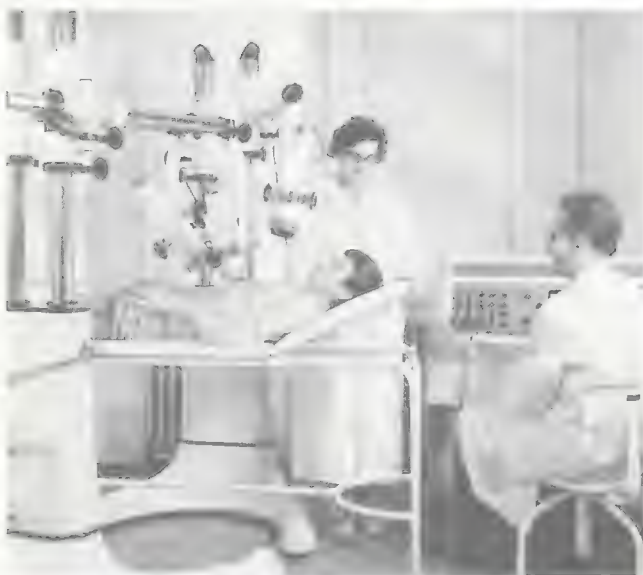
3

Korszerű általános iskola a Somogy megyei Nagyberkiben, immár számítógéppel is felszerelve (1, 2). Az 1961. évi oktatási reform alapján létesített székesfehérvári technikum (1962) (3). A budapesti Petrik Lajos Vegyipari Szakközépiskola 1974-ben elkészült új oktatóterme (4). Számítógépek a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem matematikai tanszékén (5). Az oktatásügy bonyodalmai a rajzoló szemével (6). Audiovizuális nyelvoktatás a csepeli munkásotthonban (1970) (7). Állattenyésztési szakemberek képzése a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem mosonmagyaróvári mezőgazdasági karán (8).

Légúti megbetegedésben szenvedő borsodi bányászok a jósvafői gyógybarlangban (1). Vizsgálat a soproni gyermek-szívstanatóriumban (2). Szívvizsgálat a mecseki bányászok sikondai éjjeli stanatóriumában (3). Egy a sok, vidéken épült, korszerű kórház közül: az ajkai (4). A budapesti mentőszolgálat régi, Markó utcai székházától kocsival indul a baleset színhelyére (5). A felszabadulás után épített első új, budapesti kórház, a Jahn Ferenc nevét viselő dél-pesti kórház-rendelőintézet (1980) (6). Fogfájás esetén bizony kissé kellemetlen tudomásul venni: „Jöjjen 1988 novemberében!” (7). Amikor még bőven volt orvosi állás a fővárosban és a nagyvárosokban... (8).

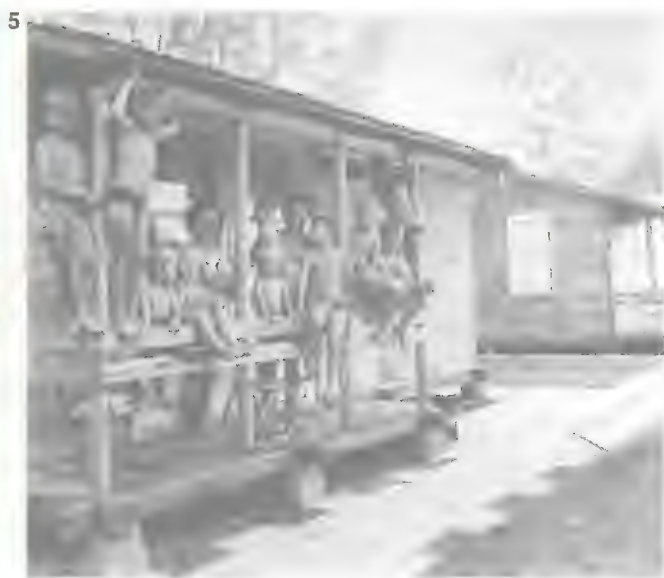
ÚJ ORVOS A FALUBAN

— Ennyire vigyáztok rá?
- Igen, hogy meg ne szokjon!

Közép-Európa talán legkedveltebb meleg vizű tava: a féltve, de nem mindig eredményesen őrzött Balaton (1). A Kereskedelmi, Pénzügyi és Vendéglátóipari Dolgozók Szakszervezetének a hetvenes évek közepétől működő 600 személyes, soproni üdülője (2). Közép-Európa egyik leghíresebb fürdőhelye mozgásszervi megbetegedésben szenvedőknek: Hévíz (3). A Bükk-hegység kis „ékszerkapuja”: Szilvásvár (4). Így üdültek nagycsaládosok Balatonbogláron a hetvenes évek elején (5). A túlzsúfolt Balaton egyre sikeresebb versenytársa: a Velencei-tó (6).

1

2

A szociálpolitika a legutóbbi évtizedben különösen sűrűn visszatérő vitatéma. A korábbi felfogás szerint a szocializmus felé haladással párhuzamosan általánosan növekszik az elosztás szférájában a társadalmi juttatások szerepe. Az újabb felfogás szerint helyesebb, ha a javak egyre nagyobb részét osztják el teljesítmény szerint és a szociálpolitika elsősorban a gyermekneveléshez, az idős korúak tisztas ellátásához és a hátrányos élethelyzetekből fakadó különbségek kiegyenlítéséhez járul hozzá. – Bölcsőde Makón

(1969) (1). Óvodai foglalkozás az egyik székesfehérvári gyermekintézményben (2). Gyakorol a komáromi „Dobi István gyermekváros” énekkara (3). Hatszáz személyes étterem a rákóczi Rákóczi Termelőszövetkezetben (4). 1983-ban elkészült nyugdíjasház Óbudán (5). Komlói munkások éjszakai szanatóriuma (6). A győri kép háttérében garzonház, a kép előterében szociális otthon (7). A természetjárók kedvelt turistaháza a Pilis-hegységben levő Lajos-forrásnál (8).

3

4

5

6

Ma már szinte hihetetlennek tűnik, hogy a szemrevételezett három évtized elején, 1957-ben heti 48 órát dolgoztunk, rendszeresen szombatokon is néhány órát. A munkaidő 40–42 órára csökkentése, a péntek kora délután kezdődő hétvége ugrásszerűen megnövelte a szabadidőt. Ez és a motorizáció terjedése igen változatossá tette a szabadidő kulturált eltöltésének lehetőségét. A legutóbbi években viszont az életszínvonal megőrzésének igényével összefüggő törekvések: a szabadidő egy részének munkával töltése újra csökkentette azt. A téma kulturális és sportbeli vonatkozásairól a következő fejezetben

nyújtunk át egy csokorra való képet. – „Pecások” a halban gazdag tassi vizeken (értelmes egy pillantást vetni a kocsik rendszámablájára!) (1). Gyalogtúra (2). Újabbkori kalandozásaink Keletre (3), azután Nyugatra (4). Az új nomádság (5). Panoráma autós pihenővel (6). Autós turisztika szízással kombinálva a Bükk-hegység kedvelt kirándulóhelyén, Bánkúton (7). Egy darabka föld kicsiny kunyhóval... (8). Gondolta volna ezt Marx 150 évvel ezelőtt? (9). Pomázi kertbarát gyümölcsöse és faháza (10). Százezrek élnek a régi életformában (11, 12).

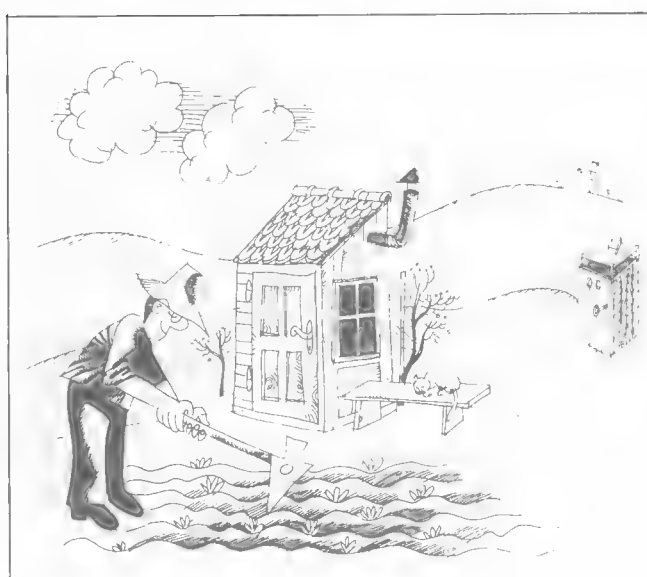

5

6

Tudomány, kultúra, sport

1973 óta a nemzeti jövedelem 3–3,5%-át, nemzetközileg is tekintélyes hányadát költjük tudományos kutatásra, korábban ennél kevesebbet, 2–3%-ot költöttünk. Az MSZMP 1969. évi tudománypolitikai irányelvei szigorúan megkülönböztették a társadalomtudományok valóságfeltáró és ideológiai funkcióit, és ezzel ez az állásfoglalás nagy ösztönzést és zöld utat adott a szigorú tudományosság térhódításához. Sürgette a tudomány vívmányainak gyakorlati alkalmazását, ösztönözte a termelőmunkához közvetlenül kapcsolódó tudományos intézetek produktivitását. A tudományos kutatás már 1956 előtt alapjaiban kialakult intézményrendszere, a kutatóintézeti hálózat 1961-ben kiegészült az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottsággal, 1969-ben pedig létrehozták a Minisztertanács mellett működő Tudománypolitikai Bizottságot.

A világgazdaság szerkezeti válságának, mélyreható átalakulásának idején, amikor az újhoz való igazodás, a felzárkózás lét vagy nemlét kérdésévé válik, nagy jelentőséget nyernek az alapkutatások. A Magyar Tudományos Akadémia 1986 márciusától megkapta az alapkutatások országos irányításának és összehangolásának a feladatát.

*
* *

Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején – az alkotó értelmiség, kivált az írók és költők tartózkodása miatt – szűk bázison kez-

dődött meg az irodalom és a művészi alkotó munka megújhodása. A már említett művelődéspolitikai irányelveket és a további pártállásfoglalásokat (a felszabadulás utáni irodalomról, a népi írókról, a nacionalizmusról és a szocialista hazafiságról stb.) még erősen motiválták az 1956-os események és állásfoglalások; kritikával illették pl. Lukács György filozófiai és kultúrpolitikai nézeteit, művei sem jelentek meg. Ugyanakkor sok minden jelezte a pozitív előjelű változásokat, mint pl. az a határozott pártállásfoglalás, hogy a művészi kifejezés stílusa tekintetében az alkotók teljesen szabadok. Az írók közül néhányan, akik fenntartás nélkül bíztak az eszmei-politikai megújhodásban, mint pl. Darvas József, Dobozy Imre, Mesterházi Lajos és néhány más íróársuk, azonnal jelentkeztek alkotásaikkal. 1958-ban egy akkor bemutatkozó költőnemzedék (Garai Gábor, Váci Mihály és mások) „Tűztánc” című antológiája az újabb kapunyitás, majd fokozatosan a nyilvánosság elé lép alkotásaival az egész magyar irodalmi mezőny, seregestől olyanok is, akik korábban vagy az önkény nyomására vagy önszántukból hallgattak; Fekes Endre „Rozsdatemető”-je, Sánta Ferenc „Húsz órá”-ja, Cseres Tibor „Hideg napok”-ja magas művészi színvonalon boncolgatta a magyar társadalmi-történeti fejlődés konfliktusait. Az 1962-ben elhunyt Sarkadi Imre, továbbá Déry Tibor, Illyés Gyula és Lengyel József jelentős alkotói korszaka bontakozik ki a hatvanas–hetvenes években. Örkény István abszurd drámái nemcsak a hazai, hanem a kül-

földi színpadokon is nagy sikert arattak. A hatvanas években Jancsó Miklós, Makk Károly, Kovács András, Fábri Zoltán, Kósa Ferenc és más filmrendezők a magyar művészfilm eladig legsikeresebb korszakát „rendezik”, a nemzetközi elismertség csúcsa Szabó István 1982-es Oscar-díjas „Mephistó”-ja. A képzőművészetek és a zene alkotói igen változatos stílustörékvésekkel gazdagítják és modernizálják e két művészeti ág kifejezési eszköztárát, ám a közönség meglehetősen fejletlen vizuális és zenei kultúrája nemigen követi az új irányzatokat. Jól jellemzi ezt az a tény, hogy a két legnagyobb mester, Bartók és Kodály e három évtizedben is növekvő nemzetközi elismertsége felülmúlja a hazaiét.

Lukács György pártba való visszavétele 1968-ban korszakhatárt jelez, tovább erősödik a kultúra és a társadalomtudományok művelőinek alkotókedve. A hatvanas évek legvégén, majd a hetvenes évek elején újra fel-felbukkannak, majd a nyolcvanas években itt-ott erősödnek a nézeteltérések a politikai vezetés és a társadalomtudósok, az ellenzéki nézeteket magukévá tevő némely alkotók között.

A magyar könyvkiadás nagy vívmánya és érdeme, hogy a legutóbbi 30 évben pótolta a korábbi szűkkeblűségből fakadó mulasztásokat és hiányokat. Harminc év alatt a könyvkiadás produktuma és az időszakos sajtótermékek száma körülbelül megháromszorozódott. A színházak száma és látogatottsága stagnált, s eközben a vidéki színházi élet nagyon fellendült. A mozgóképszínházak látogatottsága 30 év alatt 50%-kal visszaesett – ez a televíziózás általánossá válása közepette nemzetközi jelenség. A múzeumlátogatók száma hatszorosa a harminc év előttinek, ebben nagy szerepe volt annak a kezdeményezésnek, hogy az iskolai tanórák egy részét múzeumokban tartják, másrészt annak, hogy szombati napokon a múzeumokban az egyébként igen jutányos belépti díjakat sem kell fizetni. Kisebb mértékben növekedett a könyvtárak látogatottsága és igénybevétele. Mérséklődött – panaszolják pedagógusok és szülők – az ifjú nemzedékek olvasási kedve, ez ugyancsak összefügg a televíziózás elterjedtségével.

A korábban népművelésnek nevezett kulturális tevékenység a hetvenes évek közepétől

közművelődés néven folyik tovább, kifejezve e névváltoztatással is azt, hogy immár nem a magas művészet „nép közéjárásáról” van szó, hanem egyének és csoportok személyiségét, műveltségét fejlesztő, az emberek és kollektívák öntevékeny közreműködésével megvalósuló foglalatosságokról. A közművelődés intézményrendszere: a művelődési házak, a tevékenység formái: ismeretterjesztő előadások és klubfoglalkozások, színjátszó csoportok, népi együttesek, táncházak, öntevékeny zenekarok s a legkülönbözőbb szakkörök. A közművelődésnek ezen új felfogását, céljait, feladatait és eszközeit a közművelődésről alkotott 1976. évi V. tc. fogalmazza meg. Minthogy az önkormányzatok költségvetéséből egyre kevesebb jut közművelődésre, az intézmények a pénzbevételel kecsegtető szórakoztató és közhasznú programok szaporítását szorgalmazzák. Ezek miatt sok népművelő kedvét veszti és elhagyja a pályát.

A történelmi örökségünket megtestesítő műemlékek védelme terén az elmúlt harminc esztendőben több történt, mint az azt megelőző nyolc évtizedben. (Hazánkban 1881-ben vette kezdetét a szervezett műemlékvédelem.) A nagyszabású műemlékvédő és -feltáró munka kb. 8500 objektumot mentett és ment meg, gondoskodik arról, hogy a műemlékek, a műemlék jellegű és városképi jelentőségű objektumok – amennyiben nem múzeumná nyilvánítottak – olyan használókhoz kerüljenek, akik, illetőleg amelyek gondoskodnak állaguk megóvásáról. Ebben az egyre nehezebb és egyre több pénzt igénylő munkában meg kell küzdeni a közömbösséggel, és ami ennél is rosszabb: felelőtlen emberek romboló-rongáló hajlamaival.

*
* *

A magyar sportolók az elmúlt harminc évben is szép sikereket értek el. Halványabbakat, mint korábban, részben a nagyobb nemzetek természetszerűleg kibontakozó fölénye miatt, részben pedig azért, mert akkoriban a politikai vezetés, de az egész társadalom is elvárta a nagy teljesítményeket, hiszen az ötvenes években a magyar élsport látványos, világszerte megcsodált eredményei a törvény-

telenségek, az életszínvonalbeli silányság és a megsértett nemzeti öntudat okozta rossz közérzet ellensúlyozására is hivatottak voltak. 1956 óta hét olimpián vettek részt a magyar sportolók és ott voltak majd minden világversenyen. 1982. februárban megnyílt a 12 000 nézőt befogadó Budapest Sportcsarnok, mely újra lehetővé tette, hogy hazánk a nemzetközi szabványoknak megfelelő sportlétesítmény birtokában rangos európai és világversenyeket rendezzen. Az egyre szédületesebb teljesítményekkel és rekordokkal való lépéstartás

nehézsége tovább távolította egymástól a versenysportot és az ún. tömegsportot. A technikai haladással, motorizációval és az élelnívó megtartásáért vállalt többlet-munkavégzéssel együtt járó mozgásszegény életmód parancsoló szükségességgel állítja a társadalom elé a fizikai elpuhulás és az elhízás elleni küzdelmet. Orvosok, testnevelőtanárok aggasztónak találják, hogy a felnőtt korba lépő, sorozásra, majd sorkatonai szolgálatra bevonuló fiatalok erőállapota, edzettsége messze elmarad a kívánatostól.

1

2

3

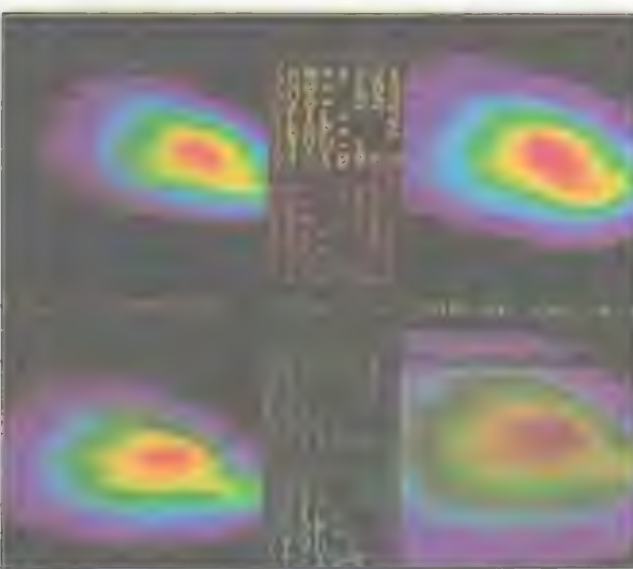
5

6

7

A szegedi József Attila Tudományegyetem díszdoktorává avatja Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas biokémikust (1973) (1). Jurij Gagarin autogramot ad Magyarországon tett látogatása alkalmából (1961) (2). A Központi Fizikai Kutatóintézetben a világon elsőként kifejlesztett hélium–kripton lézer (3). Az első magyar űrhajós, Farkas Bertalan és parancsnoka, Valerij Kubászov a Szozuz 36 fedélzetén (1980) (4). A szegedi Biológiai Központ, a hatalmas jövő előtt álló biotechnika hazai tudományos műhelye (5). A martonvásári Mezőgazdasági Kutató Intézet fitotronjában (6). A Halley üstököst megfigyelő Vega űrszonda berendezése in számos magyar szakember is dolgozott (7). A debreceni Atommagkutató Intézet ciklotronjának egyik berendezése (8). Lukács György és Aczél György a Magyar Tudományos Akadémia 1970. évi közgyűlésén (9).

8

3

Minden év május végén, június elején egy héten át tart a könyv ünnepe. A könyvutcává átalakított budapesti Váci utca (1965) (1). Örkény István színdarabjai áttörték a határsorompókat. A „Macskajáték” című színdarab 1985. évi játékszínbeli bemutatója a darab 100. premierje. A képen: a színház előcsarnokában rendezett kiállítás a darab külföldi és hazai bemutatóiról (2). Illyés Gyula egy Bartók- emlékülésen beszél. Vele szemben Bartók özvegye, Pásztory Ditta zongoraművész és ifj. Bartók Béla (3). Déry Tibor író kitüntetést vesz át a Parlamentben (Losonczi Pál mellett Cseterki Lajos, az Elnöki Tanács volt titkára) (4). Nagy idők nagy tanúi: Lengyel József író Duczynska Ilona társaságában (5). Az irodalom és a művészet szentélye – ahogy a karikaturista látja (6).

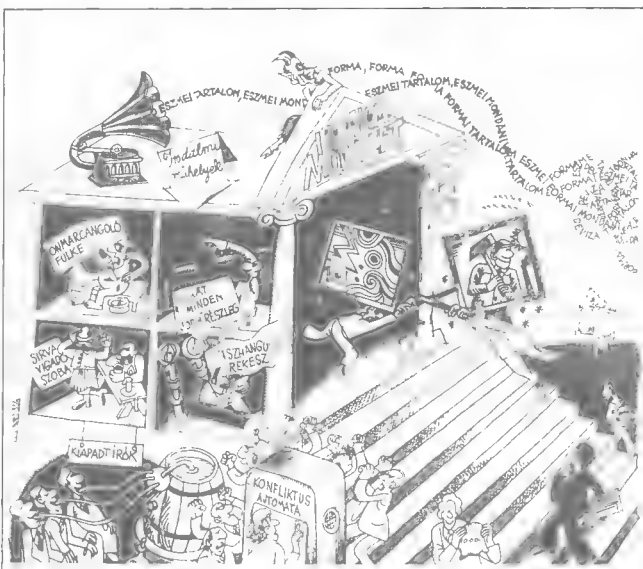
4

5

6

Eltűnőben a régi Nemzeti Színház (1). Az új Nemzeti Színház makettje. Középen a tervező, Hofer Miklós (2). Két nagy nevetettő: Alfonzó és Arkagyij Rajkin (3). A magyar film történetének legnagyobb nemzetközi sikere: a „Mephisto”. Szabó István, a film rendezője és K.-M. Brandauer, a film osztrák főszereplője átveszik az Oscar-díjat (4). Az egri Gárdonyi Géza Színház (5). A fellendülő vidéki színházi élet egyik modern otthona: a győri Kisfaludy Színház (6). A győri balett, mely Markó Iván balettművész vezetésével átvette a stafétabotot a hatvanas évek siker-együttésétől, a pécsi balett-társulattól (7).

5

6

7

Szerenáddal köszöntik a 75 esztendőös Kodály Zoltánt lakása ablaka alatt (1). A Magyar Televízió 1974. évi, első karmesterversenyének győztese, a japán Kobajasi Ken-Icsiro vezényli az MRT szimfonikus zenekarát (2). Ferencsik János az Állami Hangverszenyzenekart dirigálja a Budapesti Zenei Hetek egyik koncertjén (3). Két világhírű magyar zongoraművész: Kocsis Zoltán és a Párizsból hazalátogató Cziffra György (4). Beethoven-hangverseny Martonvásáron az egykori Brunszvik-kastély ősparkjában berendezett koncertpódiumon (5). A szolnoki Kodály-kórus (6).

5

6

1

2

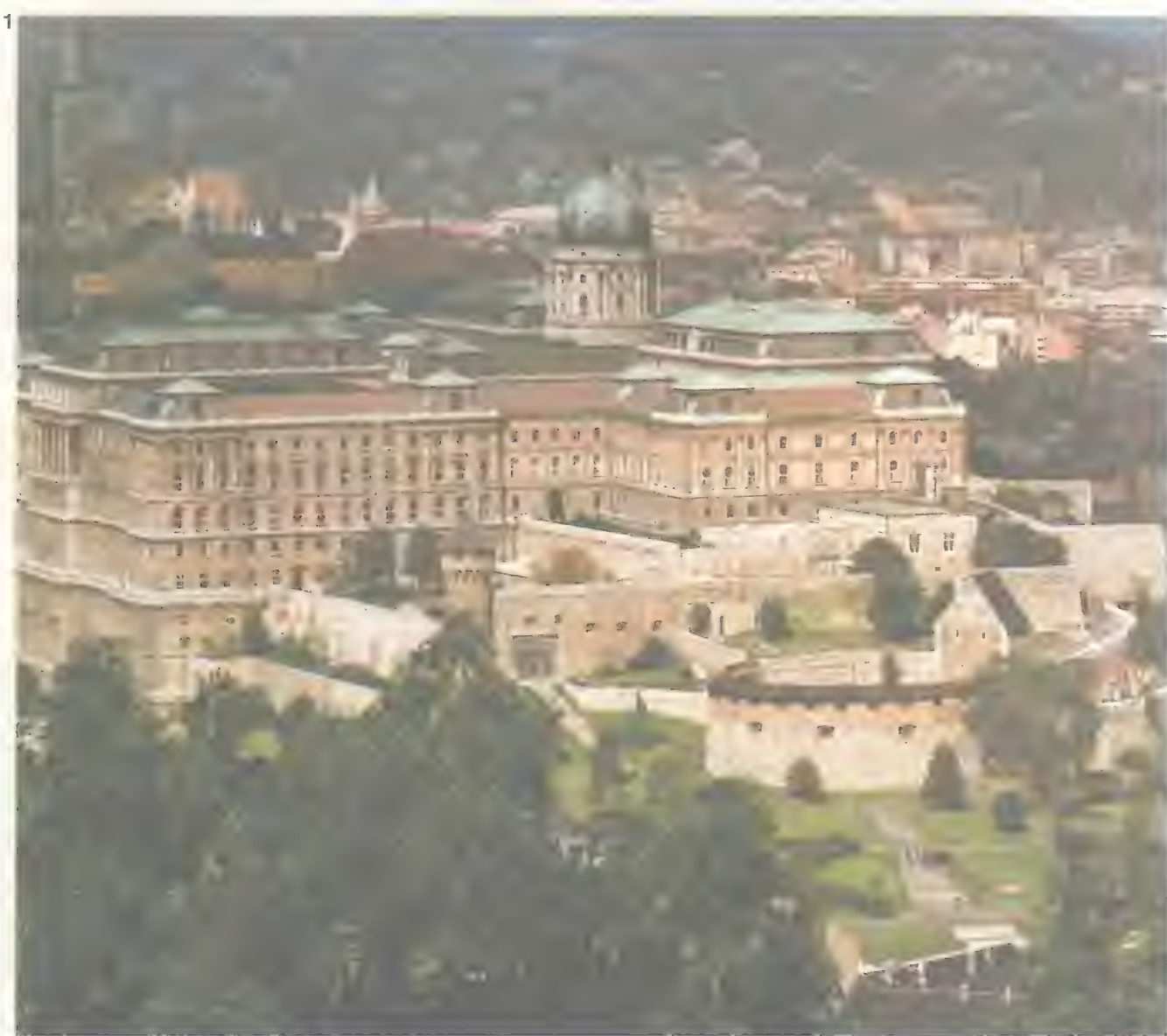

3

Borsos Miklós szobrászművész tihanyi műhelyében (1). Fafaragók a fiatal munkásművészek zalaövi alkotótáborában (2). Medgyessy Ferenc szobrászművész 1957-ben átveszi a Kossuth-díjat (3). Kurucz D. István festőművész a mártélyi művésztelepen (4).

1957-ben végérvényesen eldőlt: kulturális centrummá alakítják át az egykori királyi várat. Azóta több múzeum, a Nemzeti Galéria és a Széchényi Ferenc alapította Nemzeti Könyvtár kapott helyet újjáépített falai között (1). 1959-ben készült kép a helyreállítási, építési munkálatokról (2). A szegedi Somogyi Könyvtár 1985-ben átadott új otthona (3). A Kongresszusi Központ, az ország és a főváros fontos, új kulturális centruma (4). A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 35. számú kerületi kirendeltsége Budapest XX. kerületében, Soroksáron (5).

5

1961-ben épült kultúrotthon Tabon. Az akkor igen modernnek számított kulturális intézményben 500 férőhelyes színházterem is helyet kapott (1). A nagyon látványos salgótarjáni városközpont egyik szép épülete: a József Attila Művelődési Ház; előtte Somogyi József felszabadulási emlékműve (2). A Szovjetunió 32, határán túli nagyvárosban működő kulturális intézete közül a legnagyobb: a budapesti Szovjet Tudomány és Kultúra Háza (3). A Budapesti Művelődési Központ (4). Táncházak találkozója a Budapest Sportcsarnokban (5). Gyermekfoglalkoztatás keretében néptáncot gyakorolnak a Fővárosi Művelődési Házban (6). Gyermekbábozók a Budapesti Művelődési Központban (7).

Szinte az egész világot bejárta már az 1950-ben alapított, ének-, tánc- és zenekarból álló, hivatásos folklóregyüttes: az Állami Népi Együttes (1). Néptáncosok a Nógrád megyei víziszínpadon (2). A hatvanas-hetvenes évek fiataljainak kedvencei: Koncz Zsuzsa és Szörényi Levente, az utóbbi búcsúhangversenyén (1984) (3). A Magyar Rádió 1954 őszén alakult 100 tagú gyermekkórusa 1959. évi első külföldi vendégszereplése óta szívesen látott vendég mindenütt a világon, pl. rendszeresen Japánban is (4).

1

2

3

4

Vázlatos kép a Műemléki Felügyelőség védelme alatt álló helyreállított, átalakított, illetőleg feltárt műemlékeinkről. – A Vas megyei Ják XIII. századból származó bencés apátsági temploma. A képen a nyugati főkapu (1). Legnagyobb török eredetű emlékünck: Gázi Kaszím pasa pécsi dzsámija; jelenleg a belvárosi katolikus templom (2). A pannonhalmi főapátság 250 000 kötetet őrző, klasszicista könyvtárterme (3). A keszthelyi Festetics-kastély épületében levő Helikon Könyvtár (4). A Felső-Tisza-vidéki Csaroda román kori népi építészetének egyik ékessége, a református műemlék templom (5). A volt szombathelyi zsinagóga jelenleg zeneiskola (6). A múlt századból való, 1964-ben helyreállított túristvándi vízimalom (7). Újonnan feltárt római kori emlékek a budapesti Árpád-híd alatt (8).

8

1

2

Európai rangú sportközpont: az 1983-ban átadott Budapest Sportcsarnok (1). Sportkombinát Szegeden az újszegedi városrészben (2). Hosszas viták és még hosszabbabb sürgetések után Budapesten a Császár-fürdő mellett felépült a feszített vízfelületű, eltolható tetőszerkezetes Komjádi Béla Sportuszoda (a kép háttérében a rózsadombi SZOT-gyógyüdülő) (3). A jelentős részben közadakozásból felépített soproni versenyuszoda (1978) (4). „Futapest” – az egészségért (5).

3

4

4

A leninvárosi szabadidőközpont (1). A magyar labdarúgás egyik sikermérkőzése 1986 tavaszán: Magyarország–Brazília 3:0 (2). Ezt nem lehet elég korán elkezdni... (3). Magyar Zoltán, a lólengés olimpiai, világ- és Európa-bajnoka bemutatja a „Magyar-vándor”-t (4). Balczó András, a hatvanas-hetvenes évek világelső öttusázója (5). Női kézilabda világ bajnokság Budapesten (1985) (6). Sportaktív-értekezlet (a képen: Papp László, az ökölvívók mestere, Jónyer István világ- és Európa-bajnok asztaliteniszező és Magyar Zoltán (7)).

5

6

7

Magyar külpolitika

A vezető államférfiak mindig is tudatában voltak annak, hogy a külpolitikai elismertség és tekintély alapjait belpolitikai konszolidációval, elismertséggel és sikerekkel lehet és kell megvetni. A hidegháború viszonyai között a két folyamat időben jócskán elcsúszott egymástól: már réges-régen túl voltunk a belső rend megszilárdításán, amikor ezt a másik vilárendszer vezető hatalmai is hajlandók voltak elismerni. Ezekben az években a magyar külpolitika a szocialista, főképp a környező szocialista országokkal való kapcsolat megszilárdítását tartotta elsőrendű feladatának.

Ennek megfelelően már 1956 végétől megkezdődtek a magyar párt és kormány tárgyalásai a baráti országok párt- és kormányzati vezetőivel. Előbb ők látogattak hazánkba. 1957 legelején a kormány munkaprogramjának megjelenésével egyidejűleg a szovjet, a bolgár, a román, a csehszlovák kommunista párt és az MSZMP vezetői folytattak fontos tárgyalásokat Budapesten. Ahogy hazánkban konszolidálódott a helyzet, úgy vállalkozhattak a párt és a kormány élvonalbeli vezetői arra, hogy rövidebb-hosszabb látogatásra, tapasztalatcserére külföldre utazzanak. Szovjetunióbeli és kínai viszontlátogatásra már 1957 márciusában, illetőleg szeptemberében sor került. A párt- és államközi kapcsolatok tisztázásának utolsó láncszeme volt a magyar vezetők találkozója a lengyel, majd pedig a jugoszláv vezetőkkel.

1962-ig még minden évben az ENSZ-köz-

gyűlés napirendjére került a „magyar kérdés”, bár egyre csökkenő érdeklődés mellett, különösen azok után, hogy 1960-ban, az ENSZ 15., jubileumi közgyűlésén Kádár János – akkor kormányfőként a magyar küldöttség vezetője – személyesen fejtette ki a Magyar Népköztársaság bel- és külpolitikájának alapelveit. Ezekre a szavaira taps volt a válasz az ENSZ kongresszusi termében: „Az ember hibázhat és tévedhet is, de én úgy érzem, igaz ügyet szolgálok, és büszke vagyok rá, hogy a történelem egy súlyos órájában, hű társaimmal együtt, munkásosztályomért és sokat szenvedett magyar népemért kiállva ott voltam, ahol lennem kellett, és azt tettem, amit tennem kellett.”

1962-ben megszűnt az ENSZ főtítkára magyarországi különmegbízottjának meghatalmazása, majd U Thant akkori főtítkár 1963. júniusi magyarországi látogatása után bejelentette: nem látja szükségesnek, „hogy a magyar kérdésről jelentést készítsen”.

A következő évtizedben már mindhárom államcsoport – a szocialista, az el nem kötelezett és a tőkés – irányában erősödik hazánk külpolitikai aktivitása. Újszerű kapcsolatrendszer alakult ki a szocialista világ, benne hazánk és a fejlődő országok között. Az el nem kötelezett országok következetesen anti-imperialista mozgalma nagy megértést tanúsított hazánk súlyos nehézségei, gondjai iránt, és a mozgalom akkori vezető személyiségei, a többiek között: az egyiptomi G. A. Nasszer, az indonéz A. Szukarno, a ghanai

Kwame Nkrumah és az indiai Indira Gandhi személyes látogatásukkal, fellépéseikkel a nemzetközi fórumokon nagy segítséget nyújtottak hazánknak. Egyre több nemzetközi eseményről szóló híradást kelteznek Budapestről. 1968-ban fővárosunkban rendezték meg a kommunista és munkáspártok konzultatív találkozóját 65 párt részvételével, később pedig, 1969-ben Budapestről intéznek felhívást a szocialista országok Európa békéjének és biztonságának megszilárdítására. A csehszlovákiai válság kritikus 8 hónapja, a Varsói Szerződéshez tartozó országok csapatainak csehszlovákiai fellépése átmenetileg bonyolította a helyzetet. Az NSZK-ban kormányhatalomra jutott szociálliberális koalíció 1969 után partnerséget kínált az NSZK és a szocialista országok, valamint a két német állam közötti kapcsolatok rendezéséhez, és ez a két német állam belépőjét jelentette az ENSZ-be. Ezzel út nyílt az európai enyhülés és az európai biztonság rég óhajtott megszilárdítása felé. A folyamat csúcspontja az emlékezetes két nyári nap: 1975. július 31-én és augusztus 1-én Helsinkiben jóváhagyják és aláírják azt a záróokmányt, amely azóta is az európai béke megőrzésének, az együttműködés fejlesztésének alapdokumentuma.

A hatvanas évek végétől a hetvenes évek közepéig tartó néhány évben számos kedvező külpolitikai változásnak lehettünk tanúi. Ezekben az években lépett ki Kína a nemzetközi elszigeteltségből és foglalta el helyét az ENSZ-ben és általában a nemzetközi fórumokon. Az indokínai félszigeten véget ért a csaknem tíz évig tartó fegyveres konfliktus, létrejött az egységes Vietnami Szocialista Köztársaság, és az indokínai félsziget másik két országában is pozitív előjelű politikai fordulatra került sor, igaz, Kambodzsában csak egy tragikus kitérő után, 1979-től. 1974 és 1977 között a Földközi-tenger medencéjében is mélyreható változások történtek: Spanyolország, Portugália és Görögország diktatórikus-fasisztoid rendszerei polgári demokráciákká formálódnak és ennek kapcsán szétesik az utolsó összefüggő gyarmatrendszer: a portugál.

A különböző társadalmi rendszerű országok közötti kapcsolatoknak az európai enyhüléssel párhuzamos élénkülése óta erősödtek hazánk és a fejlett tőkés országok kapcsola-

tai. Sok kölcsönös látogatásra, magas szintű tárgyalásra került sor, még az 1980 után fokozódó nemzetközi feszültség időszakában is. Az említett években Magyarország több nemzetközi szakosított szervezethez, intézményhez csatlakozott (Általános Vámtarifa és Kereskedelmi Egyezmény – GATT, Világbank és Nemzetközi Valutaalap, Interpol stb.). Jellemzésül az 1980–1985 között megélénkült diplomáciai aktivitásra: a szocialista országokkal 47 hivatalos kétoldalú megbeszélésre, a fejlődő országok és hazánk között 22 magas szintű, kölcsönös látogatásra került sor. A fejlett tőkés országokból 16 alkalommal látogatott el hozzánk államelnök, alelnök vagy miniszterelnök, hazánkból pedig ezen államcsoportba tizenkétszer utazott hivatalosan az MSZMP első titkára, az Elnöki Tanács elnöke, illetőleg a Minisztertanács elnöke.

Hazánk külpolitikai tekintélye erősödésének beszédes bizonyítéka, hogy egyre több nemzetközi konferencia és találkozó színhelye a magyar főváros; közülük kiemelkedett az ún. helsinki folyamat részeként Budapesten 1985. október 15. és november 25-e között megtartott kulturális fórum. 1986 júniusában Budapesten tartották meg a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének soros ülését. A tagállamok felhívása az európai fegyveres erők és a hagyományos fegyverzet csökkentésének programjára – az újabb budapesti felhívás – fontos kezdeményezés a leszerelési javaslatok sorában.

A külpolitika speciális területe a társadalmi és állami életben vezető szerepet játszó Magyar Szocialista Munkáspárt kapcsolata a testvérpártokkal. Az MSZMP részt vett a kommunista és munkáspártok világtalálkozóin 1957-ben, 1960-ban és 1969-ben, és az európai kommunista pártok 1967., 1976., és 1980. évi összejövetelén. Megszámlálhatatlan kétoldalú párttalálkozóra került sor. A magyar kommunisták sikraszálltak a testvérpártok önállóságon és egyenjogúságon alapuló szoros kapcsolataért és mindig is fennhangoztatták, hogy a proletár internacionalizmus szellemében valamennyi párt önállóan dolgozza ki saját politikáját. Ennek során a kommunistáknak figyelembe kell venniük a nemzeti és nemzetközi érdekek összhangját, mert az egyes pártok sikerei erősítik a nemzetközi munkásmozgalmat, és a nem-

zetközi kommunista mozgalom erősödése segíti az egyes pártokat.

A proletár internacionalizmust és a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élését fontos külpolitikai prioritásként kezelő párt- és állami vezetés törekvéseit ekképpen fogalmazta meg Kádár János: „Soha, sehol, senki előtt nem titkoltuk, hogy hová tartozunk. Sőt, ahogy illik, a nyugati világban is ezzel kezdtük a bemutatkozást: »Önök tudják, hogy mi a Szovjetunióval szoros együttműködésben, hű barát-

ságban, testvériségben élünk. Mi a Varsói Szerződésben vállalt kötelezettségünknek becsülettel eleget teszünk, e szerződésnek tagállama vagyunk és maradunk mindaddig, míg a szövetségi rendszerek egyidejűleg meg nem szűnnek.« Aki velünk kapcsolatot teremtett, ezt tudja rólunk és e tekintetben a jövőt illetően is megnyugtatjuk őket...”

A magyar külpolitikának ez a kiszámíthatósága a partnerek által is nagyrabecsült, legfőbb erénye!

1

2

3

A szovjet párt- és kormányküldöttség 1958. áprilisi látogatása alkalmából rendezett nagygyűlés (1).

A Tanácsköztársaság 40. évfordulójára hazánkba érkezett kínai delegáció vezetője, Csu Te marsall

Marosán György társaságában (2). Afrika függetlenségének egyik előharcosa, Kwame Nkrumah, Ghana elnöke Dobi Istvánnál (1961) (3).

Kubai–magyar államközi megállapodás. Aláírói: Ernesto Che Guevara őrnagy és Sík Endre

külgügyminiszter (1960) (4). Szukarno indonéz államelnök Budapesten (1960) (5). Urho Kekkonen finn államelnök hajókiránduláson Sarlós István

társaságában (1963) (6).

5

6

Az ENSZ 15., jubileumi közgyűlésén a magyar delegációt Kádár János, akkor kormányfő, vezette. Tőle jobbra Sík Endre, Péter János és Mód Péter (1960) (1). U Thant ENSZ-főtitkár Budapestre érkezik (1963) (2). A harcoló Vietnam képviselője, Le Thanh Nghi Budapesten (3). Indira Gandhi indiai miniszterelnök a fővárosban (4). Gamal Abdel Nasszer egyiptomi államfő és Kállai Gyula (5). Amerikai „előőr”: Henri Shapiro újságíró interjút kap Kádár Jánostól (6). Az első nyugati államférfi, aki felkereste hazánkat: Bruno Kreisky Péter János külügyminiszter társaságában (1964) (7). Couve de Murville francia külügyminiszter hazánkba látogat (1966) (8).

4

5

6

7

8

1

2

3

4

Az európai kommunista és munkáspártok Karlovy Vary-i találkozóján (1967). A magyar delegáció: Nemes Dezső, Kádár János és Komócsin Zoltán (1). Az európai kommunista és munkáspártok 1976. évi berlini tanácskozása. Kádár János beszél, tőle balra Berecz János, jobbra Gyenes András (2). A budapesti konzultatív tanácskozás (1968) (3). A megújított magyar-szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezmény aláírása (1967). Az aláírók: L. I. Brezsnyev és Kádár János; mellettük a kormányelnökök: A. N. Koszigin és Fock Jenő (4). Kádár János és J. B. Tito találkozója Karagyorgyevón (1963) (5). Magyar-román határmenti találkozó Kádár János és Nicolae Ceaușescu között. Képünk a találkozó második napján, Nagyváradon készült (1977) (6). Kádár János és Gustáv Husák Budapesten (1982) (7).

6

7

1

2

3

4

5

Az ún. keleti szerződések egyikének, a lengyel–nyugatnémet szerződésnek 1970. évi aláírása. Aláírók: W. Brandt, az NSZK kancellárja és J. Cyrankiewicz, Lengyelország miniszterelnöke (1). Memento a XX. századból: Salvador Allende, a chilei Népi Egység Kormányának elnöke fegyverrel a kezében védi az elnöki palotát az ellenforradalmi lázadással szemben (1973) (2). A szabadság első napja az egykori Dél-Vietnam fővárosában, Saigonban (ma: Ho Si Minh-város) (1975) (3). Prága – 1968 (4). Az 1972. évi szovjet–amerikai csúcstalálkozón R. Nixon elnök és L. I. Brezsnyev egyezményeket ír alá (5). Európa biztonságáért (plakát) (6). A helsinki záróokmány aláírása (1975) (7).

6

Brüsszel 1972 június 2-5

7

Kádár János látogatása a Vatikánban VI. Pál pápánál (1977) (1). Lázár György miniszterelnök látogatása Párizsban. Oldalán Raymond Barre miniszterelnök (1979) (2). Losonczi Pált, az Elnöki Tanács elnökét Indonéziában köszöntik (3). Marjai József miniszterelnök-helyettest fogadja Helmut Schmidt, az NSZK kancellárja (1982) (4). Margaret Thatcher brit miniszterelnök a budapesti Nagyvásárcsarnokban (1984) (5). Budapesten tanácskozik a helsinki folyamat részeként rendezett európai kulturális fórum (1985) (6). M. Sz. Gorbacsov 1986. júniusi hivatalos, magyarországi látogatása után került sor a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének budapesti ülésére. A tagállamok munkás- és kommunista pártjainak vezetői: T Zsivkov, N. Ceaușescu, G. Husák, M. Sz. Gorbacsov, Kádár J., W. Jaruzelski, E. Honecker (7).

6

7

Tartalom

Előszó	5
Újrakezdés	7
A társadalom, a nemzet és állama	31
A nemzeti közmegegyezés útján	61
A magyar gazdaság szerkezete és működése	81
A magyar ipar	97
Az élelmiszer-gazdaság	123
Az anyagi termelés „háttérében”. Idegenforgalom	147
Fogyasztás, életszínvonal, életkörülmények	171
Tudomány, kultúra, sport	199
Magyar külpolitika	229

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Kossuth Nyomda, Budapest (86.0357)
Felelős vezető Bede István vezérigazgató
A kötetet Víg Vilmosné szerkesztette
A kötetet Kun Gábor tervezte
Műszaki vezető Bereczki Gábor
Terjedelme 29 (A/5) ív

Ez a képeskönyv a hazánkban három évtizeddel ezelőtt megindult nemzeti és szocialista megújulást mutatja be sok képpel, grafikával, diagrammal. Újszerű, mert a korábbi, hasonló témájú könyvek szerkesztési rutinjától eltérően összeállítója témák szerint csoportosítja mondanivalóját, anyagát. A nemzet és állama, a társadalom és politikai élete, a gazdaság és benne az ipar és az agrárorszék, a termelői és fogyasztói szolgáltatások és záróként a külpolitika, összesen tíz fejezet szemlélteti három évtized fejlődését, változásait. Így aztán pontosabb a láttelep is: már egyszerű lapozás után is világossá válik, mely területen alkottunk maradandóan értékest, eredményest, továbbfejlesztésre méltót, s melyek azok a területek, ahol sok a javítanivalónk, ahol még ezután kell megtalálnunk a nekünk leginkább testhez álló megoldásokat.

